ڈونگھیاں شاماں

نواز

ڈونگھیاں شاماں

نواز

شام رنگی گرمی ـ نواز دے ریڈیائی ڈرامے

Focus on common man

Nawaz's special quality seems to be his genuine sympathy and fellow feeling and its unalloyed statement in his stories and in his plays. Reading about the people in his fiction, one feels one is reading of real and genuine sufferings of hardworking and hard-hit people.

— P.T.

نواز دے سارے ڈرامے، شام رنگی گرمی دے
ارتقا دے پہنچے ڈراما نگار ہون دی
نشان دہی کردے نیں۔

اشفاق احمد

[illegible]

نواز نے اپنے فن دے ناطے سچائی ورتی اے تے ایہہ سچائی ایس نوں سچائی لگدی اے کہ ادبی تحریر وچ کسے جگہ دی کوئی ایسی الجھن محسوس نہیں ہوندی جیہڑی منافقت دا نتیجہ ہوندی اے۔

میرزا ادیب

پاکستان پنجابی ادبی بورڈ ۰ لاہور

ڈُونگھیاں شاماں

نواز

پاکستان پنجابی ادبی بورڈ، لاہور

ISBN: 969-411-116-1

مل ورتن پنجاب سرکار تے اکادمی ادبیات، اسلام آباد

کتاب	ڈونگھیاں شاماں
لکھاری	نواز
مکھ چتر	زینب جعفری
چھپن ورھا	مارچ 2009ء
چھپن وار	ستویں
کمپوزنگ	التمش کمپوزنگ سنٹر اُردو بازار، لاہور
مُل	-/100 روپے

لالہ رفیق احمد

دے ناں

''نہیں لبھنے لال گواچے، مٹی نہ پھرول جوگیا''

ترتیب

☆	نواز دے افسانے	احمد ندیم قاسمی	۷
۱-	شام دا پہلا تارا		۱۴
۲-	سدا سہاگن		۲۴
۳-	پنڈ دا باؤ		۳۳
۴-	پیار دی کھیڈ		۳۹
۵-	دل دا پرچھانواں		۴۶
۶-	چن دی چانتی		۵۳
۷-	شیر یا وے شیریا		۶۴
۸-	جیون والے		۷۵
۹-	اک سی تے اک سی بادشاہ		۸۶
۱۰-	ڈونگھیاں شاماں		۹۵
۱۱-	ایویں جیہی کہانی		۱۰۲
۱۲-	بیری دی چھاں		۱۰۷
۱۳-	پرانے پانیاں دی بارش		۱۱۴

نواز دے افسانے

(احمد ندیم قاسمی)

مینوں اوس حقیقت پسندی نال ویر اے جیہڑی بندے کولوں سفنے ویکھن دی آزادی کھوہ لوے۔ جدوں میں ادب وچ حقیقت پسندی دی گل کرنا آں تے میرے ساہمنے حیاتی دی تصویر کھچن توں وکھ، ہور وی بوہت کجھ ہوندا اے۔ حیاتی نوں اوسے ای طرح پیش کرنا جس طرح کہ اوہ ہے واقعی اک اوکھا کم اے۔ ایس کم لئی صرف کیمرے دے شیشے کافی نہیں ہو سکدے۔ اصل گل تے کیمرے دا اوہ زاویہ ہوندا اے جیہڑا اک وکھرے رخ توں حیاتی دے اک پہلو دا بھرپور مشاہدہ ساڈے ساہمنے پیش کردا اے۔ ایس زاویے دے چنن لئی اک حساس فنکار دا ذہن چاہیدا اے۔ پر حیاتی نوں اوس شکل وچ پیش کرن لئی جیویں کہ اوہ ہونی چاہیدی اے، فنکار توں وکھ اک مفکر دے ذہن دی وی لوڑ ہوندی اے، تے جیہڑا بندہ سفنے نہ ویکھ سکدا ہووے، تے نہ اون والے زمانے وچ جھات پا سکدا ہووے، تے نہ ای اپنے خیالاں نوں تجربے دی صورت دین دی قدرت رکھدا ہووے، اوہ مفکر ہو

ای نہیں سکدا۔ نقاد ایہو جیہے فنکاراں نوں رومانی فنکار کہندے نیں تے حقیقت پسندی دے ایس زمانے وچ لفظ ''رومان'' دی جس طرح مٹی پلیت ہوئی اے، اوس دا ساریاں نوں علم اے۔ ایسے وجہ نال جدوں اسیں ایہہ سننے آں پئی حیاتی بارے فلانے فن کار دا نقطۂ نظر رومانی اے تے اسیں چونک اٹھنے آں، پئی ہیں! حقیقت پسندی تے صداقت بیانی دے ایس دور وچ کوئی شخص جھوٹھ کیویں بول سکدا اے! میری رائے وچ ہر اوہ فنکار جیہڑا آپنے زمانے توں اگانہہ ودھ کے گل کردا اے، بظاہر جھوٹھ بولدا اے، پر اصل وچ سفنا ویکھدا اے، تے جے انسان کولوں سفنے ویکھن دا اختیار کھوہ لیا جاوے تے حیاتی سر توں پیر تک پتھر ہو کے رہ جائے۔ انسان جتھے پہنچ چکیا اے، اوتھے اوہدے پیر گڈے جان تے حیاتی دی ترقی دے راہ وچ اک اچی کندھ کھڑی ہو جاوے۔ ایسے کر کے رومانی ادب مینوں بڑا چنگا لگدا اے۔

نوآز اک رومانی کہانی کار اے۔ ایس زمانے وچ جدوں کہ عشق اوباشی دے معنیاں وچ تے رومان ''فلرٹیشن'' دے مفہوم وچ ورتیا جان لگ پیا اے، رومانی ادب دے مطلب دے ویروے دی لوڑ سی، تے میں شروع دیاں سطراں وچ اوسے ای پاسے کجھ اشارے کیتے نیں۔ میں جدوں نوآز نوں رومانی کہانی کار کہنا آں تے اوس دا مطلب ایہہ نہیں پئی اوہ خالی عشق عاشقی نوں اپنا موضوع بنا چکیا اے۔ میرا مطلب ایہہ وے پئی پہلوں تے اوہ زندگی نوں اوس شکل وچ ویکھدا اے جس طرح کہ اوہ ہے۔ پر ایہہ صورت اوہدے خیالاں دی تریہہ نہیں بجھا سکدی۔ جے حیاتی دے بارے نواز دا نقطہ نظر رومانی نہ ہوندا تے اوہ اتھے پہنچ کے قنوطیت دا شکار ہو جاندا۔ قبراں، بھوتاں، چڑیلاں تے ہنیرے جنگلاں وچ

جھاکدیاں انگیارے ہاراکھاں دیاں گلاں کردا تے اوہنوں سارے انسان سر پھرے نظر آوندے۔ پر اوس نوں سفنے ویکھن دی ہمت اے۔ ایس لئی اوہ حیاتی دے اجاڑ بیاباناں وچ اپنے سفنیاں دے پھل کیردا اے، اوہ روندا یا پٹدا اے تے ایس لئی نہیں پئی اوہدے ساہمنے نظراں دی آخری جوہ تک اک ویرانہ کیوں وچھیا ہویا اے، بلکہ ایس لئی پئی اوتھے پھل کیوں نہیں کھڑدے۔ اردو دے وچ کرشن چندر، قرۃ العین حیدر، اے حمید تے پنجابی وچ نوآز رومان دیاں جواں قدراں دے علمبردار نیں۔ ایہہ گل وکھ اے پئی اوہناں دے اپنے اپنے اسلوب نیں تے اپنی انفرادیت ظاہر کرن لئی اپنی اپنی کسوٹی اے۔

خواباں دا سلسلہ منطقی نہیں ہوندا۔ ایسے لئی اوہ عام طور تے بے معنی ہوندے نیں، پر جدوں اک رومانی فنکار خواب ویکھدا اے تے اوہ خالی ہوائی قلعے نہیں بناوندا ـــــــ قلعے ضرور بناوندا اے پر اوہ ہوائی نہیں ہوندے۔ اوہناں دیاں، نینہاں دھرتی وچ ہوندیاں نیں اوہ آپنے آلے دوالے دی حقیقت نوں پوری طرح نہ سمجھے تے اوس دے اندر بغاوت دا اوہ جذبہ کیوں جاگے جیہڑا اوہنوں زیادہ چنگی، زیادہ سوہنی حیاتی دے سفنے ویکھن تے اکسا سکے۔ اونویں جدوں اوہ خواب ویکھدا اے تے دراصل ایہہ خواب اوس دے ماحول دیاں سچائیاں دا جم پل ہوندے نیں۔ ایس طرح اوہدے خواباں وچ منطق پیدا ہو جاندی اے تے جدوں اوہ اک متوازن سماج دیاں گلاں کردا اے تے دراصل اوہ آپنے غیر متوازن تے انصاف توں خالی سماج دے خلاف واویلا کردا اے۔ شاید ایہو ای وجہ اے پئی گذرے زمانے دے وڈے وڈے رومانی فنکار ای وڈے وڈے صحت مند انقلاباں دے راہی سن۔ ایہہ رومانی فنکار اوہناں فنکاراں توں وکھرے ہوندے

نیں، جیہڑے رومان نوں زندگی توں نسن دا اک بہانہ بنالیندے نیں۔ اوہ سفنے محض ایس لئی ویکھدے نیں پئی سفنے ویکھدے رہنا چاہیدا اے، نہیں تے حیاتی دا اکھڑ پن چڑھ آوے گا۔ ایہہ فنکار رومان نوں افیم دی گولی تے چرس دا سوٹا سمجھ کے ورتدے نیں۔ پر جیہڑا رومان حیاتی وی سندرتا تے توانائی دا آرزومند ہوندا اے، اوس وچ خواب دراصل امکانات دے معنیاں وچ ورتے جاندے نیں۔ ایہہ خواب (نواز دیاں ایہہ پنجابی کہانیاں، جیہناں دیاں واضح مثالاں نیں) پڑھن والیاں اتے ایہہ بھیت ظاہر کردے نیں پئی انسان طریقے نال سوچے تے سلیقے نال عمل کرے تاں انج وی ہوسکدا اے، ایس طرح لوکاں وچ ہون ہاریاں گلاں دا شعور پیدا ہوندا اے تے یہہ اوہوای شعور اے۔ جیہدے پچھے لگ کے انسان نے درختاں توں اتر کے تے غاراں وچوں نکل کے جیٹ ہوائی جہازاں تے مصنوعی سیاریاں تک دا پینڈا طے کیتا اے۔ ایہناں صحت مند خواباں دی اک مثال چن دا سفر اے۔ انسان نے چن تے پہنچن دے خواب ہمیشہ ویکھے نیں۔ کسے زمانے وچ ایہناں نوں دیوانے دے خواب سمجھیا جاندا سی۔ پر اج ایہوای خواب حقیقت بن والے نیں۔ فیر جدوں انسان چن تے اپڑ گیا تے اوہ فیر نویں خواب ویکھے گا، تے ایس طرح نویاں ہون ہار گلاں توں واقف ہووے گا، تے زندگی لگاتار اگے ودھدی رہے گی، تے انسان ترقی کردا رہے گا۔ ایس حالت وچ رومانی ادب دے فائدیاں توں منکر ہونا حقیقت پسندی نہیں بلکہ تنگ نظری اے۔ کیوں جو میری آپنی رائے وچ تے حقیقت دے فنی اظہار وچ نویں، چنگی تے سوہنی صداقت دی امنگ نہ ہووے، اوہ حقیقت پسندی اک ملاں تے اک اخبار نویس دی حقیقت پسندی تے ہوسکدی اے، پر اک فنکار تے اک مفکر دی حقیقت پسندی بالکل نہیں ہوسکدی۔

رومان، سفنے تے امکان دی ایس تکرار توں ایہہ مطلب لینا بالکل غلط ہووے گا پئی رومانی ادب دیاں جیہڑیاں شکلاں اجکل رواج پارہیاں نیں، اوہوای رومانی فن دی کسوٹی نیں۔ حقیقت ایہہ نہیں۔ اردو شاعری دی مشہور صنف ''غزل'' وانگوں رومان کولوں وی ناجائز فائدہ اٹھانا بڑا آسان اے۔ پر جس طرح ہر غزل گو صحیح معنیاں وچ غزل گو نہیں ہوسکدا۔ ایسے ای طرح ہر رومانی ادیب صحیح تے سچے رومانی فن دی تخلیق تے قادر نہیں ہوسکدا۔ خالی رنگین منظر کشی تے تربتر الفاظ دا جائز ناجائز استعمال یاں ایہو جیہے کرداراں تے وارداتاں دا ذکر جیہناں دا کوئی منطقی وجود نہ ہووے تے جیہڑے انسان دے تجربے دیاں حداں توں باہر ہون، رومان نگاری دی ذیل وچ نہیں آسکدے۔ میں نواز دیاں پنجابی کہانیاں دا مجموعی تاثر بیان کردیاں ہویاں ادب دے فن وچ جیہڑے رومان دی اہمیت تے فائدے تے زور دتا اے اوہ بیزاری تے بے حسی دا نقیب نہیں ہوندا بلکہ ہون ہاریاں گلاں نال تعلق دی وجہ نال حرکت دا نقیب ہوندا اے تے نواز دیاں بوہتیاں کہانیاں زندگی دے ایس صحت مند رومانی نقطہ نظر دیاں کامیاب مثالاں نیں۔

نواز حیاتی دے اوہناں پہلوآں توں چنگی طرح آگاہ اے، جیہڑے اوس نوں اوہدیاں کہانیاں دے موضوع سجھاوندے نیں۔ ایہوای وجہ اے پئی نواز دا رومانی اندازِ نظر بھانویں سانوں صداقتاں توں براہ راست شناسا نہیں ہون دیندا پر آخرکار آگاہ ضرور کردیندا اے تے ایہہ آگاہی بوہتیاں مثالاں وچ زیادہ موثر تے نتیجہ خیز ثابت ہوئی اے۔ اوس دی کہانی ختم کردیاں ای رومان دی دھند وچوں صداقتاں چٹاک پٹاک پھٹن لگ پیندیاں نیں تے انسان دے شعور تے ضمیر وچ بھچال آجاندا اے۔ جے نواز آپنے سماج تے اپنے ماحول کولوں چنگی طرح واقف

نہ ہوندا تے اوہدا رومانی اندازِ نظر پڑھن والے نوں آخر کار سچائیاں دی دنیا وچ لیا کے نہ چھڈ دیندا۔ اوہ عام لوکاں دی حیاتی دے کسے نکے جیہے موڑ تے چھوٹے جیہے گھنڈل نوں آپنے قلم نال چھوہندا اے تے جدوں تیک اوہدے آلے دوالے آپنے ذہن دے تانے بانے بندا اے، اوہدے قلم دی نوک حیاتی دی اوس صداقت کولوں وکھ نہیں ہو جاندی۔ ایہو وجہ اے پئی ایہہ رومان دھرتی دی سوندھی سوندھی خوشبو، سبزے دی مٹھی مٹھی تراوٹ تے پنجاب دے پنڈاں تے شہراں دیاں لوکاں دیاں امیداں، جتاں، ہاراں، ہاسیاں تے ہنجھوآں دی رنگت وچ رنگیا ہویا اے۔ ایہناں وچوں جے کرداراں دے خاص پنجابی ڈھب دے ناں اڈا دتے جان تے ہر پڑھن والا جیہڑا پنجاب دی زندگی توں واقف اے تھوڑیاں سطراں وچ پچھان لئے گا کہ ایس کہانی دا پس منظر پنجاب اے۔ ایہناں کہانیاں وچ پیر پیر تے نواز دے ڈونگھے مشاہدے دے جیہڑے کوندے لپکدے نیں اوہ اوہنوں کھرا پنجابی افسانہ تخلیق کرن وچ بوہت مدد دیندے نیں۔

پاکستان دے اوہناں علاقیاں وچ جتھے پنجابی بولی تے سمجھی جاندی اے، قصے کہانیاں کہن والے تے بہت ملدے نیں پر ایہو جیہے کہانی کار گھٹ ودھ ای نظر آوندے نیں، جیہناں نے کہانیاں، افسانہ نویسی دے نویاں اصولاں دے تقاضیاں دے مطابق لکھیاں ہون۔ نواز کلا کہانی کار اے، جیہنے پنجابی زبان نوں معیاری افسانہ دتا اے۔ نواز نوں ایہہ سہولت وی اے پئی اوہ اردو دا وی اک کامیاب ادیب اے۔ ایس لئی اردو افسانہ نگاری ترقی دی جس بلندی تے اپڑ گئی اے اوہ اوہدے توں چنگی طرح واقف اے۔ ایس طرح اردو، افسانہ اج جیہڑی انتہا نوں چھوہ رہیا اے، اوہ پنجابی افسانے دا لڈھ بن رہی اے تے بڑی آسانی نال پنجابی

افسانے دی ترقی تے نکھار دی پیش گوئی کیتی جا سکدی اے۔ ایس پیش گوئی دی بنیاد نواز دیاں ایہہ کہانیاں نیں تے جے اوہ افسانے نوں اسارن ول ہور دھیان دیوے تے آپنے پیارے پیارے رومانی انداز نوں کہانیاں وچ اک خاص تناسب نال جگہ دیوے تے بوہت ممکن اے پئی ایس پیش گوئی دے پوریاں ہون دا سہرا وی نواز دے ای سر ہووے۔

احمد ندیم قاسمی

لاہور

۱۲ دسمبر ۱۹۶۰ء

شام دا پہلا تارا

اسمان تے شام دا پہلا تارا چمکن لگ پیا اے،

تھوڑی دیر بعد جدوں ایہد انماں نماں چانن ہولے ہولے ودھن لگ پوے گا تے فیر ایس شہر دیاں لمیاں چوڑیاں سڑکاں تے لوکاں دی قطار وی لمی ہو جاوے گی۔ اک بندے دے پچھے دوجا بندہ انج ٹرے گا جیویں ایہدا ایہدے نال کوئی بڑا پرانا رشتہ اے۔ جیہنوں کدی نہ تے چڑھدا سورج ای توڑ سکیا اے تے نہ ای شام دا پہلا تارا۔ پر کجھ دور جا کے ایہناں دیاں راہواں آپنے آپ ای وکھریاں ہو جاون گیاں۔ ہلکے ہلکے چانن تے نمے نمے ہنیرے وچ اک دوجے دے پچھے ٹرے جاندے لوک آپنے آپ ای اک دوجے کولوں وکھرے ہوندے جان گے۔ سڑکاں دے آلے دوالے دیاں روشنیاں سردیاں دی دھند وچ انج لگن گیاں جیویں ایہ اکھاں جھمکدیاں ہویاں راہ بھلے مسافراں نوں اپنے ول بلا رہیا ہون۔ پر ایس طرح اکھاں جھمکدیاں ہویاں ای ایہناں دیاں اکھیاں ہنیر ہو جاون گیاں تے کوئی وی ایہناں دے کول نہیں آوے گا۔ کوئی وی ایہناں دے چانن دی چھاں

بیٹھاں بیٹھ کے ایہناں کولوں ایہہ نہیں پچھے گا کہ تہانوں حیاتی دا کیہڑا غم اے، جیہنے تہاڈے سینے وچ ایہہ اگ لا دتی اے! _______ پر ایتھے کوئی نہیں آوے گا!
_______ کوئی نہیں پچھے گا!

ایس شہر دیاں ساریاں راہواں اوس کرائے دے گھر وانگوں اچانک خالی ہو جاون گیاں جیہدے وچ رہن والے دی بدلی اچانک کسے دوجے شہر وچ ہو گئی ہووے _____ سرکاری کماں وچ بندہ کجھ وی دخل نہیں دے سکدا، تے اجکل تے چڑھدے سورج نوں ویکھ کے وی انج لگدا اے جیویں ایہہ وی کوئی سرکاری ملازمت کرن والا اک کلرک اے، جیہڑا آپنے کچے گھر دا ویہڑا چھڈ کے ڈیوٹی دین لئی نیلے اسمان تے آ گیا اے۔ سارا دن ایہہ آپنیاں اکھاں کھول کے تے کسے بت وانگوں آوندے جاندے لوکاں ول ویکھدا رہوے گا تے فیر جدوں شام دا پہلا تارا ہولے جیہے دن دا بوہا کھڑکاوے گا تاں ایہہ آپنے آپ ای کسے نوں کجھ آکھیاں بغیر ای اکھاں بند کر کے آپنے ہنیر گھر وچ آ جاوے گا تے فیر آپنے نال نال آپنے گھر دیاں کندھاں وی ہنیر کر دیوے گا۔

اسمان تے شام دا پہلا تارا چمکن لگ پیا اے۔

سارا دن دفتراں وچ سرسٹ کے کم کار کرن والے لوک ڈولدے ہویاں قدماں نال آپنے آپنے کچے گھراں ول ٹرن لگ پئے نیں۔ حالی شہر دیاں سڑکاں تے دن دا نماں نماں چانن تھکیا ٹٹیا ہویا ہولی ہولی ٹر رہیا اے تے جدوں انج ای ٹرے ٹرے جاندیاں ایہدا ساہ وی اکھڑن لگ پوے گا، اودوں کسے مشین وانگوں اچانک شہر دیاں ساریاں بتیاں روشن ہو جان گیاں، ایہہ سبھ سرکاری کم نیں تے سرکاری کماں وچ بندہ کجھ وی دخل نہیں دے سکدا تے فیر جدوں ایدھر سڑکاں دا

چانن سردی وچ ٹھرن لگے گا اوس ویلے ایسے ای شہر دیاں پکیاں کوٹھیاں دے بند کمریاں وچ وی روشنی ہو جاوے گی۔ سڑکاں تے چانن تے سرکار کردی اے تے اونہاں کوٹھیاں وچ چانن اوہ نوکرانی کرے گی جیہنوں گھر دا مالک پندراں روپے مہینہ دیندا ہووے گا۔ اوہ نوکرانی جیہدی اک جوان دھی وی ہووے گی، اوہ دھی جیہدا پیو اوہنوں جمن توں وی پہلوں ای چھڈ گیا ہووے گا ـــــــ اوہ پیو جیہڑا وسے ای مالک مکان دا پتر ہووے گا! ـــــــ پر اج دا زمانہ پہلے زمانے کولوں بڑا ای وکھرا اے۔ اج دے زمانے دا پیو اپنے پتر دی کوئی گل وی نہیں جاندا۔ اوہ تاں ویلے دے نال نال آپنے پتر دا اوہ دن وی بھل جاندا اے، جدوں اوہنے اوہدے گھر پہلی واری آپنیاں اکھاں کھولیاں سن۔ پر اوس نوکرانی دی حیاتی دا اوہ ویلا تے عمراں لئی کھلو جاندا اے، جدوں کسے مالک مکان دا پتر پہلی واری اوہدی سجری بانہہ پھڑ کے ہولے جیہے اوہدے کن وچ ایہہ آکھدا اے:

''نوری! توں مینوں بڑی چنگی لگنی ایں''

تے، فیر نوری چھیتی نال آپنی بانہہ چھڑا کے ساری رات آپنی بانہہ دے اوس حصے ول ویکھدی رہندی اے، جیہڑا دن دے چانن وچ پکیاں کندھاں اوہلے کسے دوجے دے ہتھ وچ آیا سی۔ اوہنوں اوہ ویلا وی یاد ہوندا اے جدوں وہ شہر توں باہر کسے ہنیر کوٹھڑی وچ اوہ بال جمدی اے، جیہنوں اوہ ساری حیاتی اوہدا پیو نہیں وکھا سکدی۔

شہر دیاں پکیاں کوٹھیاں وچ ایہو جیہی نوکرانی ای چانن کردی اے تے اوہدا آپنا دل گھپ ہنیریاں وچ ڈبن لگ پیندا اے۔ اوہ ایس چانن وچ کھلے کھلوتیاں ای دل دے ہنیر کھوہ وچ اتر جاندی اے تے کوئی وی اوہدی بانہہ نہیں پھڑدا۔ کوئی

اوہدے کول آ کے ایہہ نہیں پچھدا کہ تینوں حیاتی نے کیہڑا غم دتا اے! کیہنے تیرے سینے وچ اگ لا کے تیریاں اکھیاں دا چانن کھوہ لیا اے! تینوں ایہہ ساری دنیا ہنیر کیوں لگدی اے! تینوں چڑھدے سورج ول ویکھ کے انج کیوں لگدا اے جیویں اوہدے مونہہ تے کسے نے کالک مل دتی ہووے!

پر اوہدے کول کوئی نہیں آوے گا۔

کوئی نہیں پچھے گا!

اسمان تے شام دا پہلا تارا چمکن لگ پیا اے!

تھوڑی دیر بعد جدوں ایہہ انماں نماں چانن ہولی ہولی ودھن لگ پوے گا، اودوں شہر دیاں سڑکاں تے لگیاں ہوئیاں ساریاں بتیاں روشن ہو جان گیاں ـــــــ سڑکاں تے چانن تے سرکار کرے گی تے ایس شہر دیاں پکیاں کوٹھیاں دے بند کمریاں وچ چانن اوہ نوکرانی کرے گی جیہنوں اوس گھر دا مالک پندراں روپے مہینہ دیندا ہووے گا۔ اوہناں گھراں دیاں کندھاں وی چمکن گیاں تے میز وی آپنا ساہ روک کے گھڑی دو گھڑی لئی چانن دی چھاں بیٹھاں بہہ جاوے گی۔ تے فیر ہولے جیہے کوئی گھبرو ودھے گا تے اوس میز دے کول ای پئی ہوئی کرسی تے بہہ جاوے گا۔ آپنے ساہمنے کوئی کتاب رکھ لے گا تے اوس کتاب دا اوہ ورقہ کھول کے پڑھن لگ پوے گا جیہدے وچ اوس کڑی دی تصویر ہووے گی، جیہڑی آپنے آپ کولوں وی چوری اوہدے نال پیار کر رہی ہووے گی۔ سبھ وچ رہ کے تے سبھ کولوں وکھرا ہو کے اوہ منڈا اوہ کتاب پڑھے گا، اوس تصویر نال گلاں کرے گا۔

''تیرے وال تے نویں سال دی بیوک کولوں وی بوہتے لمے نیں''

''تینوں ہسدیاں ویکھ کے مینوں انج لگدا اے جیویں کسے نے اپنی نویں نکور

کوٹھی دا بوہا کھول دتا ہووے''

''تیرا قد اوس انگریز ایکٹرس وانگوں اے، جیہنے آپنیاں لتاں دا بیمہ دس لکھ ڈالر دا کرایا اے''

ساری رات اوہ منڈا انج ای آپنے پیار دی بیوک وچ بہہ کے سیر کرے گا۔ آپنے عشق دی نویں نکور کوٹھی دا بوہا آپ ای کھولے گا تے آپ ای بند کر دیوے گا۔ آپنی محبت دیاں بھریاں لتاں دا آپ ای بیمہ کرا دے گا تے پھر آپ ای اوہناں نوں توڑ کے بیمہ وصول کر لوے گا ____ تے پھر جدوں دن چڑھے گا تے اوہدے ماپیاں نوں پتہ لگے گا کہ اوہناں دا پتر ایس سال بی۔اے وچوں پھیر فیل ہو گیا اے تے اوہدے ماپے ایہوای سمجھن گے کہ اجکل دی پڑھائی بوہت ای مشکل ہو گئی اے۔

اسمان تے شام دا پہلا تارا چمکن لگ پیا اے۔

تھوڑی دیر بعد جدوں ایہدا نماں نماں چانن ہولی ہولی ودھن لگ پوے گا اودوں شہر دیاں کچیاں کندھاں وچ وی دیوے بلن گے۔کوئی بڈھی جیہی مائی سر جھکا وندے ہوئے اوس مٹی دے دیوے ول ودھے گی۔ہنیرے وچ آپنے ای گھر دی کندھ ٹٹولدی ہوئی اوہ دیوا لبھے گی تے پھیر جدوں بڑے پیار نال اوہدے سینے وچ آگ لاوے گی تے اودوں اوس دیوے دے چانن بھرے پہلے ساہ نال اوس مائی دے چٹے والاں وچ اوس کندھ دی کجھ مٹی وی پوے گی، تے اوہناں والاں وچ آکے اوس مٹی دا رنگ وی سفید ہو جاوے گا۔ اوہ ڈولدی ہوئی ایس چانن وچ اکھڑے اکھڑے ساہ لیندی چلھے کول آ جاوے گی تے آپنے دوویں ہتھ ودھا کے ایس جہان دے رب کولوں بوہتا چانن منگے گی، تے جدوں اوہ آپنے ہتھ آپنے

مونہہ اتے پھیرن لگے گی، اودوں اوہدا جوان پتر وی اوہدے کول آ جاوے گا، جوان دھی وی ساہ روک کے آپنے جوان بھرا کول بہہ جاوے گی۔ تے پھیر جدوں اوہ بڈھی ماں آپنیاں اکھیاں وچ سمیاں دا روگ لے کے اوہناں ودہاں ول تکے گی، اودوں اوہدے کناں وچ گدھے دا نماں نماں شور آون لگ پوے گا۔ اوہدیاں اکھاں دے ساہمنے اوس گھر دے ویہڑے وچ کوئی جوان کڑی آپنے ہتھاں وچ ڈھولک لے کے بہہ جاوے گی۔ تے پھیر اچانک اوہ سارا ویہڑا ہاسیاں نال بھر جاوے گا۔اوس کڑی دے آلے دوالے کجھ ہور کڑیاں وی آ کے بہہ جان گیاں تے پھیر اوس ڈھولک دی تال اتے حیاتی دا روگ اکھیاں وچ خوشی دے اتھرو بن کے نچے گا۔ جوان کڑیاں آپنیاں شرماں دے بوہے اودھے کھول کے تے ادھے بند کر کے اک دوجے ول ویکھن گیاں تے پھیر کوئی جوان پرچھانواں ہولے ہولے دبے پیریں اوس بوہے ول ودھے گا تے چپ کر کے دڑوٹ کے اوہناں دے دلاں دیاں قبراں وچ اتر دا جاوے گا۔ اودوں ڈھولک دی تال اک دم تیز ہو جاوے گی تے ویلے دی زبان اتے اکوای گل ہووے گی:

کنکاں لمیاں نی مائے!

دھیاں کیوں جمیاں نی مائے!

ایہہ گل سن کے، جہان دیاں ساریاں مانواں آپنے کناں وچ انگلاں لے لین گیاں پر اوہناں دے گھر دھیاں پھیر وی جمن گیاں ________ خورے ایہہ وی کوئی سرکاری کم اے!

اسمان تے شام دا پہلا تارا چمکن لگ پیا اے۔

تھوڑی دیر بعد جدوں ایہدا نھما نھما چانن ہولی ہولی ودھن لگ پوے گا،

اودوں سارے شہر وچ وی روشنی ہو جاوے گی۔ کتے تھوڑی تے کتے بوہتی ——— پر ہووے گی ضرور!

ایسے ای شہر دی سڑک اتے کلیاں ٹرے جاندیاں اک بندے نے سوچیا:

''میں کیہڑے گھر دا دیوا بالاں گا؟''

ایہہ بندہ روز راتیں ایہو ای سوچدا ہوندا سی۔ شکلوں تے بڑا ای وکھرا لگدا سی پر اوہدی ایہہ سوچ دوجے بندیاں کولوں وکھری نہیں سی۔

ایس شہر وچ پیروں ننگے پھردیاں خورے اوہنوں کناچر ہو گیا سی، پر حالی تیک اوہنوں اوس مکان دا اوہ بوہا نہیں سی لبھیا، جیہنوں کھول کے اوہ ہولے جیہے اندر لنگھے گا تے اوس گھر دی کچی کندھ نال ٹنگے ہوئے مٹی دے دیوے دے سینے وچ اگ لاوے گا۔ تے پھیر اوہدے چانن وچ بہہ جاوے گا۔ بوہا بند نہیں کرے گا سگوں ساری رات اوس کھلے بوہے ول ویکھ کے کسے دوجے نوں اڈیکدا رہوے گا۔

ایہہ بندہ ایس شہر دیاں سڑکاں تے ئوی پھردا سی تے گلیاں وچوں وی لنگھدا سی۔ ایہدے وال اوس زمین وانگوں خشک سن جیہدے تے صدیاں توں بارش دی اک کنی وی نہ پئی ہووے۔ اوہدے تن تے کپڑے پٹھیاں سدھیاں راہواں وانگوں پٹھے سدھے سن تے اوہ ٹریا جاندا آپ ای ہس پیندا سی تے آپ ای رو پیندا سی۔ تے اوہنوں ویکھ کے اوہدے کولوں لوک ایس طرح آپنا رستہ کٹ لیندے سن، جیویں بلدی اگ نوں ویکھ کے سیانے اپنا آپ بچا لیندے نیں تے شہر دے نکے نکے بال کنی کنی دور بغیر کجھ سوچیاں سمجھیاں اوہدے نال ٹردے جاندے سن۔ تے جے سچ پچھو تے اجکل دے زمانے وچ تے اوہو ای گل چنگی ہوندی اے جیہڑی بغیر کجھ سوچیاں سمجھیاں کیتی جاوے۔

ایس بندے لئی ایس شہر وچ کوئی گھر نہیں سی! کوئی چانن نہیں سی!

ایہہ کلا سی تے کلا ای رہندا سی۔ اینوں انج ای ٹردیاں سورج چڑھدا سی تے انج ای کلیاں رہندیاں ایہدی حیاتی دے اسمان تے شام دا پہلا تارا چمکن لگ پیندا سی۔ ایہنوں سارا دن تے کجھ نہیں سی ہوندا پر شام دا پہلا تارا ایہنوں بڑا ستاوندا سی۔ ایہدا خیال سی کہ ایس ساری دنیا وچ ایہہ شام دا پہلا تارا ای ایہدا ویری اے۔

اسمان تے شام دا پہلا تارا چمکن لگ پیا اے۔

اج پھیر ایس تارے نوں ویکھ کے اوہدا دل ڈبن لگ پیا اے۔

تھوڑی دیر بعد جدوں ایہدا نمھاں نمھاں چانن ہولی ہولی ودھن لگ پوے گا تے ایس شہر دے ساریاں گھراں وچ وی تھوڑا بوہتا چانن ہو جاوے گا، اودوں تاں ایہدی دنیا ای ہنیر ہو جاے گی۔ چن دی چاننی ایہنوں تکھیاں سولاں وانگوں چبھن لگ پوے گی تے جدوں ایہہ اوس چانن کولوں آپنا آپ لکاوندا نسے گا۔ اودوں ایہدے پیراں دے چھالے وی دُکھن لگ پین گے۔ ایہدے چار چوپھیرے اوس چانن دے زہر بھرے سپ ہون گے تے ایہدے آلے دوالے لوکاں دے گھراں دیاں اچیاں کندھاں تے بند بوہے ہون گے۔ ایہدا دکھ ویکھ کے پہاڑاں دے پتھر تے ضرور رون گے، پر ایس شہر دے کسے وی گھر دی کوئی کندھ وی نیویں نہیں ہووے گی تے ایہدے لئی کوئی بوہا نہیں کھلے گا۔ ایہدی حیاتی دا ایہہ چکر ایہدا ساہ گھٹن لگ پوے گا تے ایہہ آپنیاں اکھاں بند کر کے چپ کر کے ایسے ای شہر دی کسے پکی سڑک تے ڈگ پوے گا تے پھیر جدوں ایہدی اکھ کھلے گی، اودوں ایہنوں دل دے درد دے نال نال جسم دا درد وی ہووے گا تے اوہ ویلا

جیہنے ایہدے دل دا روگ نہیں مٹایا، ایہدے جسم دے زخم تے وی کوئی مرہم نہیں رکھے گا۔ ویلا نسے گا تے پیڑاں ودھن گیاں! تے پھیر کیہ ہووے گا! تے پھیر کیہ ہووے گا!

ایہدی سوچ دا ایہہ زہر تے شام دے پہلے تارے نال ای اوہدے جسم وچ اترن لگ پیندا اسی۔

اج پھیر شام ہوئی اے تے اج پھیر اوہدے دل وچ ہنیر پوے گا۔ اوہدے دل دے ایس گھر وچ کوئی دیوا نہیں بلے گا۔ ایس گھر دا ایہہ بوہا انج ای کھلا رہوے گا تے ایتھے کوئی نہیں آوے گا۔ اوہدے دل دے ایس گھر دے کمرے دی میز دی ایہدے نال نال ہنیرے وچ ای رہوے گی، تے اوس میز دے کول ای پئی کرسی تے بیٹھ کے کوئی کتاب نہیں کھولے گا۔ کوئی تصویر اوہدے نال گلاں نہیں کرے گی۔ ایہدے واسطے ایس شہر دی کسے وی بڈھی مائی دے ہتھ دعا لئی ایس جہان دے رب ول نہیں اٹھن گے۔ تے اوہدے دل دے ایس گھر دے ویہڑے وچ کوئی جوان کڑی آپنے ہتھاں وچ ڈھولک لے کے نہیں بیٹھے گی ...... اوہدے ایس گھر ول کسے بندے دا پرچھانواں نہیں ودھے گا۔ سگوں اوہدے دل دی قبر وچ اک واری پھیر آپنا کفن بدل کے ویلے دی لاش ای اترے گی۔ پھیر ویلے دی ایس لاش اتے اوہ ویلے دی ای مٹی پاوے گا تے پھیر آپ ایس قبر دے سرہانے کسے کتبے وانگوں لگ کے کھلو جاوے گا تے پھیر کیہ ہووے گا!

اسمان تے شام دا پہلا تارا چمکن لگ پیا اے تے اوہدی سوچ دا ایہہ زہر ہولی ہولی اوہدے سارے جسم وچ اترن لگ پیا اے۔

اج اوہ پھیر مر جاوے گا!

اج اوہ پھیر مر جاوے گا!

پر نہیں میں جیونا چاہناواں۔ مینوں آپنی زندگی نال اونا ای پیار اے جنا کو بندے نوں آپنی موت نال ہونا چاہیدا اے۔ میں زندہ رہواں گا، میں زندہ رہواں گا!

ایہوای کجھ سوچدیاں اوہنے اوہ شہر چھڈ دتا۔ اوہدا خیال سی کہ دور شہر کوئی ہور اسمان ہووے گا جیہدے تے شام دا پہلا تارا کدی نہیں چمکے گا۔

اگلے دن اوس شہر وچوں اک پاگل ہور گھٹ گیا سی!

سدا سہاگن

پنڈ دیاں اچیاں نیویاں راہواں تے کلے ٹردے جاندیاں تے یاں پھیر کے صدیاں پرانے درخت دیاں ٹھنڈیاں چھانواں ہیٹھ بیٹھیاں شیرے نوں پتہ نہیں کیہ ہوندا کہ اوہدیاں کھلیاں اکھیاں ساہمنے کوئی کالی جیہی تصویر آ کھلوندی ___ اوس تصویرنوں اوہ پچھان تے نہ سکدا پر پھیر وی اوہدے ول ویکھدا ضرور رہندا۔ انج ای دیکھدیاں پھیر اوہ تصویر اوہدے نال سدھیاں پٹھیاں گلاں کرن لگ پیندی۔ پہلے پہل تے اوہنوں ایہہ زبان سمجھ ای نہ آوندی پر پھیر ہولے ہولے اوہدے بول تے صاف ہو جاندے پر اوہناں دا مطلب اوہدے پلے نہ پیندا۔ شیرا کنا ای چر اوس مورت دی ایس زبان دیاں سدھیاں پٹھیاں راہواں تے کلا ای ٹھیڈے کھاندا رہندا تے پھیر تھک ٹٹ کے آپ ای آپ نیویں جیہی اواز نال گاون لگ پیندا:

نی ماہیے تینوں گھٹ رون گے
بوہتے رون گے دلاں دے جانی!

جدوں دی اوہنے ہوش سنبھالی سی، ایہو جیہیاں بولیاں اوہنے بڑیاں سنیاں سن، پر اوہنوں سمجھ کجھ نہیں آوندا۔ گرمیاں دیاں تپدیاں ہوئیاں دوپہراں نوں جدوں پنڈ دے کجھ بندے اک وڈا سارا حقہ اپنے وچکار رکھ لیندے تے اوہدے لمے لمے کش لان لگ پیندے، تے اوس ویلے اچانک اوس پڑ وچوں غم وچ بجھی ہوئی اک اواز ہولے ہولے اچی ہوندی تے پھیر انج لگدا جیویں ساریاں اکھاں ایس اواز دے ڈونگھے غم وچ بجھ گئیاں نیں۔ ہوا وی انج چلن لگ پیندی جیویں سہک رہی ہووے تے سورج دا گرم چانن وی اتھرواں نال بھج کے تے ٹھنڈا ٹھنڈا لگن لگ پیندا۔ حقے دی ناڑ آپنے آپ ای اک ہتھ توں دوجے ہتھ وچ چلی جاندی تے لوکاں دے موہنواں وچوں نکلدا ہویا دھوآں بدل بن کے ورھن لگ پیندا ______ پر خورے کیہ گل سی کہ ایس بدل نوں ورھدیاں ویکھ کے لوکیں گھر وگھری نہ جاندے سگوں اوتھے ای بیٹھے بھجدے رہندے تے پھیر گاون والے دی آواز ہور اچی ہو جاندی جیویں اوہ ایہناں بندیاں کولوں وکھ کے ہور تیکر وی آپنی اواز پہنچا رہیا ہووے۔

ساڈے چم دیاں جتیاں کرے کوئی، جیہڑا جیودا روگ گواوندا اے
بھلا دس کھاں چریں وچھیاں نوں، کدوں رب سچا گھریں لیاوندا اے

شیرا ایہہ کجھ سن کے تے ایہوای سوچدا کہ خورے جی دا ایہہ روگ کیہو جیہا ہوندا اے، جیہنوں دور کرن لئی لوک آپنے چم دیاں جتیاں کرن کولوں وی دریغ نہیں کردے۔ اول تے اوہ کلے ای بہہ کے روندے نیں تے جے کدی لوکاں وچ آ بیٹھن تے پھیر دوجیاں نوں وی رواوندے نیں۔ جے ایہہ روگ اکھاں وچ اتھرو لیاوندا اے تے پھیر ایہہ مینوں کیوں نہیں لگ جاندا۔ میں تے جدوں دیاں

اکھاں کھولیاں نیں، ایہناں وچ اتھروای کوئی نہیں آیا۔ شیرا کجھ دیر لئی ایہناں ای خیالاں وچ ڈبیا اوس مجمعے وچ بیٹھا ہویا وی اوہناں کولوں دور ہو جاندا تے اوہدیاں پٹھیاں سدھیاں سوچاں دی ایس کندھ توں گاون والے دی اواز جھاتیاں ماردی رہندی۔

ہیر آکھیا جوگیا جھوٹھ بولیں، کون رٹھڑے یار مناوندا اے

ایہہ بول سن کے تے شیرے دے جی وچ آوندا۔ ایہہ ہیر کون سی تے جے کتے اوہنوں اوہ ہیر مل جاوے تے اوہ اوہنوں کہوے کہ مینوں توں آپنے یار داناں دس۔ میں تینوں اوہدے نال ملاواں گا۔ اوہنوں یقین سی کہ یار یار کولوں وچھڑدے تے ضرور نیں، رسدے وی نیں، پر پھیر مل وی جاندے نیں پچھلے ورھے دی گل اے، اوہدا یار دارا رس کے تے شہر چلا گیا سی تے پھیر جدوں اوہ اوہنوں شہر مناون گیا سی تے اودوں اوہنوں ویکھ کے تے دارے نے خوشی نال اوہنوں آپنی ہک نال لا لیا سی۔ دوہناں نوں کجھ وی نہیں سی کہنا پیا تے دوویں بغیر کجھ بولیاں ای، بغیر کجھ کہیاں ای من گئے سن ____ شیرے دا دل کردا کہ اوہ کول ای بیٹھے بندے نوں پُچھے:

''ہیر کتھے رہندی اے؟''

پر جدوں اوہ اوس بندے نوں اکھاں نیویاں کر کے چپ چپیتے بیٹھیاں ویکھدا، اوہ وی چپ ای رہندا تے پھیر اوہ کجھ سوچدیاں اوس مجمعے وچوں اٹھ بہندا تے اوس شکر دوپہر وچ گھر ول ٹرن لگ پیندا۔

تے جدوں گھر آ کے اوہ کچی لسی دا بھریا ہویا چھنا پی کے منجی تے لما پیندا، اودوں اوہنوں آپنا سارا بدن ٹھڈا نظر آوندا۔ اوہدیاں سوچ دیاں تکھیاں سولاں

ہولے ہولے اوہدے انگ انگ وچ چبھن لگ پیندیاں تے شیرے نوں انج لگدا، جیویں اوہدا سارا جسم لہولہان ہو گیا اے، اوہ چھیتی نال منجی توں اُٹھ کھلوندا تے آپ ای آپ گاون لگ پیندا۔

جے توں ملیں تے سبھے دکھ دساں
چناں وے جو بیتیاں ساڈے نال

اوہدی ماں آپنے منڈے دے مونہوں ایہو جیہے بول سن کے اوہدی آوندی حیاتی دے بارے وچ سوچن لگ پیندی ____ خیر نال منڈا جوان ہو گیا اے، ہن ایہدا ویاہ کرا ای دینا چاہیدا اے۔

تے پھیر شیرے دی حیاتی وچ اک ایہو جیہی رات آئی جدوں اوہدے کول ای شریفاں ستی ہوئی سی۔ اوہدے گوریاں ہتھاں تے کجھ دن پہلوں لگی ہوئی مہندی دا رنگ حالے نمھاں وی نہیں سی ہویا تے اوہدے ہوٹھاں تے سک دی لالی حالی وی تر رہی سی۔ اوہدے لمے کالے وال کھلر کے اوہدیاں اکھیاں تے ڈگ پئے سن۔ تے جدوں اوہ اک لما ساہ بھردی سی اودوں والاں دی اک لٹ اوہدے مونہہ توں کجھ دیر لئی اپر اٹھدی تے پھیر اوتھے ای ڈھیہہ پیندی۔ شیرا آپنی منجی توں اٹھیا تے اپنی انگلی نال اوہدے مونہہ توں وال پرے ہٹاون لگ پیا۔ شریفاں نے اک ٹھنڈا ساہ بھریا تے اوہدیاں اکھاں آپ ای آپ کھل گئیاں، تے پھیر جدوں شرما کے اوہنے نیویاں اکھاں کر کے شیرے ول ویکھیا تے اوہ ہولے جیہے بولیا:

''میں تیرے مونہہ توں وال ہٹاون آیا ساں!''

شریفاں کجھ وی نہ بولی، بس اوس طرح ای منجی تے لمی پئی رہی۔ شیرا پہلے تے اوہدے کھلیاں والیاں نال بالاں وانگوں کھیڈدا رہیا تے پھیر اچانک اوہدا مونہہ

آپنے دونہاں ہتھاں وچ لے کے اوہنوں پچھن لگا:

''تیراناں ہیرتے نہیں؟''

شریفاں نوں اوہدے مونہوں ایہہ فقرہ سن کے تے انج لگا جیویں اوہ کسے ہور دے گھر آ گئی ہووے۔ کسے ایہو جیہے گھر وچ جیہڑے گھر والے اوہدا ناں وی نہیں جاندے۔ اوہنوں آپنے سرہانے بیٹھا ہویا شیرا وی کوئی غیر مرد لگا۔ شریفاں بڑے غور نال اوہدے ول ویکھن لگ پئی۔ سہریاں والے شیرے وچ تے ایس منجی دے سرہانے بیٹھے ہوئے شیرے وچ کنا فرق اے!

شیرے دے مونہوں نکلے ہوئے ایس اک چھوٹے جیہے فقرے نے شریفاں دے دل وچ کنیاں ای سوچاں جگا دتیاں۔

''تیراناں ہیرتے نہیں!''

شیرے دے ایس اک سوال نے کئی ہور سوالاں نوں شریفاں دیاں اکھاں دے ساہمنے لیا کے کھلار دتا۔ پہلے تے اوہنوں کجھ سمجھ نہ آئی، کہ اوہ کیہ جواب دیوے، پھیر اوہدا ہتھ آپنے ہتھیاں وچ لے کے شرماوندیاں ہویاں کہن لگی:

''تسیں بناں شک مینوں ہیر کہہ کے ای بلا لیا کرو''

''تیراناں ہیر نہیں!''

شیرا سوچن لگ پیا۔ ''توں اوس ہیر نوں جانی ایں جیہنے جوگی نوں کہیا سی کہ توں جھوٹھ آکھدا ایں، رٹھڑے یار کوئی نہیں ملا سکدا''

شریفاں نے ایہہ گل سن کے اوہدے چوڑے سینے تے آپنا۔ سر رکھ دتا پھیر بولی:

''اوس ہیر نوں مریاں تے جگ بیت گئے نیں''

شریفاں دے مونہوں ہیر دی موت دی خبر سن کے شیرے دا دل کیتا کہ اوہ

ڈھاہواں مار کے روپوے۔ پر اوہدی ایس سوچ نے اوہدے دل دا ساتھ نہ دتا تے اوہدیاں اکھاں وچ اک وی اتھرو نہ آیا۔ تے پھیر اوہ پچھن لگ پیا:

''جے اوہ ہیر سچی مچی مرگئی ہوئی اے تے لوگ اوہنوں ایس طرح کیوں یاد کردے نیں، جیویں اوہ حالی وی جیوندی اے''

شریفاں نوں اوہدی ایہہ گل سمجھ نہ آئی تے اوہ چپ ای رہی۔

شریفاں نوں اہدی بیوی بنیاں کجھ دن ای ہوئے سن۔ حالی تے اوہ ایہہ وی نہیں سی جاندی کہ شیرے دی سجی گلھ تے اک ایہو جیہا کالا تل اے جیہڑا اوہدے مونہہ تے چن وانگوں سوہنا لگدا اے تے اوہ اوہدے دل دی ایس گل نوں کس طرح سمجھ لیندی ____ بس اوہ چپ ای رہی۔

تے پھیر ایس طرح چپ ای رہندیاں شریفاں اک بال دی ماں وی ہوگئی۔

ہن باہر کھیتاں وچ کم کردیاں شیرے دیاں اکھاں دے ساہمنے آپنے اوس نکے جیہے بال دی مورت آ جاندی تے اوہ کم کار چھڈ کے کجھ دیر لئی گھر آ جاندا ____ بال نوں آپنی گود وچ لے کے کنا ای چر اوہدے نال کھیڈدا رہندا۔ اوہنوں ہساون لئی آپنا چنگا بھلا مونہہ وگاڑ لیندا تے اوہدا وگڑیا ہویا مونہہ ویکھ کے تے بال دے نال نال شریفاں وی ہسن لگ پیندی۔ شریفاں نوں ہسدیاں ویکھ کے جدوں شیرا اوہدے ول تکدا، اوہ شرما کے اکھاں نیویاں کرلیندی۔ تے شیرا آکھدا:

''شریفاں اک واری پھیر ایس طرح ای ہس ____ توں مینوں ہسدیاں بڑی چنگی لگنی ایں''

''چل جھوٹھا''

شریفاں کہندی تے شیرا سوچن لگ پیندا کہ گل ایہنے ٹھیک ای آکھی اے۔ میں

جھوٹھ ای کہیا اے۔ ایہہ مینوں چنگی تے ضرور لگدی اے، پر اینی کو چنگی نہیں کہ جے ایہہ مر جاوے تاں میں ایہدے ماپیاں کولوں وی ودھ روواں۔ شریفاں دے مونہوں اینی سچی گل سن کے اوہ اوتھوں اٹھ کھلوندا تے چپ کر کے مڑ کھیتاں وچ آ جاندا تے پھیر رکھ دی چھاں بیٹھاں بیٹھ کے ہولے ہولے گاون لگ پیندا!

نی ماپے تینوں گھٹ رون گے!
بوہتے رون گے دلاں دے جانی!

گاوندیاں گاوندیاں اوہ اک دم ڈاڈھا اداس ہو جاندا۔ اوہ سوچدا ایہہ کڑی مینوں نظر کیوں نہیں آئی جیہدی لاش تے میں اوہدیاں ماپیاں کولوں وی ودھ روواں۔ شریفاں میری بیوی اے، اوہ بوہت سوہنی اے، اوہ مینوں بڑی چنگی لگدی اے ______ پر پھیر وی جے اوہ اج کتے مر جاوے تے خورے میریاں اکھاں وچ اتھرو ای نہ آوے۔ میں اوہدی موت دے غم وچ کجھ دیر لئی چپ کر جاواں، چپ رہواں تے بس۔

آپنے دل ایس اولڑی سوچ دے بھار نال اوہنوں آپنیاں اکھیاں بجیاں ہوئیاں لگن لگ پیندیاں۔ اوہ ایہو جیہیاں گلاں کیوں سوچدا اے۔ اوہنوں بالکل ایہہ کجھ نہیں سوچنا چاہیدا۔ ایہہ تے ویہلے لوکاں دا کم اے۔ پر پھیر اوہدیاں اکھاں ساہمنے بڈھا رحمو آ کھلوندا۔ اوہ تے بالکل ویہلا نہیں۔ اوہدی تے آپنی زمین اے تے جے اوہ دن رات وی اوہدے وچ ہل چلاندا رہوے تے اوہدا کم پھیر وی نہ مکے۔ اوہ تے ایہہ بول گاوندے گاوندے سچ مچ ای رون لگ پیندا اے، اوہ جدوں آپنی اچی تے اداس آواز نال کہندا اے:

ٹنگے تھمیاں دے نال پراندے
جھناں دے راتیں یار وچھڑے

اوہدوں تے دوجے وی اوہدے نال روندے نیں۔ اوہدوں تے انج لگدا اے جیویں پیاریاں دے دل دی گل رحمو دی اواز بن کے وچھوڑے دے زہر بھرے تیر وانگوں سینے وچ لگدی اے۔ تے پھیر اتھرو اکھیاں وچ آپنے آپ ای آ جاندے نیں۔

"پر میریاں اکھاں وچ اتھرو کیوں نہیں آوندے"

شیرے نوں بس ایہو ای غم سی، اوہنوں اج تک ایہو جیہی کڑی کیوں نہیں لبھی۔ اوہ وی تے ایسے جہان وچ وسدا اے۔ پھیر کیہڑی گل اے جیہڑی اوہنوں ایہناں بندیاں کولوں وکھرا کر دیندی اے۔ کڑی چھڈ کے مینوں تے اوہ لونگ وی نظر نہیں آیا، جیہدا لشکارا ویکھ کے میں ہل ای ڈک لواں ______ میں اینا ای بھیڑاں واں۔ میری قسمت ایڈی ای کھوٹی اے۔ آپنے آپ تے آپنی قسمت نوں روندیاں۔ اوہ اک دن ایہو جیہا بیمار پیا کہ اوہدے لئی ساہ لینا وی اوکھا ہو گیا۔

شریفاں رات دن اوہدی منجی دے سرہانے بیٹھی رہندی۔ کدی اوہدا سر تے کدی اوہدے پیر گھٹن لگ پیندی۔ پیراں دیاں تلیاں جھسدی، سر تے تیل ملدی، جنی وی خدمت ہوندی اوہ کردی۔ پر پھیر وی شیرے نوں ایہو خیال آوندا کہ ایہہ اوہ کڑی نہیں، جیہڑی جے اج میتھوں وچھڑ جاوے تے ایہدی جدائی دے ایس غم وچ میریاں اکھاں وچ اتھرو آ جان۔ اوہ بڑے پیار نال شریفاں ول تکن لگ پیندا۔ کجھ چر بعد شریفاں اک کالی جیہی مورت بن جاندی، اوہ اوس تصویر نوں پچھان تے نہ سکدا پر پھیر وی اوہدے ول ویکھدا ضرور رہندا۔ پھیر اوہ تصویر

اوہدے نال پٹھیاں سدھیاں گلاں کرن لگ پیندی۔ پہلے پہل تے اوہنوں ایہہ زبان ای سمجھ نہ آوندی۔ پر ہولے ہولے بول تے صاف ہو جاندے پر اوہناں دا مطلب اوہنوں پھیر وی سمجھ نہ آوندا۔ شیرا چھیتی چھیتی اکھاں جھمکن لگ پیندا تے شریفاں اوہدے متھے تے ہتھ رکھ کے پچھدی:

''پانی لیاواں؟''

شریفاں پانی لین چلی گئی تے شیرا منجی تے لما پیا ای آپنے دل دی سوچ دے نال نال ٹرن لگ پیا۔ اوہ کناں ای چر آپنی ایس اولڑی سوچ دیاں اچیاں نیویاں راہواں تے کلا ای ٹھیڈے کھاندا رہیا تے پھیر آپ ای آپ بولن لگ پیا:

''میری قسمت وچ ایہو جیہی کوئی کڑی نہیں ______ خورے میرا دل ایس قابل ای نہیں کہ اوہنوں ایہو جیہا غم لگے ______ تے جے اوہ مینوں مل وی جاندی تے پھیر وی اوہنے میرے کولوں وچھڑ ای جانا سی۔

چنگا ای ہویا اوہ مینوں نہیں ملی، میرا کیہ اے، میں تے خورے ہنے ای مرجاواں پر ______ پر اوہ تے سدا سہاگن رہے گی ناں!''

تے پھیر جدوں شریفاں پانی دا گلاس لے کے اوس کمرے وچ آئی، اودوں منجی تے شیرا نہیں، شیرے دی لاش پئی سی۔ تے اوہدے چہرے تے اک ایہو جیہا ہاسا سی جیہڑا رون کولوں وی بھیڑا ہوندا اے!

پنڈ دا باؤ

پنڈ دے سارے ای منڈے نوری نوں باؤ کہندے سن۔ باؤ لفظ ایڈا بھیڑا تے نہیں سی جیہنوں سن کے تے نوری دے ہتھ کنبن لگ پیندے سن۔ پر ایڈا چنگا وی نہیں سی جیہنوں لوکاں دے موہنوں سن کے نوری دیاں اکھاں شرم نال کجلا جاندیاں۔ جدوں وی کوئی منڈا اوہنوں کولوں لنگھدیاں ویکھ کے ہولے جیہے ''باؤ'' کہندا، اوہ چھیتی نال انج اوہدے کولوں لنگھ جاندی جیویں ہن اوہ ''باؤ'' کہہ کے اوہدی سانولی جیہی بانہہ وی پھڑ لئے گا تے اوہدے نیڑے ہو کے ایہہ وی کہہ دئے گا:

''کتھے چلے او سوہنیو!''

نوری نوں ایہو جیہیاں گلاں سوچدے اج دس ورھے ہو چلے سن۔ سویرے سویرے تے پنے اٹھ کے موہنہ ہتھ دھو کے گھروں نکلدیاں پنڈ دے چھوٹے جیہے سکول وچ لگے ہوئے بوہڑ دے درخت تھلے بیٹھیاں یاں پھیر رات نوں آپنے ای گھر وچ منجی تے لمے پیاں خورے اوہنوں کیہ ہوندا کہ اوہنوں انج لگدا جیویں اوہدے کول ای

کھلو تے پنڈ دے کسے منڈے نے اوہنوں ہولی جیہی ''باؤ'' کہہ دتا اے۔ اوہدے ہتھ غصے نال کنبن لگ پیندے۔ اوہدیاں لمیاں پلکاں والیاں ڈونگھیاں اکھاں شرم نال کجلا جاندیاں۔ اوہ تیزی نال ایدھر اودھر ویکھن لگ پیندی تے اوس ویلے یاں تے اوہ پنڈ دی کسے راہ تے کلی ای ٹری جاندی ہوندی تے یاں پھیر آپنے ای گھر وچ منجی تے لمی پئی ہوندی تے اوہدے کول کوئی وی نہ ہوندا۔ اوہ بڑے غور نال آپنے اگے پچھے ویکھدی، پر اوہدے دل نوں یقین پھیر وی نہ آوندا۔ اوہ ویلا اوہدی نکی جیہی کلی جان تے بڑا عذاب بن جاندا۔ پھیر اوہ کدی گھڑے دا ٹھنڈا پانی پیندی یاں مکان دے ویہڑے وچ ایدھر اودھر پھرن لگ پیندی یاں کسے کچی کندھ نال لگ کے کنا کنا چر روندی رہندی۔

نوری ایس طرح ای روندی رہی تے پنڈ دے منڈے اوہنوں ہن اچی اچی ''باؤ'' کہن لگ پئے۔

نوری دا ایس پنڈ وچ سوائے اک چھوٹے بھراتوں ہور کوئی نہیں سی۔ اوہدی آپنی عمر کوئی بائی تئی ورھے سی تے اوہدا چھوٹا بھرا نوواں کو ورھیاں دا سی۔ کئی ورھے پہلے وی اوہ ایس گھر وچ ایسے ای پنڈ وچ رہندی سی۔ پر اودوں اوہدے نال اوہدے ماں پیو وی ہوندے سن، تے پھیر اوہ ایس پنڈ وچ ای نہیں بلکہ سارے ای جہاں وچ آپنے نکے جیہے بھرا نال کلی رہ گئی تے ہن اوہ آپنے ماں پیو دی قبر تے دیوے بال رہی ہوندی اے۔ پہلوں نوری آپ پڑھدی ہوندی سی۔ سویرے سورج نکلن توں پہلے ای اوہدی جاگ کھل جاندی، فیر اوہ آپنی ماں نوں جگاوندی، دوویں رل مل کے گھر دا کم کر دیاں تے جدوں سورج ہولے ہولے ایس پنڈ ول جھاتی ماردا، اودوں اوہدی ماں اوہنوں لسی دا بھریا ہویا گلاس پیاندی رومال وچ

اک دو پراٹھے بنھ دیندی تے اوہ آپنیاں کتاباں وچ اوس رومال نوں رکھ کے سکول پڑھن چلی جاندی۔۔۔ نوری نے ایس طرح ای اٹھ جماعتاں پاس کرلئیاں تے جدوں اوہ نویں جماعت وچ داخل ہوئی اودوں نوری آپنے ماں پیو کولوں وچھڑ گئی۔ ہن نوری اوسے ای پنڈ وچ رہندی سی تے اوہدے نال نوواں کو ورھیاں دا اوہدا بھرا وی سی۔ ہن اوہ آپ نہیں سی پڑھدی پنڈ دے چھوٹے بالاں نوں پڑھاوندی سی تے اوہناں بالاں وچ اوہدا بھرا وی سی۔

ایس پنڈ وچ کلی نوری ای سی جیہڑی دو ویلے روٹی کھان لئی سارا سارا دن بالاں نوں الف، ب پڑھاندی رہندی سی۔

نوری دی عمر تے اوہ سی جس عمر وچ کڑیاں بس چپ ای کر رہندیاں نیں یا جے بے وس ہو جان تے پھیر آپنے کولوں وی شرماوندیاں نیں پر موہنوں کجھ وی نہیں کہندیاں۔ بھانویں اوہناں ول کوئی تکے تے بھانویں نہ تکے پر اوہناں نوں انج لگدا اے جیویں ہر منڈا اوہناں نوں ویکھ رہیا اے۔ نوری نوں انج تے نہیں سی لگدا، پر پھیر وی سکول وچ بالاں نوں پڑھاوندیاں اوہ ایہہ ضرور سوچدی سی کہ اوہدی ایہہ عمر بالاں نوں پڑھاون والی نہیں۔ تھوڑی دیر لئی اوہ چپ ہو جاندی تے بال اوہدے ول انج ویکھن لگ پیندے جیویں اوہ اوہدے دل دی گل نوں تاڑ گئے ہون، اوس ویلے نوری بالاں نوں روٹی کھان دی چھٹی دے دیندی۔ بھانویں اوہ ویلا بالاں دے پانی پین دا وی نہ ہوندا۔ پر ایہہ ویلا ہر روز نہیں سی آوندا، کدی کدی آوندا سی، پر آوندا ضرور سی!

نوری بالاں نوں پڑھاوندی سی، خورے ایسے کر کے پنڈ دے سارے ای منڈے اوہنوں ''باؤ'' کہندے سن۔ پر گل ایہہ نہیں سی۔ نوری جوان وی سی تے پنڈ

دی اٹھ جماعتاں پڑھی ہوئی کڑی دی جوانی ذرا نکھری ہوئی ہوندی اے۔ اوہ آپنے کالے تے لمے والاں نوں سرھوں دا تیل ای لاوندی سی، شلوار تے قمیص ای پاوندی سی۔ اوہدے نک وچ کوئی معمولی جیہا سونے دا لونگ ہونداسی، پیریں اوہ جتی ہوندی سی، جیہڑی پنڈ دیاں دوجیاں کڑیاں وی پاوندیاں سن، پر خورے کیہ گل سی کہ اوہ ایہناں کپڑیاں وچ پنڈ دیاں دوجیاں کڑیاں کولوں ذرا وکھری لگدی سی۔ تاجو تے چھیمو تے داری نوں لوک ایس ای ناں نال بلاوندے سن، پر نوری نوں کوئی وی نوری نہیں سی کہندا۔ سارے ای ''باؤ'' کہندے سن۔

پنڈ دا ایہہ ''باؤ'' پنڈ وچ رہندیاں ہویاں وی پنڈ وچ نہیں سی رہندا۔ ایہہ اوہدی آپنی سوچ سی۔ کدی کدی تے آپنی ایس سوچ کولوں وہ آپ وی اینی کو تنگ آجاندی کہ اوہنوں اپنے آپ نال نفرت ہون لگ پیندی۔ اوہنوں آپنے آپ کولوں خوف آون لگ پیندا۔ آپنے لمے کالے وال اوہنوں زہر بھرے ناگ لگن لگ پیندے تے اوہ کنبدی ہوئی چھیتی نال جھٹکا دے کے آپنے کھلے وال بنھ دیندی تے آپنیاں دوناں بانہاں وچ آپنا مونہہ لے کے کچی کندھ نال لگ کے کنا کنا چر روندی رہندی۔ تے پھیر اوہنوں انج لگدا جیویں پنڈ دے کسے منڈے نے اوہنوں ہولی جیہی ''باؤ'' کہہ کے بلایا اے۔ اوہ تیزی نال اکھاں چک کے ایدھر ادھر اگے پچھے ویکھدی تے جدوں اوہنوں آپنے کول کوئی وی نظر نہ آوندا، تے اوہ پھیر بانہواں وچ مونہہ دے کے رون لگ پیندی۔

نوری نوں کولوں لنگھدے ویکھ کے منڈے اوہنوں ''باؤ'' تے ضرور کہندے سن تے اوہ تیزی نال اوہناں دے کولوں لنگھ وی جاندی سی پر کوئی وی اگانہہ ودھ کے اوہدی سانولی جیہی بانہہ پھڑ کے اوہنوں ایہہ نہیں سی پچھدا ''کتھے چلے او

سوہنیو؟''

نوری ایہو چاہندی سی کہ ہن کوئی اوہدا رستہ روک لوے، اوہدے راہ وچ کھلو جاوے، تے پھیر نوری اوہدی بانہہ پھڑ کے اگے ودھے، کلی نہ جاوے۔

نوری ایہو سوچدیاں بائیاں ورھیاں دی ہوگئی سی، پر حالی اوہ ویلا نہیں سی آیا۔ کدی کدی اوہنوں ایہہ وی خیال آوندا سی کہ کتے ایہو ای نہ ہووے کہ اوہ ساری عمر بال ای پڑھاوندی رہوے تے منڈے اوہنوں ''باؤ'' ای کہندے رہن۔ اوہ کلی سی تے کلی ای سوچدی سی۔ اوہدا کوئی ہور دوجا ہے گا وی نہیں سی، جیہنوں اوہ آپنے دل دی گل سنا سکے۔ پنڈ دیاں کڑیاں تے اوہدے نال بہندیاں وی نہیں سن۔ ہمیشہ اوہدے پیراں وچ یاں اوہدے کولوں نیویں جگہ تے بیٹھدیاں سن تے جدوں اک واری چھیموں دی بانہہ پھڑ کے اوہنے اوہنوں نال بٹھاون دی کوشش کیتی سی، اودوں چھیموں ایہہ کہہ کے بیٹھاں بہہ گئی سی: ''اسیں اجڈ کڑیاں تہاڈے نال نہیں بیٹھ سکدیاں باؤ''

''باؤ'' دا لفظ چھیموں دے مونہہ وچوں سن کے نوری نے چھیتی نال اوہدے مونہہ تے ہتھ رکھ دتا سی ''توں جتھے مرضی بیٹھ، پر ہور کجھ نہ کہویں'' نوری نے آکھیا تے چپ ہوگئی۔

ایس واقعہ دے بعد نوری سارا سارا دن کسے سوچ وچ ڈبی رہندی۔ کدی سوچدی، مینوں پنڈ دیاں کڑیاں، پنڈ دی کڑی کیوں نہیں سمجھدیاں۔ کدی سوچدی، آخر میرے وچ کیہڑی چیز اے جیہڑی اوہناں کولوں وکھری اے اوہ شیشے اگے کھلو جاندی۔ اپنے سانولے مونہہ، سفید منداں تے سجرے ہونٹھاں نوں ویکھ کے خورے اوہنوں کیہہ ہوندا کہ اوہ اک ٹھنڈا ساہ بھردی تے اوہنوں انج لگدا جیویں پنڈ دے

کسے منڈے نے اوہنوں ہولی جیہی ''باؤ'' کہہ دتا اے۔ اوہ چھیتی نال شیشے اگوں ہٹ جاندی تے اوہدیاں لمیاں لمیاں پلکاں والیاں ڈونگھیاں اکھاں شرم نال کجلا جاندیاں۔ اوہ تیزی نال آپنے آلے دوالے ویکھن لگ پیندی تے کول کوئی وی نہ ہوندا۔ اوہ شیشے توں مونہہ موڑ کے مکان دی کچی کندھ نال لگ کے کنا کنا چر روندی رہندی۔

نوری ایس طرح ای پڑھاوندی رہی تے شرماوندی رہی، پر ہن اوہ کجھ بے وس ہوندی جاندی سی۔ پڑھا پڑھا کے، شرما شرما کے تے رو رو کے، اوہدی جان ادھی ہوگئی سی تے پھیر اوہنے اک دن سوچیا کہ اج راہ وچ ٹرے جاندیاں جیہڑا اوہنوں پہلوں ''باؤ'' اکھے گا، اوہ اوہدی بانہہ پھڑ کے اگے ودھے گی، کلی نہیں جاوے گی۔

اج اوہدی چال وی پہلے ورگی نہیں سی۔ اوہ دھرتی تے انج پیر رکھدی سی جیویں اوہ کسے قبرستان وچوں لنگھ رہی ہووے۔ اوہ ایس طرح ای ٹردی رہی تے پھیر اوہدے کناں وچ اک آواز آئی ______ ''باؤ'' ______ نوری نوں انج لگا جیویں کسے نے کسے قبر وچوں اوہنوں بلایا ہووے اونے ایہدے اگے کجھ نہیں سنیا۔ اوہدے ہونٹھ کنب رہے سن۔ اوہنے چھیتی نال مڑ کے اوہدی بانہہ پھڑ لئی _____ اوہ نوری دا نوآں کو ورھیاں دا بھرا سی تے ایہہ پہلی واری سی جدوں اوہ مکان دی کچی کندھ نال لگ کے نہیں سی رو رہی۔ نوری کنا ای چر آپنے اوس بھرا دے نال لگ کے روندی رہی، پھر اوہ اٹھی تے بھرا دی بانہہ پھڑ کے سکول ول ٹر پئی تے اوہدا بھرا اجھ وی نہ سمجھ سکیا!

پیار دی کھیڈ

ایہہ کہانی سردیاں دی اک اداس شام نوں شروع ہوئی سی، جدوں اک منڈے نے اک کڑی نوں آکھیا سی: ''مینوں ایہہ شام کدی نہیں بھلے گی، جدوں اک سورج ڈبیا سی تے دوجا چڑھ پیا سی''

چھیمو پہلی واری شہر دے اک بس ٹاپ تے یوسف نوں ملی سی۔ اوہ لکڑی دی کندھ نال لگ کے کھلوتی ہوئی سی تے یوسف اوہدے ساہمنے فٹ پاتھ تے کھلوتا سی۔ اوس ویلے بس ٹاپ تے کجھ ہور بندے وی سن پر کڑی کلی چھیمو ای سی۔ کڑی جدوں کتے کلی ہووے اودوں منڈیاں نوں خورے کیہ ہو جاندا اے، ایویں مڑ مڑ کے اوہدے ول انج ویکھدے نیں جیویں کڑی تے ایہناں داناں لے کے بلایا ہووے۔ کجھ منڈیاں نوں کولوں لنگھدے ہوئے ایویں کھنگھ وی آ جاندی اے تے کجھ ٹرے جاندے انج گلا صاف کردے نیں جیویں مچھی کھاندے کھاندے اوہناں دے سنگھ وچ کوئی کنڈا پھس گیا ہووے۔ تے ایہہ وکھری گل اے کہ اوہ ورھیاں دے بھکھے ہون۔ یوسف نوں چھیمو کول کھلو کے نہ ای کھنگھ آئی سی تے نہ ای

اوہدے سنگھ وچ مچھی دا کنڈا پھسیا سی۔ اوہ اوہدے ول ویکھدا وی نہیں سی۔ پر پھیر وی چھیمو نوں انج لگدا سی جیویں اوہ اوہدے ول گھور گھور کے تک رہیا ہووے۔ اوہ کلی لکڑی دی کندھ نال کھلوتی سوچدی رہی تے شرماوندی وی رہی۔ کسے خیال دا ہلکا جیہا پر چھانواں تھوڑی دیر لئی اوہدیاں اکھاں دے ساہمنے اوندا تے اوہ ایس پر چھانویں وچوں کوئی جیوندی جاگدی تصویر لبھن لئی آپنیاں اکھاں اتا نہہ چکدی تے پھیر آپے ای شرما جاندی۔ انج سوچدیاں تے شرماوندیاں چھیمو نوں بس سٹاپ تے ایدھر اودھر کھلوتے ہوئے بندے وی پر چھانویں نظر آون لگ پئے۔ اوہ تیزی نال کندھ دے اوہلے ہو کے کھلوگئی ____ جیویں چانن وچ آ گئی ہووے۔

یوسف نے مڑ کے ویکھیا تے اوتھے چھیمو نہیں سی، بس سٹاپ تے سارے بندے ای سن تے کڑی کوئی وی نہیں سی!

اوس ویلے دوپہر ڈھل رہی سی۔ راہواں تے شام دا ہلکا ہنیرا پھیل رہیا سی۔ لوک سائیکلاں تے موٹراں تے، بساں تے، تے پیدل انج آپنے گھراں ول جا رہے سن جیویں گھر دیاں کولوں وچھڑیاں اوہناں نوں اک عمر لنگھ گئی ہووے، آپنے گھر دے باورچی خانے وچ رکھی ہوئی صراحی وچوں پانی پیتیاں اک صدی بیت گئی ہووے تے ہن اینا عرصہ پیاسے رہ رہ کے اوہناں دے حلق وچوں آواز وی نہ نکلدی ہووے۔ ایہہ سارے ای لوک آپنے گھر ول، گھر دے باورچی خانے وچ رکھی ہوئی صراحی ول چھیتی چھیتی ودھ رہے سن۔ تے یوسف اوس بس سٹاف تے کھلوتا نوکری تے جان لئی اوس بس دا انتظار کر رہیا سی، جیہڑی ادھے گھنٹے توں نہیں سی آئی۔

یوسف نے ایدھر اودھر ویکھیا تے اوہنوں چھیمو تے نظر نہ آئی پر دوروں بس

اوندی نظر آ گئی۔ اوہ چھیتی نال بس سٹاپ تے کھلوتے ہوئے بندیاں وچ شامل ہو گیا۔ بس آئی پر ایہہ بس اوہ نہیں سی جیہدے وچ اوہنے جانا سی۔ سارے ای بندے بس وچ سوار ہو گئے تے یوسف پھیر کلا رہ گیا۔ تے کجھ چر بعد اوہنے ویکھیا کہ چھیمو وی اوہدے کول کھلوتی ہوئی اے۔

چھیمو نوں یوسف ہن بڑا کولوں ویکھ سکدا سی۔

چھیمو نوں زکام سی، تے اوہنے آپنے دوہاں ہتھاں وچ اک نکا جیہا رومال پھڑ کے آپنا نک مونہہ لکایا ہویا سی۔ اوہدا رنگ جنا چٹا سی اوہدیاں اکھاں اونیاں ای کالیاں سن، تے پھیر جدوں اوہنے آپنے مونہہ اگوں رومال ہٹایا تے یوسف نوں انج لگا جیویں اوہنے ایس کڑی نوں پہلے وی کتے ویکھیاں ہویا اے۔ ویکھیا ای نہیں ہویا ایہدے نال گلاں وی کیتیاں ہویاں نیں۔ اوہ گلاں جیہناں نوں سن کے چھیمو بس چپ ہو گئی سی۔ دل دے اوہ درد جیہناں نوں لفظاں دی لڑی وچ پرو کے جدوں اوہنے چھیمو ول ودھائے سن اودوں اوہدیاں پلکاں تے اتھرو آ گئے سن۔ اوہدے ہونٹھ کنبن لگ پئے سن تے اوہدا رنگ انج لال ہو گیا سی جیویں اگ وچ لوہیا بھخدا ہووے تے پھیر جدوں یوسف نے روندیاں ہویاں اکھاں نال اوہدے ول تکیا سی۔ اودوں چھیمو دیاں اکھاں وچوں وی اتھرو وگ پئے سنے۔ اوہ دو اتھرو جیہڑے کسے مرد تے عورت دے دلاں وچ کھڑن والے پیار دے پھلاں تے شبنم دیاں قطریاں وانگوں چمکدے نیں۔ اوہ دو اتھرو جیہڑے مل کے تیجا سچا موتی پیدا کردے نیں۔ اوہ دو اتھرو جیہناں وچ حیاتی دیاں ساریاں خوشیاں تے موت دے سارے ای غم ہوندے نیں تے پھیر جدوں چھیمو رون لگ پئی سی اودوں یوسف نے اوہدے اتھرو پونجھدے ہوئے اوہنوں کہیا سی:

''نہ رو چھیمو! ایہہ اتھرو تے کسے منڈے تے کڑی دی زندگی دا اوہ انمول خزانہ ہوندے نیں، جیہنوں کوئی چرا وی نہیں سکدا تے جے توں آپ ای ایہہ دولت انج لٹا دتی تے پھیر آپنی زندگی وچ باقی ہور رہ ہی کیہ جاوے گا'' ایہہ گل سن کے چھیموں نوں کجھ تسلی ہوگئی سی تے اوہ روندیاں روندیاں انج چپ ہوگئی سی جیویں رون والی چھیمو تے ایس چھیمو وچ زمین اسمان دا فرق ہووے۔

''ایس شہر وچ وسن والیاں دوجیاں کڑیاں وچ تے چھیمو وچ زمین اسمان دا فرق اے'' یوسف نے دل وچ سوچیا تے چھیمو نوں اک واری پھیر ویکھن لگ پیا:

چھیمو اوسے ای طرح مونہہ اگے رومال رکھ کے چپ کر کے کھلوتی ہوئی سی۔ کدی کدی اوہ اینویں ای آپنیاں کالیاں اکھاں چک کے ایہدے ول وی ویکھ لیندی تے آپے ای شرما کے اکھاں نیویاں کر لیندی۔ یوسف دا دل تے ایہہ چاہ رہیا سی کہ بس چھیمو ول ویکھدا ای رہووے۔ اوہدے ول ویکھدیاں ہویاں کھنگھ وی پووے۔ کھنگھدیاں ہویاں آپنا گلا انج صاف کرے جیویں مچھی کھاندے کھاندے اوہدے سنگھ وچ کوئی کنڈا پھس گیا اے۔ پر یوسف نے ایہہ کجھ نہ کیتا، بس اوہدے ذرا ہور کول ہو کے کھلو گیا۔

شام ہوگئی سی تے سڑک تے ٹرے جاندے لوکاں نوں ویکھ کے انج لگدا سی جیویں ایہہ شام ڈونگھی ہون توں پہلوں ای ایہہ لوک آپنے گھر وچ دیوے بال کے تے اوہناں دی ہلکی روشنی وچ آپنیاں اکھاں میٹ لین گے تے پھیر سویر نوں جدوں سورج ایہناں دے گھر دے بوہے دی دہلیز تے آئے گا، اودوں ایہہ اکھاں کھول کے اٹھ بیٹھن گے تے پھیر زندگی دا ایہو چکر ـــــــ سویر ہووے گی، دوپہر آئے گی، شام دا ہلکا ہنیرا سارے شہر نوں آپنے سائے وچ لے لووے گا۔ لوک

انج ای آپنے گھراں ول نسن گے تے پھیر رات پے جائے گی تے جیویں جیویں رات ڈونگھی ہوندی جائے گی، اودوں سارا شہر، شہر نہیں شہر دا پرچھانواں بن جائے گا تے لوک جدوں ایس پرچھانویں پچھے نس نس کے تھک جاون گے اودوں پھیر سویر ہو جاوے گی، سورج اک واری پھیر ڈبن لئی چڑھ پووے گا ـــــــ پر سورج چڑھن وچ حالی بوہت دیر سی۔ حالی تے شام ای ہوئی سی تے ایہہ شام ڈونگھی ہون توں پہلوں ای یوسف چھیمو نوں ایہہ دس دینا چاہندا سی کہ توں مینوں بڑی چنگی لگنی ایں۔ توں اوہو کڑی ایں جیہنوں میں روز رات نوں آپنے چھوٹے جیہے گھر وچ دیوا بال کے بٹھاناواں، کجھ چر چپ رہنا آں تے پھیر ایس طرح چپ چپیتے جدوں میں تیرے نال آپنے غماں دیاں، آپنے دکھاں دیاں ساریاں کہانیاں کہہ دینا آں تے تیریاں کالیاں اکھاں دیاں پلکاں تے نیند دا بھار ہولی ہولی ودھن لگ پیندا اے تے اودوں میں تیرے کالے لمے والاں وچ انگلیاں پھیردے ہوئے تینوں اوہ لوری سنا کے سواں دینا آں جیہڑی لوری مینوں سواون لئی میری ماں گاوندی ہوندی سی۔ اوہ ماں جیہنوں ایس جہان توں اکھاں بند کیتے اج دو ورھے ہو چلے نیں۔ اوہ چراغ جیہڑا بجھ کے وی میرے دل وچ چانن کردا اے تے ہن تینوں وی میں اوسے ای چراغ دی روشنی وچ لوری سناواں گا۔

بس حالی وی نہیں سی آئی تے یوسف آپنی سوچ دیاں راہواں تے کلا ای ٹر ٹر کے بہت تھک گیا سی۔ ایہہ کڑی ویکھ کے خورے اوہنوں کیہ ہوگیا سی کہ اوہ ایہنوں وی آپنے نال ای ٹروانا چاہندا سی۔ ایہہ اوہدی زندگی دی پہلی خواہش سی تے جے ایہہ پوری ہو جاوے تے پھیر اخیری ہووے۔

یوسف ایہو سوچ رہیا سی۔ اوہنے اج تک بڑیاں کڑیاں ویکھیاں سن پر چھیمو

اوہناں ساریاں کولوں وکھری سی۔ ایہدیاں اکھاں وچ اک حیا سی، اک شرم سی جیہڑی مرن تک کڑیاں دیاں اکھاں وچ رہندی اے، تے جدوں ایہہ شرم اڈ جاوے اودوں کڑیاں مرن توں پہلوں ای مر جاندیاں نیں۔ یوسف اج تک موئیاں ہوئیاں ای کڑیاں ویکھدا رہیا سی۔ اوہناں دیاں اکھاں وچ چمک تے ہوندی سی پر خورے کیہ گل سی ایہنوں اوہ چمک وی کالی نظر آوندی سی۔ اوہناں دے چہرے تے اک روشنی وی ہوندی سی پر یوسف نوں ایہہ روشنی ویکھ کے اوہناں دے دل وی کالکھ وی نظر آ جاندی سی۔ اوہ جوان سی، موئی ہوئی ماں دا کلا پتر سی۔ نکے جہے گھر وچ اوہ کلا ای رہندا سی تے سوچدا رہندا سی، کدوں ایس گھر وچ اک ہور جی آوے گا تے پھیر جدوں سویرنوں میں سوں کے اٹھاں گا اودوں میرے چلھے وچ اگ بلدی ہووے گی تے اوس اگ دے چانن وچ میری بیوی جدوں میرے ول تکے گی اودوں مینوں انج لگے گا جیویں ایس ساری دنیا وچ میں کلا ای جیونا آں، باقی سارے لوک مرن توں پہلے ای مر گئے نیں۔ اج اوہ ویلا آ گیا سی۔ حالی شام ای ہوئی سی تے ایہہ شام ڈونگھی ہون توں پہلوں ای اوہ ایس کڑی نوں گھر لے جاوے گا تے پھیر دیوا بال کے تے اوہدے ہلکے چانن وچ چھیمو دے کول چپ کر کے بیٹھا رہوے گا تے پھیر ایس طرح ای چپ چپیتے جدوں کجھ دیر ہو جائے گی تے پھیر اوہ اوہدے کالے لمے والاں وچ آپنیاں انگلیاں پھیر دیاں ہویاں اوہنوں اوہ لوری سنا کے سواں دیوے گا، جیہڑی لوری اوہنوں سواون لئی اوہدی ماں گاوندی ہوندی سی۔ اوہ ماں جیہنوں ایس جہان توں اکھاں بند کیتے دو ورھے ہو چلے نیں۔ اوہ چراغ جیہڑا بجھ کے وی اوہدے دل وچ چانن کردا اے۔

یوسف ایہہ سوچ کے چھیمو ول ودھیا پر چھیمو اوتھے نہیں سی۔

یوسف ایس بس سٹاپ تے کلا سی تے شام ڈونگھی ہو گئی سی، تے پھیر جدوں بس آئی اودوں یوسف بس تے وی نہ چڑھیا۔ ہلکے ہنیرے وچ ڈبدی سڑک تے کلا ای پیدل چلن لگ پیا۔

ایس گل نوں اج ورھے ہو چلے نیں اوس کڑی نوں ویکھیاں اج کئی شاماں لنگھ گئیاں نیں، جیہدا ناں خورے کیہ سی۔ اوہ کڑی جیہنوں اک منڈے نے ایہہ کہنا چاہیا سی کہ مینوں ایہہ شام کدی نہیں بھلے گی جدوں اک سورج ڈبیا سی تے دوجا چڑھ پیا سی۔ پر ہن وی اوہ منڈا آپنے یاراں وچ بیٹھ کے چاء پیندے ہوئے ایہو ای کہندا اے کہ مینوں اوہ شام کدی نہیں بھلے گی، جدوں اک سورج ڈبیا سی تے دوجا چڑھ پیا سی۔

ایہہ کہانی سردیاں دی اک اداس شام نوں شروع ہوئی سی تے ایہہ کہانی کسے وی موسم وچ ختم نہیں ہووے گی!

دل دا پرچھانواں

رضیہ تیزی نال ڈیوڑھی وچ آئی تے پھر ہولے ہولے پیر رکھ دی بوہے دے کول ہوگئی۔ بوہے تے پیر رکھدیاں ہویاں اوہنے مڑ کے آپنے ای مکان وچ اک جھاتی ماری تے جدوں اوتھے ایدھر اودھر اوہنوں کوئی وی نظر نہ آیا، اودوں رضیہ نے آپنیاں لمیاں گوریاں انگلیاں مہندی رنگی چق تے رکھ دتیاں، اک پیر دہلیز تے رکھیا، ہولی جیہی چق سرکائی تے خالی گلی نوں بڑے غور نال ویکھن لگ پئی۔

مکان دے باورچی خانے وچ بیٹھیاں ہویاں رضیہ دے کناں وچ اک چپ چپیتی آواز آئی سی تے اوہنوں انج لگا سی جیویں اوہدا دہلیز تے پیر رکھ کے چق اوہلے کھلون دا ویلا ہوگیا اے۔ اوہنے آپنے ہتھاں نوں دوپٹے دی کنی نال پونجھیا تے چلھے وچ پئی ٹھنڈی اگ نوں اوتھے ای چھڈ کے آپنے دل دی ٹھنڈی اگ نوں کسے دی تیلی دکھاون لئی چھیتی نال دہلیز تے آ کھلوتی۔

ایہہ ویلا اج پہلی واری نہیں روز ای آوندا سی۔ ایسے ای ویلے چلھے دے کول بیٹھیاں خالی منجی تے لمبے پیاں، تے یاں پھیر میلے کپڑے دھوندیاں خورے رضیہ

نوں کیہ ہوندا کہ ایہہ سارے کم ہوندیاں اوہ ایس بھرے گھر وچ کلی تے بیکار ہو جاندی۔ اوہنوں انج لگدا جیویں اوہ ہن دہلیز تے نہ کھلوتی تے اوہ بن آئیوں ای مر جائے گی۔ رضیہ موت توں تے نہیں سی ڈردی، پر بے وقت دی موت توں بڑا گھبراوندی سی۔ اوہ ایہہ وی جاندی سی کہ اوہدی ایس زندگی کولوں موت بڑی سوہنی اے پر جے وقت تے آ جائے تے۔

اج پھیر اوہو ویلا سی تے رضیہ دہلیز تے کھلوتی بڑا کجھ سوچ رہی سی۔ ایس ویلے اوہ جو کجھ وی سوچدی سی آپنے لئی نہیں سی سوچدی ______ اوہدے نال نال ایس ویلے اوہدی سوچ وی کسے ہور دی ہو جاندی سی۔ اوہنوں انج لگدا سی جیویں اوہ سوچ دی اک ننگی لاش اے۔ خیال دا اک اجڑیا ہویا شہر اے تے اوہ آپنی سوچ دی ننگی لاش نوں دفن کرن لئی تے خیال دے ایس اجڑے ہوئے شہر نوں اک واری پھیر وساون لئی رضیہ روز ایس ویلے دہلیز تے آ کے کھلو جاندی سی۔

رضیہ ہن وی دہلیز تے کھلوتی آپنے دل دیاں چپ چپیتیاں آوازاں سن رہی سی۔ اوہنے آپنیاں لمیاں گوریاں انگلیاں مہندی رنگی چق تے رکھیاں، ہولے جیہے چق سرکائی تے بڑے غور نال خالی گلی نوں ویکھن لگ پئی۔

ایہہ سردیاں دی اک دوپہر سی، جدوں لوک آپنے گھراں دے اندر نہیں، چھتاں تے وچھی ہوئی ننگی دھپ وچ آ کے بہہ جاندے نیں۔ آپنے جسم نوں ایس دھپ دی ہلکی ہلکی گرمی پہنچاندے نیں تے کدی ایس دھپ نال آپنے دلاں دے بجھے تے پرانے زخم سیکدے نیں۔ پر جیہڑا غم رضیہ دے دل نوں لگا سی، اوہنوں سردیاں دی ایس دھپ دی نہیں، چھاں دی لوڑ سی، اک پرچھانویں دی لوڑ سی، بھانویں اوہ کتے ہووے، ایس ویلے اوہ دہلیز تے آ جاندی تے اوہدے دل نوں

چین آ جاندا سی۔ اج اوہ پھیر اوسے ای پرچھانویں نوں اڈیک رہی سی۔

گلی سنسان سی۔ کدی کوئی بال ہسدا ہویا تیزی نال نسدا ہویا تے کدی کوئی بڈھا کھنگھدا ہویا ہولے ہولے اوہدے کولوں لنگھ جاندا۔ کجھ چر لئی ایہہ خالی گلی ایہو جیہیاں اوازاں نال وسدی تے پھیر اجڑ جاندی۔ ایس گلی نوں وسدیاں تے اجڑ دیاں کجھ گھڑیاں ہو گئیاں سن پر حالی اوہ پرچھانواں نہیں سی آیا، جیہدی رضیہ نوں اڈیک سی۔

اج توں پہلاں اک واری ایسے ویلے رضیہ نے ایس گلی چوں اک منڈے نوں چپ کر کے لنگھدے ویکھیا سی۔ اوس ویلے ایس دہلیز تے نہیں سی کھلوتی، اپنے مکان دی باری وچ کھلوتی نال دے گھر دی اک کڑی نال گلاں کر رہی سی۔ اوہ منڈا ہیٹھاں گلی وچ سی تے ایہہ اپر مکان دی باری وچ کھلوتی ہوئی سی۔ اوہ چپ کر کے ہولے ہولے پیر رکھدا ایہناں دے مکان ول ودھدا رہیا۔ تے جدوں اوہ بالکل ایہناں دے مکان دے بوہے دے کول آ گیا، رضیہ نوں انج لگا کہ جے اوہنے ہنے ای اکھاں چک کے اپر تکیا تے اوہ زمین تے ڈھیہ پئے گی۔ پر اوہ اوس طرح ای چپ کر کے اکھاں نیویاں کر کے ہولے ہولے ایہناں دے مکان کولوں لنگھ گیا۔ اوس ویلے تے رضیہ زمین تے نہ ڈگی پر اوس دن توں بعد ہر روز اوس ویلے اوہنے آپ مکان دی دہلیز تے کھلونا شروع کر دتا۔ اوہ دہلیز تے کھلو کے کجھ سوچدیاں ہویاں خالی گلی ول تکدی رہندی۔ کدی پہلوں تے کدی پچھوں اوہ منڈا اوس طرح ای چپ کر کے ہولے ہولے پیر رکھدا ایہناں دے مکان ول ودھدا تے لنگھ جاندا تے رضیہ پھیر کجھ سوچن لگ پیندی۔

تے پھیر رضیہ دی ایہہ سوچ ای اوہدی زندگی بن گئی تے اوہ سارا سارا دن

چپ کر کے آپنے دل نال پٹھیاں سدھیاں گلاں کردی رہندی۔

رضیہ نوں اوہ منڈا اچنگا لگدا سی۔ کئی واری اوہنے ایہہ وی سوچیا کہ اج جدوں اوہ چپ کر کے ہولے ہولے پیر رکھدا میرے کولوں لنگھے گا تے میں تیزی نال بوہیوں باہر پیر پا کے اوہدی بانہہ پھڑ لاں گی۔ اوہ آپنی ایس ننگی سوچ کولوں آپ ای شرما جاندی تے پھیر جدوں ایس طرح ای شرماوندیاں ہویاں اوہ اکھاں نیویاں کر کے اپنی گوری تے سجری بانہہ ول ویکھدی تے اوہنوں انج لگدا جیویں سچ مچ ای اوہدی بانہہ تے کسے ہور دا ہتھ آ گیا سی۔ اوہنوں اوس بانہہ تے لال لال نشان وی دسن لگ پیندے۔ اوہدے سارے جسم وچ اک عجیب جیہی کنبنی چھڑ دی تے اوہ شرماوندیاں ہویاں آپنی اوہ بانہہ آپنے ای کولوں لکا لیندی تے پھیر اوہنے اک دن آپنے کناں وچ آواز وی سنی۔ اوہنوں انج لگا جیویں اوہدی ماں اوہنوں کہہ رہی اے: رانو! میں آپ تیرے سر تے کیسری دوپٹہ دے کے تے تیریاں گوریاں ہتھاں نوں مہندی وچ رنگ کے ڈولی وچ بٹھاواں گی، توں صبر نال اوس ویلے نوں اڈیکدی رہ۔ آپنی بانہہ آپ کسے منڈے دے ہتھ نہ پھڑا دویں نہیں تے ماواں دے سارے ای مان ٹٹ جان گے تے پھیر اوہ دھیاں جمدیاں نوں زہر دے کے یاں اوہناں دا گلا گھٹ کے ماردیا کرن گیاں۔

رضیہ نوں انج لگا جیویں کوئی اوہدا گلا گھٹ رہیا اے۔ اوہدا ساہ آپ ای بند ہون لگ پیا، اوہ تیزی نال آپنی منجی توں اٹھی تے چھیتی نال پانی دا بھریا ہویا گلاس پی کے تے آپنی ماں ول ویکھن لگ پئی، جیہڑی اوہدے کول ای وچھی منجی تے ایس طرح ستی ہوئی سی جیویں اوہ جاگ رہی ہووے ——— دھیاں جم پین تے ماواں دیاں اکھاں ستیاں ہویاں وی کھلیاں ای رہندیاں نیں۔ ایہہ حالی رضیہ نہیں

سی جان دی۔ اوہ کجھ دیر تے آپنی ماں ول ویکھدی رہی تے پھیر آپ وی اپنی منجی تے لمی پے گئی۔

جیہڑا خواب ماں اکھاں بند کر کے ویکھ رہی سی، اوہو خواب دھی کھلیاں اکھاں نال ویکھن لگ پئی۔ اوہدے کناں وچ کڑیاں دے گدھا پاون دی آواز آون لگ پئی۔ رنگ برنگے کپڑے تے اُچیاں نیویاں اوازاں سارے گھر وچ پھرن لگ پئیاں۔ چپ چپیتا گھر پل وچ اک وسدا ہویا شہر بن گیا تے ایدھروں اودھروں لنگھدیاں ہوئیاں ساریاں کڑیاں کولوں رضیہ شرماون لگ پئی تے پھیر کجھ دیر بعد بوہیوں باہر دی اک شور ہویا۔ سارے نس کے تے دہلیز تے جا کھلوتے۔ پر رضیہ اوتھے ای رہی۔ اج توں پہلوں رضیہ کلی اوس دہلیز تے کھلوندی سی تے باقی سارے گھر وچ رہندے سن۔ پر اج سارے ای گھر والے اوس دہلیز تے کھلوتے سن تے رضیہ کلی اندر بیٹھی سی۔ ویلا اینی چھیتی بدل کیوں جاندا اے! رضیہ نے سوچیا تے پھیر آپ ای شرماون لگ پئی تے نالے رون وی لگ پئی۔ ماں نے بڑے پیار نال آپنا ہتھ اوہدے سر تے رکھیا تے رضیہ نوں اٹھا کے ہولے ہولے آپنے نال ٹراون لگ پئی تے پھیر جس ویلے اوہ دہلیز دے کول آئی تے اوہنے ویکھیا اوتھے اِک منڈا سر تے سہرے بنھ کے کھلوتا ہویا سی۔ ماں نے اک ہتھ رضیہ دے سر تے، تے دوجا اوس منڈے دے سر تے رکھیا، تے نال ای آپ وی رون لگ پئی۔ ایہہ اتھرو جیہڑے ایس ویلے اک ماں دیاں اکھاں وچ آ گئے سن، ایہناں نوں کوئی وی نہیں سی پچھان سکدا۔ سارے ای چپ رہے پر ماں تے دھی روندیاں رہیاں تے پھیر شرماوندیاں تے روندیاں رضیہ نے چور اکھیاں نال اوس منڈے ول تکیا۔ اوہدے گلے وچوں اک چیک نکلی تے اوہدا ساہ بند ہون لگ پیا۔ اوہ منڈا اوہ نہیں سی،

جیہنوں رضیہ مہندی رنگی چق اوہلیوں گلی وچوں چپ کر کے لنگھدیاں ہویاں ویکھدی ہوندی سی ______ رضیہ ہڑبڑا کے اٹھ بیٹھی تے بڑیاں تکھیاں نظراں نال آپنی ماں نوں ویکھن لگ پئی جیہڑی اوہدی چیک سن کے ہن سچ مچ جاگ پئی سی۔ رضیہ اوسے ای طرح آپنی ماں ول ویکھدی رہی تے پھیر اوہدی ماں چپ کر کے اوہدے ول ودھی تے بڑے پیار نال اوہدے سر تے ہتھ رکھدیاں کہن لگی:

''توں کوئی بھیڑا سفنا ویکھ کے ڈر گئی ایں رانو! سوں جا!''

رضیہ اج پھیر ایس ویلے، دہلیز تے پیر رکھ کے مہندی رنگی چق اوہلے اوس منڈے نوں اڈیک رہی سی۔ اپنے دل دی سوچ دے رنگ برنگے پرچھانویں اوہدیاں اکھاں اگوں لنگھدے رہے۔ آپنے دل دے دریا وچ اوہ کدی ڈبدی تے کدی تردی رہی۔ تے پھیر اوہنوں دوروں اک پرچھانواں اوہدے ول ودھدا نظر آیا۔ اوہ ہولے ہولے ایہدے کول آون لگ پیا تے پھیر اک دم رضیہ دے دل وچ خیال آیا کہ ایہہ منڈا اوہ نہیں جیہدے ہتھ میری ماں نے میری بانہہ پھڑاوائی اے تے جے میں آپ ایہدی بانہہ پھڑ لئی تے مانواں دے سارے ای مان ٹٹ جاون گے۔ بڈھی ماں دا سوچدا ہویا چہرہ تے آپنے دل دی سوچ اوس پرچھانویں دے روپ وچ اوہدے ول ودھن لگ پئی۔ اج پہلی وار رضیہ دو دریاواں دے وچکار کھلوتی سی۔ کدی اوہ چڑھدے دریا ول ویکھدی تے کدی اوس دریا ول جیہڑا چپ سی پر ڈونگھا سی۔ اوہ آپنے دل دی گل منے کہ اپنی ماں دی! اوہدے ہتھ کنبن لگ پئے تے اوہدے متھے تے پسینہ آ گیا۔ منڈا اوہدے بالکل کول آ گیا سی، تے پھیر رضیہ نوں خورے کیہ ہویا کہ اوہنے بوہیوں باہر پیر پا کے اوس منڈے دی بانہہ پھڑ لئی۔

’’رانو! ____‘‘ پچھوں اک آواز آئی۔ دوہاں نے مڑ کے ویکھیا۔ ڈیوڑھی وچ رضیہ دی ماں سی، جیہڑی چپ کر کے ہولے ہولے اوہناں ول ودھ رہی سی۔ تنے ای چپ سن۔ رضیہ نوں یقین سی کہ اوہدی ماں ہنے ای زہر دے کے یاں اوہدا گلا گھٹ کے مار دوے گی۔ رضیہ دوہاں وچ سنگڑی ہوئی کھلوتی سی۔ اوہنے اکھاں نیویاں کر کے آپنے دل دی آواز ماں دے کناں تیک پہنچائی۔ ماں نے بڑے پیار نال اک ہتھ اوہدی بانہہ اُتے رکھیا تے دوجا منڈے دے سر تے رکھ کے کہن لگی:

’’پترا میں ایہدے ہتھاں لئی مہندی دا انتظام کرنی آں، توں اپنے سر لئی سہرے دا بندوبست کر۔ کدی کدی بڈھی ماں دیاں اکھاں جوان دھی دی سوچ اگے نیویاں ہو جاندیاں نیں تے میری حیاتی وچ اج اوہ ویلا آ گیا اے‘‘ ماں نے ایہ کہیا تے دھی نوں بوہیوں اندر لے آئی تے پھیر دونویں دہلیز تے کھلو کے کنا ای چر چق اوہلیوں اوس منڈے نوں جاندیاں ویکھدیاں رہیاں۔

رضیہ دی زندگی وچ ایہ پہلا ویلا سی جدوں اوہنوں آپنی ماں آپنی دھی لگ رہی سی۔

چن دی چاننی

پل تے کھلو کے ریشماں نے آلے دوالے ویکھیا تے پھیر اک ٹھنڈا ساہ بھر کے پل دے ہیٹھاں وگدے پانی ول ویکھن لگ پئی۔

ایہہ چاننی رات سی۔

جے اسمان تے چن نہ ہوندا تے ریشماں نوں آپنا کم پورا کرن لئی اینی کھچل نہ کرنی پیندی۔ اوہدے دل دے نال نال ایہہ ساری دنیا وی ہنیر ہوندی تے بندے نوں آپنے پرچھانویں کولوں وی ڈر نہ لگدا۔ پر اسمان تے پورا چن چمک رہیا سی تے اوہدے ٹھنڈے تے صاف چانن وچ بندہ ستویں اسمان تے کھلو کے وی دھرتی تے پیر رکھن والی ہر شے نوں ویکھ سکدا سی۔

ریشماں نے آپنے آل دوالے ویکھیا۔ اوس ویلے اوس پل تے اوہدے علاوہ ہور کوئی نہیں سی، پر خورے کیہ گل سی کہ ریشماں نوں اوس ویلے اوہ چانن وی دنیا والیاں دی اک وڈی ساری اکھ بن کے اوہدے ول ویکھدا نظر آوندا سی۔

جے ایہہ دنیا انھی اے تے اوہدی ایس اکھ وچ چانن کتھوں آ گیا اے!

ریشماں نوں ایہہ گل سمجھ نہیں سی آوندی۔ اوہدا تے دل کردا سی کہ ایس ویلے کدھروں چپ کر کے اڈول جیہی بھرویں بدل آون تے ایس چن دے مونہہ تے کالکھ بن کے کھلر جان تے پھیر جس ویلے تیز ہوا چلے، ایہہ ورھ کے اکھڑے ہوئے پیراں نال ہسدے ہسدے ٹرن لگ پین تے پٹھیاں سدھیاں راہواں تے جدوں اک واری پھیر چن دی چاننی ننگے پیریں پھرن لگ پوے، اوس ویلے ایس پل تے ریشماں نہ ہووے، اوہدے پیراں دے نشان ہون۔

ریشماں نے آپنے پیراں ول ویکھیا تے اوہدیاں جھانجھراں روندیاں اکھاں نال اوہدے ول تکن لگ پئیاں۔ ریشماں نوں انج لگا جیویں اوہدا دل اوس ویلے ایہناں جھانجھراں وِچ آ گیا ہووے تے پھیر جدوں ہولے جیہی ہوا چلی تے اوہدیاں جھانجھراں بولن وی لگ پئیاں۔

''ریشماں! ________ ساڈے ول میلی اکھ نال نہ ویکھ۔ حیاتی دے جھیڑے دکھ نے تینوں ایس پل تے لیا کے کھلاریا اے، اوہنے ساڈے مونہہ تے وی ہتھ رکھ دتا اے۔ اوہ ویلا یاد کر جدوں توں حویلیوں باہر پیر پاوندی سیں تے تیری خوشی دا پرچھانواں ساڈا مونہہ وی کھول دیندا سی۔ تیرے پیراں نال لگیاں اسیں وی اوہو ای گیت گاوندیاں ساں جیہڑا تیرے دل وچ ہوندا سی۔ تے اج جدوں توں دھرتی تے پیر رکھیا سی تے اودوں سانوں وی چپ دا سپ سنگھ گیا سی۔ اسیں وی مونہوں کجھ نہیں ساں بولیاں۔ جے اسیں خوشی وچ تیرا ساتھ دتا سی تے اج تیرے غم وچ وی تیرے نال آں''

ریشماں چھیتی نال پیراں بھار بہہ گئی تے اوہنے آپنیاں جھانجھراں تے ہتھ رکھ دتا تے پھیر خورے اوہنوں کیہ ہویا کہ اوہ ہسدے ہسدے آپنیاں جھانجھراں

پیراں وچوں دکھ کرن لگ پئی۔

ہن دووّیں جھانجھراں ریشماں دے ہتھ وچ سن ________ اسمان تے پورا چن چمک رہیا سی۔ ریشماں نے وگدے پانی ول تکیا تے گئے ویلے دیاں گلاں اتھرو بن کے اوہدیاں اکھاں وچوں وگن لگ پئیاں۔

اج توں پہلوں ریشماں دیاں اکھاں وچ اتھرو نہیں سن آئے۔

اج توں پہلوں تے اوہ کسے دوجی کڑی نوں روندیاں ویکھ کے ہسدی ہوندی سی۔ اوہدا خیال سی کہ رونا بالاں دا کم اے تے جدوں بال جوان ہو جائے اودوں اوہدے دل دے نال نال اوہدیاں اکھاں وی کجھ سوچدیاں نیں، روندیاں نہیں! پر اج ریشماں دیاں اکھیاں وچ وی اتھرو آ گئے سن تے اج اوہدی حیاتی دے پنچھی نے پچھانہہ نوں اڈنا شروع کر دتا سی ________ ایہو جیہی اڈاری اوہنے پہلوں کدے نہیں سی ویکھی! اوہدا دل ڈولن لگ پیا تے اوہدیاں اکھاں گوہڑیاں بدلاں وانگوں ورھن لگ پئیاں۔ کدی اوہ پلوں ہیٹھاں وگدے پانی ول ویکھدی تے کدی آپنے ول ________ ریشماں اوس ویلے دو دریاواں دے وچکار کھلوتی سی تے اوہنوں ایہہ سمجھ نہیں سی آوندی کہ اوہ کیہڑے دریا وچ چھال مارے۔

ایہہ گھڑی کدوں آوندی اے تے ایہہ ویلا کیہو جیہا ہوندا اے جدوں بندہ آپ آپنی موت نوں آواز ماردا اے۔ بندے کولوں جے اوہدیاں خوشیاں وکھ ہو جان تے اوہ آپنی حیاتی کولوں وی مونہہ کیوں موڑ لیندا اے۔ جیہڑا سورج دن نوں چڑھدا اے، شکر دوپہرے ویلے اوہ بھخ رہیا ہوندا اے پر شام نوں اوسے ای سورج دا چاننا ٹھنڈا وی تے ہو جاندا اے۔ پر ریشماں دی حیاتی دا اوہ ویلا جدوں اوہدی سوچ دا سورج شکر دوپہرے ویلے بھخ رہیا سی، کھلو گیا اے۔

ریشماں نے اسمان ول ویکھیا تے ادھی رات دا چن اوہنوں شکر دوپہر دا سورج لگن لگ پیا۔ چن دی چاننی تکھیاں سولاں بن کے اوہنوں چبھن لگ پئی۔ اوہدا سارا بدن ایس نمھے سیک وچ بھکھن لگ پیا تے اوہنوں انج لگا جیویں اوہ شکر دوپہر ویلے ای ننگے پیریں گھروں باہر آ گئی ہووے۔

اوس دن وی شکر دوپہر سی تے اوہ ننگے پیریں گھروں باہر آئی سی۔ اوہنوں ایہہ گل تے ہن بھل ای گئی سی کہ اوہ اوس ویلے کیہڑے کم آئی سی۔ کجھ دور جا کے جتھے گھراں دیاں کندھاں مک جاندیاں نیں تے سمیاں دی دھرتی کھلر دی اے۔ چار چوپھیرے سورج دا چاننن ہوندا اے تے بندا تے بندے دا پرچھانواں انج ٹردا اے جیویں کسے اوپری زمین وچ آ گیا ہووے۔ ریشماں ہولی جیہی مڑن لگی سی کہ اوہدے کناں وچ اک آواز آئی۔

''ریشماں! شکر دوپہر ویلے ننگے پیریں گھروں باہر نہیں آئی دا''

ریشماں نے ڈردے ہویاں مڑ کے ویکھیا تے اوہدے ساہمنے راجا کھلوتا سی۔ اوہدے پنڈے تے کوئی کپڑا نہیں سی تے پیروں اوہ وی ننگا سی۔ ریشماں دے دل وچ آیا ایہو ای گل اوہ وی اوہنوں کہہ دیوے۔

''راجے! شکر دوپہر ویلے ننگے پیریں تے ننگے پنڈے گھروں باہر نہیں آئی دا!''

پر جوان کڑیاں دی شرم کندھ بن کے اوہناں دے وچکار کھلو گئی۔ تے ریشماں اوہنوں کجھ وی نہ کہہ سکی۔

راجا اگانہہ ودھیا تے اوہدی بانہہ پھڑ کے کہن لگا:

''جے تیرے کول جتی نہیں ہے گی تے میں........''

ریشماں نے چھیتی نال آپنی بانہہ چھڑا لئی تے راجا گے کجھ وی نہ کہہ سکیا۔

ریشماں نے آپنی بانہہ ول ویکھیا، اوتھے اک نکا جیہا لال نشان سی۔ اوہ ہولی ہولی اوس نشان تے آپنیاں گوریاں انگلاں پھیرن لگ پئی۔ ایہہ ویکھ کے راجے نوں خورے کیہ ہویا، اوہ ہسن لگ پیا۔ اوہنوں ایس طرح ہسدیاں ویکھ کے ریشماں نے گھور کے اوہدے ول ویکھیا تے راجے نے اوہدیاں اکھاں تے وی ہتھ رکھ دتا ______ تے پھیر جدوں راجے نے آپنا ہتھ چکیا اودوں ریشماں اوہ نہیں سی، ہور دی ہور ای ہو گئی سی۔ ہن اوہدیاں اکھاں کھلیاں سن پر اوہنوں راجے دے سوا ہور کجھ نظر نہیں سی آوندا۔ بس ہن تے اوہ ایہو ای چاہوندی سی کہ ہر ویلے راجا اوہدے کول ای بیٹھا رہووے۔

اوہدے کولوں دور ہو کے اوہدا دل سکے پتر وانگوں ڈولدا رہندا سی۔ روز وچھڑن توں پہلوں راجا اوہنوں تسلی دیندا پر اوہدیاں اکھاں وچ اتھرو پھیر وی آ جاندے، اوہ اوہدے اتھرو پونجھدے ہوئے کہندا:

''توں تے جھلی ہو گئی ایں۔ ایویں نہیں روئی دا''

ریشماں بجھے بجھے ساہ لین لگ پیندی تے پھیر ہولے جیہے آکھدی:

''میرے دل دا پتر ڈالیوں ٹٹ کے تیری جھولی وچ آ پیا اے راجے! تے جے توں ____ تے جے توں! ______'' اینا کہہ کے ریشماں روندی روندی پھیر اوہدے سینے نال لگ جاندی، تے راجا اوہدی وچکار چھڈی ہوئی گل نوں اگانہہ چلا دیندا:

''پیار دی جھولی دی اک کنی بندے دے ہتھ تے دوجی دنیا دے ہتھ وچ ہوندی اے ریشماں! جے کوئی اک ہتھ وی ڈھلا پے جاوے تے پھیر اوہ پتر لوکاں

دے پیراں وچ رل جاندا اے''

ریشماں سہکدی ہوئی اوہدے ول تک کے آکھدی:

''توں میرا ساتھ نہ چھڈیں راجے! میں آپنے پیار دی جھولی دیاں دوویں کنیاں آپنے گل نال بنھ لواں گی تے پھیر جے ایہہ پتر اڈے گاوی تے میرے دل ول آئے گا، لوکاں دے پیر ول نہیں!''

ایہہ سن کے تے راجا ہسدے ہوئے اوہدے ول ویکھدا تے اوہدیاں اتھروآں نال بھجیاں اکھیاں تے آپنے ویلے دے پیاسے ہونٹھ رکھ دیندا۔

اوس ویلے ریشماں نوں انج لگدا جیویں اوہنے آپنے سارے بدن نوں اگ لا کے کسے کھوہ وچ چھال مار دتی اے _______ اوہ تربھک کے اوہدے کولوں وکھری ہو جاندی تے آپنی چنی نال آپ ای آپنے اتھرو پونجھن لگ پیندی تے نالے سارے بدن تے انج ہتھ پھیرن لگ پیندی جیویں کوئی ماں آپنے ضدی پتر نوں سواون دی کوشش کردی اے۔

راجا اوہنوں ایہہ سمجھ کجھ کردے ویکھدا تے پھیر اٹھ کے ہولی ہولی گھر ول ودھن لگ پیندا۔ تے اوس ویلے ریشماں نوں خورے کیہ ہوندا کہ اوہنوں راجا وی اک نکا جیہا بال لگدا۔ اوہ اگانہہ ودھ کے اوہدا ہتھ پھڑ لیندی تے اوہدے والاں وچ انگلیاں پھیردی بڑے لاڈ نال آکھدی:

''کل آویں گا نا؟''

''میں تے پرسوں وی آواں گا ریشی!''

راجا پیار وچ سہکدے ہوئے آکھدا، تے دوویں چپ کر کے آپنے آپنے گھر ول ٹر پیندے۔ تے پھیر ریشماں نوں ساری ساری رات نیندر نہ آوندی۔

اوہدا دل کردا کہ اوہ اٹھ کے گھر دیاں کندھاں نال راجے دیاں گلاں کرن لگ پوے۔ منجی تے لمے پیاں جدوں اوہ چن ول تکدی، اوددوں اوہنوں انج لگدا جیویں ایہہ چن کسے ہور دی اکھ بن کے اوہنوں گھور رہیا اے۔ اوہ شرما کے پاسا وٹ لیندی تے پھیر اوہنوں آپنے آپ کولوں وی شرم آون لگ پیندی۔

ریشماں شرماوندی ای رہی، اوہنے کئی واری سوچیا کہ اوہ دل دی گل راجے نوں دس دیوے، پر راجے کول بیٹھ کے خورے اوہنوں کیہ ہوندا اوہ چپ ای کر رہندی تے پھیر اک دن راجے دی ماں اوہناں دے گھر آئی۔ اوہنے پیار نال ایہدے سر تے ہتھ رکھیا تے ایہہ شرم نال دوہری ہون لگ پئی۔ راجے دی ماں دے ہتھ ایہنوں راجے دی اکھ وانگوں لگے۔ ایہہ نس کے کندھ اوہلے ہو گئی تے راجے دی ماں ایہدی ماں نال گلاں کرن لگ پئی۔ انج تے ایہدے گھر وچ راجے دی ماں ای آئی سی پر ریشماں نوں انج لگدا سی جیویں ایہناں دے بوہیوں باہر ڈولی آ گئی ہووے۔ ہنے ای ایہدیاں سہیلیاں رون گیاں تے ایہدی ماں روندیاں اکھاں نال ایہنوں اوس ڈولی وچ پا دیوے گی تے پھیر ایہدی ماں نوں روندیاں ویکھ کے ویلے دی اکھ وچ وی اتھرو آ جان گے تے پھیر _______ پھیر ایہہ آپنے ای گھر وچ پراہونی بن کے آیا کرے گی، دھی بن کے نہیں!

ریشماں دے سارے بدن وچ اک کنبنی جیہی چھڑ گئی تے اوہ ہولے جیہے بوہیوں باہر پیر پا کے تے راجے دی ماں دیاں گلاں سنن لگ پئی۔ پر اوہدی ماں ہن جا رہی سی تے ریشماں نے بس ایہو ای سنیا:

''بھیناں! ریشماں نوں ضرور لیائیں''

ایہہ گل سن کے ریشماں کجھ سوچن لگ پئی۔

''تے راجے دی ماں نے وی مینوں بگانی دھی ای سمجھیا اے، آپنی نہیں''

اوہ ہولی ہولی آپنی ماں ول ودھن لگ پئی تے اوہدے کول بیٹھ کے ڈردے ڈردے پچھن لگی:

''ایہہ ______ راجے دی ماں کیہہ لین آئی سی؟''

''سدا دین آئی سی ______ راجے دا ویاہ اے نا!''

''راجے دا ویاہ''

ریشماں دے مونہوں ایہہ فقرہ بغیر سوچے سمجھیاں ای نکل گیا۔

''ہاں ہاں! ایس چن دی پہلی نوں راجے دا ویاہ اے۔ خیر نال چنگے ای گھر ڈھکیا اے''

ریشماں دی ماں نے ایہہ کیہا تے ریشماں چھیتی نال اٹھ کے بوہیوں باہر آ گئی۔

اج اوہ پھیر پیروں ننگی ای آ گئی سی۔ تے پنڈاں دیاں کڑیاں پیراں وچ جتی کدی کدار ای پاوندیاں نیں۔ خورے ایہہ گل وی اوہناں دے نصیب وچ لکھی ہوندی اے۔ اج اوہ تیز ہوا وانگوں راہواں تے پیر رکھ رہی سی۔ اوہنوں راجے دی ماں تے آپنی ماں دی ایس گل تے یقین نہیں سی آیا۔ اوہ ایہہ سبھ کجھ راجے کولوں آپ پچھنا چاہندی سی۔ ہن اوہدی حیاتی دی ڈور دا اک سرا اوہدے ہتھ وچ تے دوجا راجے دے ہتھ وچ سی تے ہور اوہنوں کجھ نظر ای نہیں سی آوندا۔ اوہ تے بس ایہو ای جان دی سی کہ میں راجے دے گھر لاڑی بن کے جا سکنی آں، پراہونی بن کے نہیں۔ ٹردے ٹردے اوہدے پیر آپ ای آپ کھلو گئے۔

راجا اوہدے ساہمنے کھوہ تے بیٹھا دوجیاں بندیاں نال ہس کھیڈ رہیا سی۔

ریشماں نوں اج لگا جیویں راجے دا پیار وی اوس جتی وانگوں اے جیہنوں پنڈاں دیاں کڑیاں کدی کدار ای پاوندیاں نیں۔ خورے ایہہ گل وی اوہناں دے نصیب وچ ای لکھی ہوندی اے۔ ریشماں روندیاں اکھاں نال واپس ٹرن لگ پئی۔

اوس رات اوہنے اک خواب ویکھیا۔

وڈے ویہڑے وچ بوہت سارے لوگ اکٹھے نیں۔ اوہ سارے ای ہس کھیڈ رہے نیں تے اوہناں دے وچکار اک جوان منڈا بیٹھا ہویا اے اوہدے ہسن دی اواز اینی اچی تے نہیں پر پھیر وی اوہدیاں اکھاں وچ ہاسا ضرور اے، تے اوس ویہڑے توں ذرا پرے اک پتھر تے ریشماں بیٹھی اے جیہڑی ایہہ سبھ کجھ ویکھ رہی اے۔ اوہدے اک پاسے ڈونگھا کھوہ اے تے دوجے پاسے راہواں تے مٹی اڈ رہی اے۔ کجھ دیر بعد کالے سیاہ رنگ والا اک بندہ ہتھاں وچ لکڑیاں دے گٹھے لے کے اوس ڈونگھے کھوہ ول آوندا اے تے پھیر اوس کھوہ نوں لکڑیاں نال بھر کے اگ لا دیندا اے۔ ریشماں ڈر جاندی اے۔ ڈر کے اوہ آپنے آسے پاسے ویکھدی اے تے اک دم اوہدے کناں وچ چیکاں دی آواز آوندی اے۔ اوہ انج ای گھبرا کے ویکھدی اے تے اک نکا جیہا بال لہولہان اوس اگ وچ آ کے ڈگدا اے تے پھیر اوہ کالا سیاہ بندہ اوس بال نوں لوہے دی سیخ وچ پرو کے اوس اگ دے وچکار رکھ دیندا اے۔ ریشماں اکھاں جھمکدیاں ہویاں ساہمنے ویہڑے ول ویکھدی اے تے اوتھے اوہ جواں منڈا نہیں ہوندا جیہڑا کجھ دیر پہلوں اوہناں دے وچکار بیٹھا ہویا سی ____ ریشماں ہڑبڑا کے اٹھ بیٹھی، اوہدا ساہ ہنیری وانگوں چل رہیا سی۔ اوہ کجھ چر تے منجی تے بیٹھی کجھ سوچدی رہی تے پھیر اوہنے ہولی جیہی

حویلیوں باہر پیر دھریا تے ایس پل ول ٹرن لگ پئی۔

ریشماں پل تے کلی کھلوتی سی، اسمان تے پورا چن چمک رہیا سی۔ اوہنے اک واری پھیر پل دے ہیٹھاں وگدے پانی ول ویکھیا تے چھیتی نال پیر چک کے اوہدے وِچ چھال مارن لگی، تے پھیر آپے ای کھلوگئی جیویں کسے نے اوہنوں آواز دتی ہووے۔

''ماں!''

ایہہ مینوں کہینے بلایا سی۔

''ماں!''

ایہہ لفظ اوہدے آلے دوالے گونجن لگ پیا۔ ریشماں نے چن ول تکیا تے اوس ویلے اوہنوں اوہ چن وی اِک نکا جیہا بال لگا جیہڑا اوہدی ہِک نال لگن لئی ہسدے ہسدے اوہدے ول ودھ رہیا ہووے۔

''میں ہن ریشماں ای نہیں، اک بال دی ماں وی آں''

ریشماں آپنے آپ نال آپ ای گلاں کرن لگ پئی'' تے مانواں آپنے بالاں نوں اپنے ہتھیں کدی وی نہیں ماردیاں۔ میں ماں آں تے ہن میری حیاتی دا اک سرا اوس بال دے ہتھ وچ اے جیہدا پیو جیوندے جاگدے ای مرگیا اے______ تے میں________ تے میں ہن ماں ای نہیں اوس بال دا پیو وی آں، ویر وی آں، بھین وی آں''

''ماں________پیو__________بھین!''

رشتے دا ایہہ چکر ویکھدیاں ای ویکھدیاں ودھن لگ پیا۔

''جے اج میں مرگئی تے بالاں دے سارے ای رشتے ٹٹ جان گئے، تے

پھیر پتر آپنیاں مانواں کولوں، تے ویر آپنیاں بھیناں کولوں انج اکھاں لکاون گے جیویں ایہہ اک دوجے نوں بالکل نہیں جاندے۔ پھیر بھیناں نوں ڈولی چڑھاوندیاں کسے ویر دیاں اکھاں وچ اتھرو نہیں آون گے تے مانواں دی قبر تے کوئی پتر پھل نہیں چڑھاوے گا۔______ پر میں ایہہ کدی نہیں ہون دیاں گی۔ راجا جیوندا ای مرگیا اے۔ پر میرے سینے وچ ماں دا پیار حالی جیوندا اے۔ میں آپنے لئی نہیں اوس پتر لئی جیواں گی! اوس ویر لئی زندہ رہواں گی!''

ریشماں نے وگدے پانی ول ویکھیا، کجھ سوچیا تے آپنے ہتھاں وچ پھڑیاں ہوئیاں جھانجھراں اوہدے وچ سٹ کے آپنے گھر ول ٹرن لگ پئی۔

اسمان تے پورا چن چمک رہیا سی تے ریشماں دے دل وچ وی کوئی ہنیر نہیں سی۔

شیریا! وے شیریا!

تاجی نوں داتا پور آئے کوئی دو اک مہینے ہو گئے سن اوہدے نال اوہدی اک چونہہ کو ورھیاں دی دھی بالی وی سی۔

داتا پور ویکھن نوں تے اک نکا جیہا پنڈ سی پر جے سچ پچھو تے اوہدے وچ دنیا دے ہر طرح دے بندے وسدے سن۔ کیہڑی شے سی جیہڑی اوس پنڈ وچ نہیں سی۔ دیسی گھیوتوں لے کے ولایتی شراب تک اوتھوں مل سکدی سی۔ پنڈ دے نمبردار کول تے ہر ویلے ولایتی شراب رہندی سی، جیہنوں اوہ خاص ویلے استعمال کردا سی۔ ورھے وچ اک دو واری پنڈ دے کجھ بندے رل کے شہر جاندے سن تے اوتھوں نچن تے گاون والے بندے تے عورتاں لے آوندے سن، تے نالے آپ ای اوہناں نوں ایہہ وی سمجھا دیندے سن کہ پنڈ وچ جا کے تسیں لوکاں نوں ایہو کہنا کہ تسیں آپے ای آئے او تہانوں کسے نے بلایا نہیں۔ تے پھیر کنے کنے دن نمبردار دی حویلی وچ گھیو دے دیوے بلدے تے اوہناں دے چانن وچ کسے سوہنی جیہی مٹیار دے پیراں دیاں جھانجھراں نمبردار نوں آپنے ول بلاوندیاں۔ اوہدیاں ادھیاں

بند تے ادھیاں کھلیاں اکھاں وچوں نمبردار دی موت جھاتیاں ماردی تے جدوں اک اک کر کے سارے دیوے بجھن لگدے، اودوں نمبردار اوس موت نوں ہک نال لا کے حیاتی دیاں ساریاں قدراں بھل جاندا تے ہنیرا ہولی ہولی اوس حویلی دے نال نال سارے پنڈ نوں آپنی لپیٹ وچ لے لیندا۔ تاجی نوں ایس پنڈ آئے دو اک مہینے ہوئے سن تے اوہدے نال اوہدی اک چونہہ کو ورھیاں دی دھی وی سی۔

تاجی دے گھر والے نوں اوہدے کولوں وچھڑیاں پورا اک ورھا ہو گیا سی۔ تاجی نوں اوہدے نال بڑا پیار سی تے جدوں تک اوہدا ویاہ نہیں سی ہویا، شیرا وی اوہنوں ایہو ای کہندا ہوندا سی۔ تاجی جوان سی تے جوان وی اینڈی کہ اوہنوں پنڈ دا ہر بڈھا وی ویکھ کے تے اک واری سینے تے ہتھ رکھ لیندا، تے اک لما ٹھنڈا ساہ بھر کے بیتے ہوئے ویلے دی یاد وچ گواچ جاندا سی۔ جدوں اوہ پنڈ دیاں ونگیاں سدھیاں پگڈنڈیاں تے پیر رکھدی سی، اودوں ایس دھرتی دے نال نال کئی جواناں دے دل وی کنب جاندے سن۔ پنڈ دے سارے مہنوالاں دی ایہہ گلی ای سوہنی سی۔ ڈھاک تے گھڑا تے سر تے روٹیاں دی چنگیر رکھ کے جدوں ایہہ شیرے کولوں لنگھدی تے خورے ایہدے دل وچ کیہ خیال آوندا کہ ایہدے پیر چلدے چلدے آپ ای کھلو جاندے تے ایہنوں انج لگدا جیویں شیرے نے ایہنوں اواز مار کے کھلاریا اے۔ تاجی کجھ دیر تے ایسے ای طرح کھلوتی رہندی تے جدوں ایہنوں آپنے ای ساہ دی اواز سنائی نہ دیندی تے پھیر ایہہ ہولے ہولے ٹرن لگ پیندی تے اودوں شیرا بڑے پیار نال آکھدا:

"تاجی!" ———

تاجی ہسدیاں ہوئیاں اکھاں وچ لکے ہوئے خوشی دے اتھرو لے کے مڑ کے ویکھدی تے شیرا وی ہولے ہولے ایہدے نال ٹرپیندا۔ ایہہ دویں کنے ای دن انج ای ٹردے رہے تے پھیر جدوں اک چانی رات نوں دھریک تھلے بیٹھے ہوئے تاجی نے شیرے نوں آکھیا، اوہ کل راتیں ملن نہیں آئے گی تے شیرا اوہدیاں بانہواں وچوں انج نکلیاں جیویں کسے تنی ہوئی کمان وچوں تیر نکلدا اے۔ ایہدے کولوں دور ہو کے اوہ دھریک نوں پھڑ کے کھلو گیا۔ تاجی اوہنوں بڑے پیار نال مناون لگ پئی۔

تاجی نے اوہنوں ایہہ گل ایس لئی نہیں سی آکھی کہ اوہ کل راتیں اوہنوں ملنا نہیں سی چاہندی۔ اوہنے ایہہ گل ایس لئی کیتی سی کہ اوہنوں ڈر سی کہ کدھرے پنڈ دا کوئی ہور بندا اوہناں نوں ادھی راتیں ملدا ویکھدا نہ ہووے تے جے اوہ اک راتیں نہیں ملن گئے تے اوہدے دل دا ایہہ ڈر دور ہو جاوے گا پر شیرے نے اوہدی ایس گل دا وی غصہ کر لیا تے اوہدے کولوں دور ہو کے پرے دھریک نوں پھڑ کے کھلو گیا۔ تاجی بڑے پیار نال کہن لگی:

''شیریا!________وے شیریا!______شیریا وے!''

تے جدوں شیرا پھیر وی نہ بولیا تے آپے ای بولی:

''بس اڑیا! تیریاں ایہہ گلاں مینوں نہیوں چنگیاں لگدیاں۔ ذرا کو جنی گل ہوندی اے تے توں مونہہ بنا کے بہہ جانا ایں''

شیرے نے اوہدی ایہہ گل سنی تے غصے نال اوہدیاں بانہواں آپنے ہتھاں وچ لے کے آکھن لگا:

''توں مینوں کل راتیں ملن نہیں آویں گی، تیرے لئی ایہہ گل ای کجھ نہیں''

تاجی اوہدے والاں وچ آپنیاں انگلیاں پھیرن لگ پئی۔

''مینوں آپنی ای نہیں تیری عزت دا وی خیال اے شیریا!'' تے پھیر کجھ سوچ کے کہن لگی: ''تے جے میں اک رات نہیں آواں گی تے پھیر کیہ ہووے گا''

''تے پھیر________سویر نہیں ہووے گی'' شیرے نے ایہہ کہہ کے اوہنوں آپنی چوڑی چھاتی نال لا لیا تے اوہدے لمے کالے والاں تے آپنے ہونٹھ رکھدے ہوئے بولیا:

''تے اوہ رات تے میرے واسطے عمراں توں وی لمی ہو جائے گی تاجی!''

تاجی دیاں اکھاں بند ہون لگ پئیاں۔

''تینوں میرے نال بوہت پیار اے شیریا!''

''ہاں تاجی!''

''میں تینوں بڑی چنگی لگنی آں؟''

''ہاں تاجی________کل راتیں آئیں گی نا!''

تاجی چھیتی نال اوہدے کولوں ہٹی تے انگلی دے اشارے نال کہن لگی:

''اوں____ہوں، تیرے دل وچ چور اے۔ تیرے دل وچ جرور کوئی چور اے شیریا!''

''جے توں آکھیں تے دل چیر کے وکھا دیاں تاجی!'' شیرے نے مناوندے ہوئے کہیا:

''جھوٹھ! بالکل جھوٹھ ویکھیں ناجیہڑا منڈا میری اک نکی جیہی گل نہیں مندا، بھلا اوہ مینوں دل چیر کے کیویں وکھا سکدا اے؟''

تاجی دیاں اکھاں وچ شرارت سی۔ پر شیرا تے اوہدے جوانی دے دریا وچ

اینا کوڈیا ہویا سی کہ اوہنوں تے ہن تاجی وی نظر نہیں سی آوندی۔ جذبات وچ بجھی ہوئی اواز نال کہن لگا:

''تیری ایس نکی جیہی گل کولوں میرے واسطے دل چیر کے وکھا دینا زیادہ سوکھا اے۔ توں نہیں جاندی تاجی، میں تیرے باجھوں مرسکناں، جی نہیں سکدا''

تاجی نے ایہہ سنیا تے اوہنوں گھٹ کے سینے نال لالیا۔ کنا ای چر اوہناں دوہناں نے گل نہ کیتی۔ بس چپ کر کے اک دوجے دے ساہواں وچ ای ڈبدے تے تردے رہے۔

رات ڈونگھی ہوگئی سی، ہوا وی تیز وگن لگ پئی سی تے کدی کدی اوس ہوا نال تاجی دے وال اینے کھلر جاندے کہ شیرا اوہناں والاں وچ لک جاندا تے تاجی ہولے ہولے اوہدے چہرے توں وال ہٹاوندی آکھدی:

''شیریا! شیریا!!''

شیرا اوسے طرح ای اوہدے سینے نال لگیا ہویا آپنا ہتھ چکدا تے اوہدے بلھاں تے رکھ دیندا تے پھیر تاجی کجھ وی نہ بول سکدی ______ شیرے دا ہتھ ایسے طرح ای اوہدے ہونٹھاں تے رہیا تے سارے پنڈ والے جو اوہناں دے جی وچ آیا کہن لگ پے تے تاجی کجھ وی نہ بول سکی، کجھ وی نہ آکھ سکی۔

تے پھیر تاجی دے گھر اک دھی جم پئی۔

تے اِک رات جدوں تاجی اوس دھی نوں سواوندی پئی سی۔ شیرے نے آکھیا:

''میں شہر چلیاں آں، چھیتی آ جاواں گا''

شیرا آپنی ستی ہوئی دھی نوں چھڈ کے شہر چلا گیا تے اوہدے جان دے بعد تاجی

دے نصیب وی سوں گئے'' __________ شیرا مڑ کے پھیراج تک نہ آیا۔

تاجی ہن اوہ تاجی تے نہیں سی جیہڑی ویاہ دے پہلوں سی۔ ہن اوہ اک دھی دی ماں سی۔ اوہ تاجی جیہڑی جوانی ویلے پنڈ دے سارے میہنوالاں دی کلی ای سوہنی سی، ہن آپنے آپ نوں دھرتی دے سارے ای بالاں دی کلی ماں سمجھن لگ پئی سی، پر پنڈ والے حالی وی اوہنوں سوہنی ای سمجھدے سن ______ تاجی نے اوہ پنڈ ای چھڈ دتا تے آپنی چونہہ کوورھیاں دی دھی نوں نال لے کے داتا پور آ گئی۔

جدوں اوہ ایس پنڈ وچ آئی۔ لوکاں نے پچھیا: ''ایس کڑی دا پیو کتھے اے؟''

تاجی ساریاں نوں ایہوای آکھدی رہی۔ ''شہر وچ سرکار دا نوکر ہوگیا اے۔ چھٹی ملے گی تے ضرور آئے گا''

ہور اوہ آکھ وی کیہ سکدی سی۔ پہلے پہل پنڈ والیاں نے وی ایہو سمجھیا کہ اوہ ایہنوں شہروں پیسے گھل دیندا اے، چھٹی ملے گی تے آپ وی آ جائے گا۔

تے ایہہ گل وی ٹھیک سی۔ تاجی نوں یقین سی کہ اوہ اک دن ضرور آئے گا تے اوہ اوہدی اڈیک وچ روز راتیں بوہا کھلا چھڈ کے سوندی سی۔

تاجی اک بال دی ماں ضرور سی پر جوان سی۔ اوہدیاں اکھاں وچ ہمیشہ اک اداسی رہندی۔ اوہدے دل دیاں سوچاں دے پرچھانویں اوہدے چہرے تے آ جاندے تے اوہ آپنے والاں نوں تیل وی نہ لاوندی پر پھیر وی اوہ آپنی جوانی دی مورت نوں لکا نہ سکدی ______ داتا پور دے کجھ میہنوال اوہنوں سوہنی ای سمجھدے سن۔

جدوں اوہنے آپنی تے اپنی دھی دی حیاتی لئی چرخہ کتنا شروع کیتا تے اک اک کر کے پنڈ دے سارے لوک اوہنوں پچھن لگ پے۔

"تینوں چرخہ کتن دی کیہ لوڑ اے۔ تیرا آدمی جو تینوں شہروں پیسے گھل دیندا اے"

ایہہ گل اوہدے سینے وچ تیر وانگوں لگدی تے اوہ آپنے اتھرو سنبھالدی ہوئی کہندی:

"دھیاں جم پین تے ماواں نوں اوہناں لئی کیہ کجھ نہیں کرنا پیندا۔ بیوی کمائی دے نال نال میں وی جو کجھ ہو سکے گا ایہدے جہیز لئی کماواں گی"

اپنی گل آکھ کے جدوں اوہ آپنی دھی ول تکدی، اوہدیاں اکھاں شرم نال جھک جاندیاں۔ اوہنوں انج لگدا جیویں اوہدے چہرے تے جھریاں پے گئیاں نیں تے اوہدے وال سفید ہو گئے نیں۔ اوہدی نکی جیہی بالی جوان بالی دے روپ وچ اوہدے ساہمنے کھلو جاندی تے اوہ ویکھدی جیویں پنڈ دے سارے ای منڈے بڑا گھور کے بالی ول تک رہے نیں۔

اوہ چھیتی نال آپنی دھی نوں سینے نال لالیندی تے اوہدے تے آپنا دوپٹہ پا کے اکھاں نیویاں کر کے رون لگ پیندی۔

تاجی نوں ایس طرح ای روندیاں تے بالی نوں لکاوندیاں ایس پنڈ وچ دو مہینے ہو گئے سن، پر پنڈ دے کجھ لوگ اوہنوں حالی وی سوہنی ای سمجھدے سن۔

پھیر اک دن انج ہویا پنڈ دے سارے ای بندے رل کے اوہدے مکان اگے آ گئے۔ ہر کوئی ایہو ای کہندا سی:

"توں ایس پنڈ وچ نہیں رہ سکدی"

"توں ایس پنڈ وچ نہیں رہ سکدی"

تاجی نے جدوں ایہہ شور سنیا مکان دے باہر آ کے دہلیز تے کھلو گئی۔ اوہدے

نال اوہدی چونہہ کو ورھیاں دی دھی وی سی۔

تاجی نے ارام نال پچھیا "کیہ گل اے ویرو؟"

"توں اک بدکار عورت ایں، ہور کیہ گل اے" ———— اک بولیا۔

"تے توں ایس پنڈ وچ نہیں رہ سکدی" دوجی اواز آئی۔

تاجی نے ایہہ گل سن کے بتھیرا اپنے آپ نوں سنبھالیا، پر اوہدیاں اکھاں وچوں اتھرو پھیر وی وگ ای پئے۔

"خالی رون نال کجھ نہیں ہوندا" ایہہ اک جوان اواز سی۔ "دس ایس کڑی دا پیو کتھے اے؟"

تاجی روندیاں ہویاں بولی۔ "اوہ شہر وچ سرکار دا نوکر ہو گیا اے"

"ایہہ تے توں پہلوں وی کہنی سیں" اک عورت کہن لگی۔

"کڈھو ایہنوں دھکے دے کے باہر ایہہ انج نہیں جاوے گی" بوہت سارے بندے اک اواز نال بولے۔

"ٹھہرو" اک گرجدی ہوئی اواز مجمعے نوں چیردی ہوئی آئی۔ لوکاں نے مڑ کے ویکھیا۔ پنڈ دا نمبردار گھوڑے تے بیٹھا اگے ودھ رہیا سی۔ اوہ تاجی کول آن کے تے اوہنوں غور نال ویکھن لگ پیا، پھیر بولیا:

"ایہنوں پہلا دھکا اوہ دیوے جیہنے آپنی حیاتی وچ کوئی گناہ نہیں کیتا"

سارے چپ کر گئے تے اک دوجے نوں کہنیاں مارن لگ پئے پھیر اک بڈھا جیہا آدمی کہن لگا:

"نمبردار جی! ایہہ اک بدکار عورت اے۔ ایہدا آدمی کوئی نہیں"

نمبردار نے اک واری پھیر گھوڑے تے بیٹھے بیٹھے تاجی ول ویکھیا تے پھیر

لوکاں ول تک کے بولیا:

''تے جے تسیں دھکے مار کے ایہنوں کڈھو گے تے ایہدا آدمی مل جائے گا؟ تسیں جاؤ، میں ایس معاملے دی آپ ای سوہ کڈھاں گا''

سارے لوگ چلے گئے۔ نمبردار وی چلا گیا تے پنڈ دا جوان موچی کالا مڑ مڑ کے تاجی ول ویکھدا رہیا۔

اوس رات تاجی اک واری پھیر شیرے لئی بوہا کھلا چھڈ کے سوں گئی۔

داتا پور تے ہنیری رات دا سایہ سی تے سارے لوک اپنے اپنے گھراں دے بوہے بند کر کے ستے ہوئے سن تے ایس ہنیری رات وچ داتا پور پنڈ نہیں، کسے پنڈ دا پرچھانواں لگدا سی۔ ہلکی ہلکی ہوا چل رہی سی تے ایس ہوا دی لوری نال پنڈ دیاں کندھاں وی سوں گئیاں سن۔ ''مینوں ہن چلنا چاہیدا اے'' اوہنے سوچیا تے ہولے ہولے تاجی دے گھر ول ودھن لگ پیا۔ اوہدے سرہانے کھلو کے اوہنے بڑے پیار نال ''تاجی'' آکھیا۔

تاجی دے ہونٹھاں وچوں ہاسے دا پھل ہولی ہولی کھڑن لگا، تے اوہنے چھیتی نال آپنی پگ نال آپنا مونہہ لکا لیا______ تاجی پھیر سوں گئی۔

''تاجی'' ________ اوہنے پھیر آکھیا۔

تاجی چھیتی نال اٹھی تے شیرے نوں آپنیاں بانہواں وچ گھٹ کے کہن لگی ____ ''مینوں یقین سی توں اک دن ضرور آئیں گا۔ میں روز راتیں تیرے لئی بوہا کھلا چھڈ کے سوندی ساں ______ ٹھہر، میں بوہا ماردیاں''

ایہہ ساری گل تاجی اکو ای ساہ وچ کہہ گئی تے پھیر نس کے بوہا بند کرن چلی گئی۔ اوہنے خوش ہو کے مونہہ توں پگ دا پلا ہٹا دتا تاجی نے مڑ کے ویکھیا تے

اوہدے مونہہ چوں اک چیک نکلی تے اوہ کجھ وی نہ کہہ سکی۔

پنڈ دا نمبردار ادھی راتیں آپنی اچی حویلی چھڈ کے ایس ویلے اوہدے گھر وچ اوہدے ساہمنے کھلوتا ہویا سی۔ اوہنے آپنی پگ لاہی تے اوہنوں منجی تے رکھن لگا پر اوہ تھلے زمین تے ڈھیہہ پئی۔

تاجی ڈردے ڈردے اگے ودھی۔ اوس پگ نوں چک کے نمبردار دے سر تے رکھدے ہوئے کہن لگی۔ ''تسیں جاؤ نمبردار جی۔ میں ہور کجھ نہیں کہہ سکدی''

پر نمبردار کس طرح جاندا۔ اوہنے تے اج ولایتی شراب وی پیتی ہوئی سی۔ اوہ اگے ودھیا، تے تاجی نوں آپنی ہک نال لاون لگا۔ تاجی بوہے ول نسی اوہ بندی تے نمبردار دے ہتھ بڑے لمے سن۔ اوہ اوہدی جوانی دی مورت اتے آپنے دل دی سیاہی ملنا چاہندا سی۔ تاجی آپنے بدن نوں اوہدے لمیاں ہتھاں کولوں بچاوندی رہی۔ ایس کوشش وچ اوہدا سر بڑے زور نال بوہے دے کندے نال وجیا۔ اوہ چیک مار کے زمین تے ڈھیہہ پئی۔

نمبردار نے آپنی پگ سنبھالی تے چھیتی نال بوہے توں باہر آ گیا۔

حالی سویر وی نہیں سی ہوئی کہ کالا نسدا نسدا نمبردار دی حویلی وچ آیا تے ہتھ جوڑ کے کہن لگا:

''نمبردار جی ______ راتیں میں آپنیاں ایہناں اکھاں نال اک بندے نوں تاجی دے گھروں باہر نکلدے ویکھیا اے''

''ہوں۔ تاجی۔ اج توں ایس پنڈ وچ نہیں رہوے گی'' نمبردار پلنگھ تے لیٹے ہوئے ای بولیا۔

تے پھیر جدوں لوک نمبردار نوں نال لے کے تاجی نوں پنڈ وچوں کڈھن

آئے تے تاجی کجھ وی نہ بولی تے جدوں لوک باہر ای بولدے بولدے تھک گئے تے نمبردار دے کہن تے اوہناں نے بوہا توڑ دتا۔

اندر تاجی نہیں سی تاجی دی لاش سی۔

''ایہنوں چک کے باہر سٹ آؤ'' نمبردار بولیا۔

پر تاجی دی لاش نوں کوئی ہتھ وی نہیں سی لاونا چاہندا۔ لوک آکھدے سن۔ اسیں ایس پلیت سریر نوں آپنے پوتر ہتھ نہیں لاواں گے۔ تے نہ ای اسی ایہدے جنازے نوں کندھا دیواں گے تے پھیر داتا پور دا اک جمعدار اگانہہ ودھیا تے تاجی دی لاش نوں گھسیٹدا ہویا باہر لے گیا۔

لوک آکھدے نیں کہ بالی وی ہن اوسے ای جمعدار دے گھر پل رہی اے۔

جیون والے

اوہ حاجی تے نہیں سی پر سارے لوک اوہنوں حاجی کہہ کے بلاوندے سن۔ اوہدا اصل ناں کیہ سی، ایہہ اج تک کسے نوں وی پتہ نہیں لگ سکیا۔ آزادی توں پہلوں اوہ امرتسر رہندا سی۔ آزادی توں بعد اوہ لاہور آ گیا تے ایہناں دو شہراں نوں چھڈ کے کسے تیجے پنڈ دی راہ وی اوہنے نہیں سی ویکھی۔ پر لوکیں پھیر وی اوہنوں حاجی کہندے سن۔

حاجی نہ تے قرآن دا حافظ سی تے نہ اوہ آپنا ناں ای لکھ سکدا سی پر جے کدی تسیں اوہدے نال مذہب دی کوئی گل کرو تے اوہ پرانے زمانے دیاں گواچیاں ہوئیاں گلاں وی انج دسدا سی جیویں ایہنے اوہ زمانہ آپنیاں ایہناں اکھاں نال ای ویکھیا ہووے۔ تے سنن والیاں نوں انج لگدا سی جیویں حاجی دا قد صدیاں پرانے بندیاں وانگوں اک دم اچا ہو گیا اے تے ایہہ کسے پتھر تے کھلوتا آپنے پنڈے دے آلے دوالے سفید چادر لویٹ کے کہہ رہیا اے۔

''اے لوکو میرے ول ویکھو ____''

پر حاجی ول کوئی نہیں سی ویکھدا۔ اوہنوں سارے ای لوک ملدے سن، کجھ کہندے سن تے کجھ سن کے چلے جاندے سن۔ حاجی ساریاں نوں مل کے وی تے ساریاں کولوں وچھڑ کے وی کلا ای ہوندا سی۔ کجھ لوگ تے ایہنوں ادھا پاگل سمجھدے سن تے حاجی دا خیال سی کہ ایس دنیا وچ تے جی ہی اوہ سکدا اے جیہڑا ادھا پاگل ہووے۔ حاجی نوں زندگی نال بڑا پیار سی تے خورے ایہو ای گل سی کہ اوہنوں ویلے توں پہلوں موت وی نہیں سی آوندی۔ اوہدی عمر کوئی چالیاں کو ورھیاں دی سی۔ اوہنے ایس عمر وچ مرن لئی کیہ کجھ نہیں سی کیتا۔ سنکھیا کھادا، زہر پیتا، پر سارے ای، زہر اوہنوں امرت ہو کے لگدے سن۔ تھوڑا چر اوہ اکھاں بند کرلیندا تے پھیر آپے ای اکھاں کھول کے آلے دوالے ویکھن لگ پیندا تے دنیا اوسے طرح ای ہوندی، جس طرح اوہ اوہنوں چھڈ کے اکھاں بند کرلیندا سی۔ حاجی نوں گاون دا وی شوق نہیں سی جیہڑا کہ ایہو جیہے بندیاں نوں ایس عمر وچ پہنچ کے آپنے آپ ای ہو جاندا اے۔ اوہنوں چنگے چنگے شاعراں دے سارے ای چنگے چنگے شعر یاد سن۔ لوکاں وچ رہ کے تے کلیاں بہہ کے اوہ اوہناں شعراں نوں پڑھدا سی، لوکاں نوں سناوندا سی پر گاوندا نہیں سی۔ وارث شاہ دی ہیر تے اوہنوں زبانی یاد سی۔ اوہنوں رانجھے نال کوئی پیار نہیں سی، پر سیدے نال بڑی ہمدردی سی تے ہیر دا اوہ حصہ جدوں ہیر نوں کوئی سپ ڈنگ جاندا اے تے سیدا اوہدے علاج واسطے جوگی کول جاندا اے، بڑا ای چنگا لگدا سی۔ اوہ شعر یاد کر کے اوہنوں خورے کیہ ہوندا کہ اوہدیاں صدیاں دیاں خشک اکھاں وچ آپنے آپ ای اتھروآ جاندے۔ اوہ رون لگ پیندا۔ کنا ای چر ایس طرح ای روندا رہندا تے پھیر سیدے دے ایس غم نوں ہک نال لا کے ایس طرح سوں جاندا، جس طرح کوئی ماں آپنے اوس بال

نوں بڑے ای پیار نال چھاتی نال لالیندی اے جس بال دا پیو اوہنوں کلیاں چھڈ گیا ہووے۔

اوہدی ایس گل نوں ویکھ کے کجھ بندیاں دا خیال سی کہ حاجی دا ویاہ اوس کڑی نال ہویا سی جیہنوں کسے دوسرے بندے نال پیار سی پر کوئی وی بندا ایہہ گل حاجی دے مونہہ تے نہیں سی کہندا، ہوسکدا اے ایہہ گل جھوٹھ ای ہووے۔

حاجی دنیا جہان دیاں ساریاں گلاں کردا سی پر کڑیاں دی کوئی گل نہیں سی کردا۔ اوہدی ایہہ سوچ سی کہ تسیں اوہ گلاں کرو جیہڑیاں تہاڈے نال بیتیاں ہون تے کڑی میری حیاتی وچ کوئی نہیں آئی تے میں ایس انارکلی نوں حرفاں دی کندھ وچ دفن نہیں کرسکدا۔ پر کجھ لوک پھیر وی آکھدے سن کہ حاجی دا ویاہ ہویا سی۔ اوہ کڑی کسے مالدار پیو دی کلی دھی سی تے اوہنوں حاجی نال کوئی پیار نہیں سی۔ اوہ ایہنوں آپنا خاوند وی نہیں سی سمجھدی۔ پہلی ای واری اوس کڑی نے آپنی بانہہ حاجی دے ہتھ وچ انج پھڑائی سی جیویں اوہنے آپنی عزت دنیا والیاں دی جھولی وچ پادتی ہووے۔ حاجی تے ایہہ گل ویکھ کے ای پاگل ہوگیا سی۔ پر پھیر وی اوہ جیوندا رہیا، خورے زندگی نوں اوہدی لوڑ سی۔

اوہ کڑی کجھ دیر حاجی دی عزت بن کے حاجی دے کول رہی۔ ایہنوں کجھ سمجھ نہیں سی آوندی کہ کیہ کرے۔ ایہدے ویاہ وچ ایہدے کولوں بوہتا ایہدے ماں پیو دا ہتھ سی۔ اوس کڑی نوں اوہ لوک ای ایس گھر وچ لیائے سن تے حاجی دا خیال سی کہ اوہو ای ایہنوں چھڈن تے گل چنگی اے۔

کجھ دن ایس طرح ای لنگھ گئے تے پھیر اوہو ای ہویا، جیہدا حاجی نوں ڈر سی۔ ایہنے اوس کڑی دا دل پرچاون لئی اوہ سارا ای کجھ کیتا جیہڑا کوئی دل والا آپنے

اوس بندے لئی کر سکدا اے، جیہنوں اک واری ویکھ کے اوہدے دل وچ ساری عمر اوسے نوں ای ویکھن دا چا جاگ پیندا اے۔ حاجی نے کدی کوئی کم نہیں سی کیتا۔ سویرے سویرے اٹھ کے پھیر سارا دن گذارن لئی یاں تے اوہ آپنے بڈھے پیو کولوں کجھ پیسے لے لیندا تے یاں پھیر اوہ آپنی ماں دا ای گلا بھن لیندا تے جے اوہدے ماں پیو اوہدی گل نہ مندے تے پھیر اوہناں دا ایہہ حق اوہ اپنے ہمسائے نوں دے دیندا۔ اوہدا خیال سی کہ ہمسائے سچ مچ ماں پیو جائے ہوندے نیں۔ پر اوس کڑی نوں آپنے ای کول رکھن لئی اوہنے ایہہ ساریاں ای گلاں چھڈ دتیاں۔ حاجی نے اک دکان لے لئی تے سارا دن روزی کماون دے چاہ وچ دوویں پیر جوڑ کے اوس دکان تے بیٹھا رہندا۔

ایہہ پہلی گل سی جیہنوں ویکھ کے دوجے لوکاں دے نال نال اوہدے گھر والے وی حیران ہو گئے سن۔ اوہدے پیونوں تے بالکل یقین نہیں سی آوندا۔ اوہدا خیال سی کہ حاجی دے پیراں دا چکر زمین دے نال گھمدا اے تے جدوں حاجی چپ کر کے بیٹھ گیا اودوں زمین وی آپنے آپ کھلو جائے گی تے پھیر اوہ دن دنیا دا اخیری دن ہووے گا، پھیر قیامت آ جائے گی۔ چار چوپھیرے پانی ای پانی ہووے گا تے کوئی بندہ نظر نہیں آوے گا تے پھیر ______ تے پھیر!

حاجی دکان تے بیٹھ گیا اوہدے پیراں دا چکر آپنے آپ کھلو گیا تے قیامت پھر وی نہ آئی۔ اوس شام دا سورج اوس ویلے تے لوکاں دیاں اکھاں توں دور ہویا پر دوجے ای دیہاڑے پھیر اسمان تے چمکن لگ پیا۔ سورج چڑھیا تے ڈب وی گیا۔ چن چڑھیا تے رات لنگھ وی گئی۔ پر نویں گل کوئی وی نہ ہوئی۔ ایہہ سبھ کجھ ویکھ کے وی اوہدے پیونوں یقین نہیں سی آوندا۔ اوہ دن وچ کئی کئی واری دکان تے

جاندا، حاجی نوں اوس دکان تے چپ چپیتا بیٹھا ہویا ویکھ کے گھر آوندا تے گھر آ کے اپنی بیوی نوں کہن لگ پیندا۔

''نیک بختے! اج تے حاجی نوں میں آپنیاں اکھاں نال دکان تے بیٹھا ای ویکھ کے آیا آں پر مینوں پھیر وی یقین نہیں آوندا''

اوہنوں یقین تے تد آوندا جے اوہ ایہہ جاندا کہ حاجی لئی واقعی قیامت آ گئی اے۔ اوہدے لئی تے اوہ دن سچ مچ ای دنیا دا اخیری دن سی، جدوں اوہنے اوس کڑی نوں آپنیاں اکھاں نال ویکھ لیا سی جیہڑی اوہنوں آپنا خاوند نہیں سی سمجھدی۔

تے اوہنے اوس شام دے سورج نوں ڈبن توں بچا لیا اے۔ اوہنے اپنی حیاتی دی ساری کھیڈ ای بدل دتی اے۔ حیاتی دی ایہہ کھیڈ وی دنیا والیاں نے گھٹ ای ویکھی ہووے گی، جیہدے وچ بادشاہ سبھ توں اگے ہوندا اے۔ حاجی نوں تے سچی مچی آپنے چار چوپھیرے پانی ای پانی نظر آوندا اے تے دور دور تک بندے تے بندے دا نشان تک نہیں لبھدا۔ ویلے دی ایس ریت تے گئے گواچے بندیاں دے پیراں دے سارے ای نشان مٹ گئے نیں۔ چار چوپھیرے ای پانی اے تے حاجی کلا کھلا کھلوتا ای ایس پانی وچ ڈب گیا اے۔ اوہدیاں اکھاں ساہمنے شام دا اوہ سورج اے، جیہڑا کوئی پل نوں ڈبن والا اے۔ حاجی ایس سورج اگے سمیاں دی کندھ بن کے کھلو گیا اے تے اوہنے آپنی حیاتی دی ساری کھیڈ ای بدل دتی اے۔ ایہہ کوئی نہیں سی جاندا۔

سارا دن دکان تے بیٹھ کے شام نوں جدوں اوہ گھر ول نوں آوندا تے ہمیشہ اوس کڑی لئی کجھ نہ کجھ لے کے ای آوندا۔ اوہدا خیال سی کہ خالی ہتھ گھر آونا چنگا نہیں لگدا۔ اوہ جو کجھ وی نال لیاوندا آپنے ماں پیو کولوں لکا کے چپ کر کے اوس

کڑی دے پیراں وچ رکھ دیندا تے مونہوں کجھ وی نہ کہندا تے پھیر اوہ کڑی وی چپ کر کے اوہنوں چک کے اک پاسے کسے خالی جگہ تے رکھ دیندی تے حاجی ایہو ای سمجھدا کہ اوہنے کھالئی ہووے گی۔

حاجی کسے چنگی گھڑی دی اڈیک وچ سی! اوہ گھڑی کدوں آوے گی؟ ایہہ حاجی نہیں سی جاندا۔ اوہ ویلا کیہڑا ہووے گا؟ ایہدا وی حاجی نوں کجھ نہیں سی پتہ۔ اوہ تے بس اینا جاندا سی پئی رب دی رحمت وانگوں اوہ چنگا ویلا وی کسے دن چپ کر کے اڈول ای اوہدی حیاتی دے بوہے پیر پاوے گا تے پھیر حاجی اوس بوہے نوں جندرا لا کے گھروں کدی باہر نہیں نکلے گا۔ اوس ویلے دے نال نال جہان دیاں ساریاں ای خوشیاں وی ایس نکے جیہے گھر وچ آ جان گیاں تے پھیر ایس گھر دے ویہڑے وچ سوچاں دے رنگ برنگے پرچھانویں حیاتی دا اوہ ناچ نچن گے جیہنوں ویکھن لئی ایس دنیا وچ خورے کنے ای بندے روز آپنے جنازے نال آپ ای شریک ہوندے نیں ______ پھیر حاجی ہووے گا تے اوہدی حیاتی ہووے گی۔ تے اوہ سارے ای رشتے توڑ کے تے سبھ نال رشتے جوڑے گا۔ خواہشاں تے سوچاں دا اوہ رس جیہڑا اوہدے جسم وچ زہر گھولدا رہندا اے، مٹھے تے خالص شہد وانگوں اوہدے بلھاں وچوں ٹپکے گا۔ اوہ کیہڑا پھل اے جیہڑا ایس گھر دے ویہڑے وچ آ کے خوشبو نہیں دے گا۔ فیر تے ایس گھر دے پتھراں وچوں وی حیاتی دی اوہ خوشبو آوے گی، جیہنوں سنگھن لئی بندے حیاتی دی ایس پتھریلی زمین تے ننگے پیریں دوڑدے رہندے نیں۔ تے پھیر دل دیاں گلاں اکھاں وچ آ جان گیاں تے اکھاں نوں وی زبان مل جائے گی۔ ہر شے حیاتی دی بولی بولے گی تے زندگی داز ہرامرت بن کے لگے گا۔

حاجی اوسے ای ویلے دی اڈیک وچ سی کہ اوہنوں پتہ لگا کڑی نس گئی اے۔

اوہ پہلا دن سی جدوں چڑھدے سورج وچ حاجی نوں دنیا ہنیر لگی سی۔

اوہ سارا دن حاجی گھروں باہر رہیا تے دریا دے پل تے بیٹھ کے پانی دیاں لہراں نوں اک دوجے وچ گھلدیاں ملدیاں ویکھدا رہیا۔ اوس پل تے ایس طرح بیٹھیاں بیٹھیاں اوس دن دی دوپہر وی ہوئی، شام وی ہوئی تے اسمان تے چن وی چمکن لگ پیا۔ حاجی دی حیاتی دی اوہ پہلی رات سی جدوں اوہنے ویکھیا کہ دنیا اوس ویلے وی ہنیر ہو سکدی اے جدوں اسمان اتے تاریاں دے نال چن وی چمک رہیا ہووے۔

حاجی چپ چپیتا گھر آ گیا تے اوہدا پیو ہولے جیہی اوہدے کول آ کے اوہنوں پچھن لگا:

''پتر راتیں کڑی نوں کتے توں تے نہیں سی کجھ آکھیا''

حاجی ایہہ گل سن کے وی چپ ای رہیا۔ بس ایہو ای سوچدا رہیا کہ جے میرے کجھ آکھن دا ویلا آ جاندا تے پھیر خورے اوہ کڑی نہ جاندی! میرے تے اوہدے وچکار تے دلاں دیاں سوچاں دی اک ایہو جیہی کندھ سی جیہنوں نہ تے بندا ڈھاہ سکدا اے تے نہ ای اوہدی چھانویں بیٹھ سکدا اے۔ ویلے دے نال نال ایہہ کندھ وی دنو دن اچی ای ہوندی رہی۔ تے پھیر جدوں ملک تقسیم ہویا اودوں ساریاں لوکاں دے نال نال حاجی وی امرتسروں لاہور آ گیا۔ شہر بدلن وچ اوہدے ماں پیو کتھے گئے ایہدا کسے نوں کجھ نہیں سی پتہ۔

حاجی کنے ای ورھے ایس شہر وچ رہ کے وی ایس شہر دے لوکاں نوں نہ ملیا۔ خورے اوہ کتھے رہیا، ایہہ وی کسے نوں نہیں پتہ۔ تے پھیر اک سویر لوکاں نے ویکھیاں کہ حاجی ایس شہر دے اک بازار وچ سری پاوے لا کے بیٹھا ہویا اے۔ ہن حاجی اوہ حاجی نہیں سی جیہنوں لوکیں امرتسر ملدے ہوندے سن۔ ہن اوہ اک ان

پڑھ عالم سی۔ تے ایہہ علم اوہنے کس طرح سکھیا، کتھوں سکھیا، ایہہ اوہ کسے نوں کجھ نہیں پتہ۔ ہو سکدا اے کہ ویلے دے تجربیاں نے اوہدے ذہن دے اوہ بوہے کھول دتے ہون جیہناں نوں اوہنے آپنے ہتھیں آپ تالے لائے سن تے یاں پھیر کوئی ایہو جیہا غم ہووے جیہڑا کلا ای عمراں دے علم کولوں وی افضل ہوندا اے۔

حاجی دی اک رگ ودھ سی۔ خورے ایسے ای کر کے اوہنوں اک اکھ وچوں گھٹ نظر آوندا سی ——— ایہہ وی لوکاں دا ای خیال سی۔ حاجی آپنے بارے وچ آپ تے گھٹ ای بولدا سی تے جے پچھو تے بولدا ای نہیں سی۔ ہن اوہ سارا دن ہسدا سی تے لوکاں نوں ہساوندا سی۔

دوروں دوروں لوک صرف ہاسے لئی اوہدے کول آ کے بہہ جاندے سن تے اوہدیاں گلاں دے رس وچ آپنی حیاتی دیاں ساریاں تلخیاں دا زہر گھول دیندے سن۔

حاجی ہن سری پاوے ویچدا سی۔ کجھ لوک تے پہلوں دے اوہدے یار سن تے کجھ ہن یار بن گئے۔ حاجی یاراں دا یار سی تے یاراں نال بیوپار نہیں سی کرنا چاہندا۔ جیہڑا یار وی اوہدے کول آ کے سری پاوے کھاندا اوہ اوہدے کولوں پیسے نہیں سی لیندا۔ ایہہ ویکھ کے اوہدا اک یار تے اوہدا روز دا پکا گاہک ای بن گیا۔ سویرے سویرے حاجی دا پہلا گاہک ای اوہ ہوندا۔ اوہنوں روز حاجی کولوں مفت کھاندیاں ویکھ کے کجھ بندیاں نے حاجی کولوں پچھ ای لیا کہ حاجی کیہ گل اے، اوہ روز سویرے سویرے تیرے کولوں مفت ای سری پاوے کھا جاندا اے تے توں اوہنوں کجھ وی نہیں کہندا۔ حاجی کجھ دن تے ہس کے ای ٹالدا رہیا تے پھیر جدوں لوکاں بوہتا زور لایا تے اوہ کہن لگا:

''گل تے کجھ وی نہیں۔ بس اینی کو گل اے کہ کجھ دکاندار اخیر ویلے بچیا ہویا سودا کتیاں نوں پاوندے نیں تے میں پہلوں ای پا دینا آں''

لوک آکھدے نیں کہ ایہدے بعد اوہ یار پھیر اوہدی دکان تے کدی نہیں سی آیا۔ کسے بال نوں پیسے دے کے بھیج دیندا سی۔

کجھ دناں بعد حاجی ایس کم کولوں وی تنگ آ گیا تے شہروں باہر جا کے ککڑیاں دا کاروبار کرن لگ پیا۔ اوہدا خیال سی کہ نالے تے میں ککڑیاں ویچیا کراں گا تے نالے اوہناں دے آنڈے جمع کریا کراں گا۔ تے پھیر اوہناں آنڈیاں وچوں اونیاں ای ککڑیاں پیدا ہو جایا کرن گیاں تے ایس طرح جیہڑی ککڑی میں ویچ دیاں کراں گا اوہ میرے کول ای رہیا کرے گی۔ پر حاجی ایس کم کولوں وی چھیتی ای تنگ آ گیا۔

حاجی شہر وچ آ کے پھیر اک چوک وچ بیٹھ گیا۔ پر ہن اوہ سری پائے نہیں سی لاوندا۔ دال چول ویچدا سی۔

اوہ صرف اوس ویلے تک آپنی دکان تے بیٹھدا جدوں اوہنوں آپنی لاگت دے علاوہ اک روپیہ کمائی ہو جاندی۔ اوہدا خیال سی کہ اک بندے دے جیون لئی اک روپیہ روز کافی ہوندا اے۔ لاگت وکھری رکھ کے تے اک روپیہ کما کے اوہ دکان توں پاسے ہو جاندا تے پھیر جیہدا جی کردا آوندا، آپنے آپ ای سودا لیندا تے جے اوہدا جی کردا تے اوہ پیسے اوتھے رکھ کے چلا جاندا۔

حاجی کہندا سی کہ ایہہ انگریزی طریقہ اے۔ ایہدے نال کجھ پیسے وی مل جاندے نیں تے نالے بھیڑے چنگے بندیاں دی پچھان وی ہو جاندی اے۔

اک دن اوہ دکان تے شام تک بیٹھا رہیا تے اوہدی لاگت وی پوری نہ

ہوئی۔ بیٹھا بیٹھا اوہ تھک گیا سی۔ لوکاں نے جدوں حاجی نوں ایس ویلے تک دکان تے بیٹھیاں ویکھیا، اوہ حیران ہو کے حاجی نوں پچھدے رہے۔

''حاجی کیہ گل اے۔ کتے توں لالچی تے نہیں ہو گیا؟''

حاجی نے کسے دی گل دا کوئی جواب نہ دتا، چپ کر کے سوچدا رہیا۔ اوہنوں سمجھ نہیں سی آوندی کہ اج کیہ ہون والا اے۔ اج یاں تے اوہدا سودا بھیڑا اے تے یاں پھیر لوکاں کول پیسے مک گئے نیں۔ اوہ دوروں آوندیاں بندیاں ول ویکھدا اسی پر کوئی وی اوہدے کول سودا لین نہیں سی آوندا تے پھیر اک چھوٹی جنی کڑی ہتھ وچ مٹی دا برتن لے کے اوہدے ول ودھی۔ حاجی نے اوہنوں اوہدے پیسیاں کولوں وی ودھ سودا دے دتا۔ پر تھوڑی ای دیر بعد اوس کڑی دی ماں وی اوس کڑی نال آئی تے آ کے غصے وچ کہن لگی۔

''وے بھائی! نکی جنی کڑی نوں ویکھ کے تے لٹ ای لیا ای۔ ایہہ دو آنیاں دی دال اے؟ دوانی دی دال جے بندہ گھر پکاوے تے سارے ٹبر نوں رجا سکدا اے''

حاجی دے کناں وچ گئے گواچے سمیاں دی سولاں کولوں وی تکھی آواز ہولے ہولے زہر گھولن لگ پئی، اوہنوں انج لگا کہ ہنے ای اوہدے مونہہ وچوں جھگ وگن لگ پئے گی۔ اوہنے چھیتی چھیتی اوس کڑی دا پیالہ دال نال بھر دتا تے پھیر دکان توں چپ کر کے اٹھیا تے کسے وی بندے نال کوئی وی گل کیتیاں بغیر ای ہولے ہولے خورے کیہڑے پاسے ول ٹرن لگ پیا۔ اوہنے اک واری اوس کڑی دی ماں نوں ویکھنا چاہیا، پر اوہ جا چکی سی تے اوہ پہلا دن سی جدوں حاجی آپنی دکان توں اوس ویلے ای اٹھ پیا جدوں حالی اوہدی لاگت وی پوری نہیں سی ہوئی،

تے اوہ حاجی دی حیاتی دی پہلی شام سی جدوں اوہ ایس شام دے سورج اگے سمیاں دی کندھ بن کے نہیں سی کھلوتا بلکہ آپ وی اوس سورج دے نال ای ڈب گیا سی۔

کجھ لوگ آکھدے نیں کہ حاجی نوں کسے کڑی داغم سی پر آپنے مونہوں حاجی نوں ایہہ گل کہندیاں کسے نے وی نہیں سنیا۔

اِک سی تے اک سی بادشاہ

’’اک سی تے اک سی بادشاہ تے اوہ بڑا ای غریب سی ______‘‘

باؤ نے ایہہ کہیا تے منجی توں ہولی جیہی اٹھ کے دیوے دی بتی نوں اچی کرن لگ پیا۔ روز راتیں ایس چھوٹے جیہے کمرے وچ ایہوای مٹی دا دیوا بلدا ہونداسی تے سون توں پہلوں تیہاں کو ورھیاں دا سلیم جیہنوں اوہدا پتر باؤ کہہ کے بلاونداسی، ایس دیوے دے نِمھے نِمھے چانن وچ اوس بال نوں کوئی کہانی سناوندا تے جدوں کہانی سندیاں سندیاں اوس بال دیاں اکھاں تے نیندر دے پرچھانویں پین لگ پیندے، اودوں اوہ چادر سرکا کے ہولی جیہی اوہدے اتے دے دیندا تے پھیر آپ اپنی منجی تے لماپے کے کنا ای چر چپ چپیتے اوس بال ول تکدا رہندا۔

باؤ نے ہولی جیہی دیوے دی بتی اچی کیتی تے آپنی انگلی دے پوٹے تے لگ ہوئے تیل نوں آپنے سر تے مل کے پھیر آپنی منجی تے آ بیٹھا۔

نکا اوس طرح ای لیٹیا آپنے پیو ول ویکھدا رہیا تے جدوں کجھ دیر اوہدا پیو منجی تے بیٹھیاں کجھ وی نہ بولیا تے اوہ کہن لگا:

’’تے پھیر کیہ ہویا باؤ جی؟‘‘

ایہہ فقرہ سن کے باؤ نے اک ٹھنڈا ساہ بھریا تے ہولی جیہی کہن لگ پیا۔

’’اک سی تے اک سی بادشاہ، اوہ بڑا غریب سی۔ اک دن اوہ آپنے گھر دی ہنیری چھت تے بیٹھا کجھ سوچ رہیا سی کہ اوہدی ماں اوہدے کول آ کے بولی۔ ویہلے بیٹھیاں تے گھراں دے خرچ نہیں چلدے ہوندے، دو ویلے دی روٹی دے پیسے نہیں لبھدے تے اک ڈنگ دی ہانڈی پکان دا ای کوئی بندوبست کر، ماں ایہہ کہہ کے چلی گئی تے اوہ پھیر کجھ سوچن لگ پیا۔

اوہ پہلے وی ایہہ ای کجھ سوچ رہیا سی تے جدوں اوہدی ماں نے وی اوہنوں ایہوای کجھ آکھیا۔ پھیر تے اوہ بالکل ایہوای سوچن لگ پیا۔ ویہلا تے اوہ ضروری پر پھیر وی اوہ سارا دن کسے نہ کسے کم لگا ای رہنداسی۔ سویرے اٹھ کے نوکری لبھن ٹر جاندا تے پھیر جدوں دوپہر ہوندی اودوں اوہ کسے درخت دی ٹھنڈی چھاں تھلے بیٹھیاں بیٹھیاں نوکری لبھن توں اگے دیاں گلاں سوچن لگ پیندا تے پھیر جدوں ایس طرح سوچدیاں سورج ڈھلن لگ پیندا تے اوہ وی آپنی سوچ دے ڈھلدے پرچھانویں نال گھر آ جاندا تے پھیر جدوں رات پے جاندی تے اوہ آپنے اوس گھر دی ہنیری چھت تے بیٹھ کے اوہو کجھ سوچن لگ پیندا جو کجھ اوہ چڑھدے سورج دی روشنی وچ سوچدا ہونداسی ______ اوس ویلے اوہنوں چڑھدا سورج تے آوندی رات اک دوجے وچ گھلدے ملدے نظر آوندے تے اوہنوں ایہہ پچھان ای نہ رہندی کہ دن دے چانن تے رات دے ہنیرے وچ کیہ فرق ہوندا اے۔

اینی گل کہہ کے اوہ پھیر بال ول ویکھن لگ پیا، جیہڑا اوہدے ول انج تک

رہیا سی جیویں کہہ رہیا ہووے کہ ایہہ بادشاہ تے۔ ساڈیاں گلیاں تے محلیاں وچ رہن والا ای کوئی بندہ لگدا اے۔

اوس بال نے ایہہ کجھ مونہوں تے نہ آکھیا بس چپ کر کے باؤ ول ویکھدا ای رہیا۔ ایہہ ویلا اوہ ہوندا اے جدوں کسے بندے دیاں اکھاں نوں زبان مل جاندی اے۔ پھیر اوہ آپنیاں اکھاں نال ای گلاں کردا اے۔ تے گل کردیاں کردیاں جدوں اوہ اکھاں جھمکدا اے تے دوجے نوں انج لگدا اے جیویں اوہ ساہ لے رہیا ہووے۔ نکا پہلے تے کجھ دیر آپنے پیو ول ویکھدا ای رہیا پھیر اکھاں وی جھمکن لگ پیا تے پتر نوں ایس طرح ویکھ کے باؤ نوں انج لگا جیویں اگوں کہانی اوہ نہیں، اوہدا پتر اوہنوں سنا رہیا اے۔

باؤ نے چھیتی نال آپنیاں دوویں اکھاں انج نیویاں پالئیاں جیویں اوہنے آپنے دوویں کن بند کر لئے ہون۔ ہن اوہنوں آپنے پتر دی آواز تے نہیں سی آرہی پر اوہدی شکل حالی وی اوہدیاں اکھاں دے ساہمنے سی۔

''پھیر کیہ ہویا باؤ جی!''

ایس وار آپنے پتر دے مونہوں ایہہ فقرہ سن کے اوہنوں انج لگا جیویں دنیا جہان دے سارے ای بال اوہدے ساہمنے بیٹھ کے اوہنوں پچھ رہے نیں۔

''پھیر کیہ ہویا باؤ جی؟''

باؤ نے سوچیا اج ایس پتر نوں اینی کو ای کہانی سن کے نیندر کیوں نہیں آجاندی۔ اج ایس دھرتی دے سارے ای بال کہانی سنیوں بغیر ای کیوں نہیں سوں جاندے۔ اج تک وڈے ای کہانی سنا کے بالاں نوں سواندے رہے نیں، اج دی رات سارے بال وڈیاں نوں کہانی سنا کے کیوں نہیں سواوندے۔ جے وڈیاں دا

چھوٹیاں نال تے چھوٹیاں دا کہانی نال اینا ای ڈاڈھا رشتہ اے تے پھیر دنیا جہان دے باقی سارے ای رشتے ٹٹ کیوں نہیں جاندے۔

''پھیر کیہ ہویا باؤ جی؟''

نکے نے اک واری پھیر پچھیا تے باؤ اک واری پھیر کہانی دے ٹٹے ہوئے رشتے جوڑن لگ پیا۔

''تے پھیر اوس بادشاہ نوں نوکری مل گئی۔ پہلے اوہدی ماں اوہنوں صرف لال کہہ کے بلاوندی سی تے پھیر اوہنوں اوہ لال بادشاہ کہن لگ پئی۔ لال بادشاہ روز سویرے نوکری تے چلا جاندا تے رات نوں گھر آکے نوکری توں اگے دیاں گلاں سوچن لگ پیندا ______ سوچن توں سوا آپنا دل پرچاون لئی اوس لال بادشاہ کول ہور کجھ وی نہیں سی۔ جدوں کدی اوہ ویہلا ہوندا بس آپنیاں رنگ برنگیاں سوچاں نال ای کھیڈدا رہندا۔ جے بندے دی سوچ اوہدا ساتھ نہ چھڈے تے حیاتی دی کھیڈ کدی وی نہیں مکدی۔ دنیا جہان دیاں ساریاں ای کھیڈاں آپنے آپنے ویلے تے آکے مک جاندیاں نیں پر سوچ دی کھیڈ ایہو جیہی کھیڈ اے جیہنوں کھیڈدیاں جند بھانویں مک جاوے پر ایہہ اپنڈا خراسیاں دے بیل وانگوں پھیر وی پورا نہیں ہوندا۔ دل دی سوچ دا ایہہ بیل سارا دن تے سورج دی روشنی دے آلے دوالے ای گھمدا رہندا اے تے جدوں رات ہو جاندی اے تے پھیر چن دوالے پھُٹا بھوناں شروع ہو جاندا اے ______ لال بادشاہ دی حیاتی وی کجھ ایس طرح طرح ای لنگھدی رہی۔ جیہڑا سورج اج چڑھدا اے جے کدی اوہ کل شامیں ڈبدے سورج وانگر ای ہووے تے لوکاں دے دن وی ہنیر ہو جاون۔ ہر نواں سورج آپنے نال نواں ای چانن لیاوندا اے۔ ایہہ وکھری گل اے جے

بندہ اوہدے چانن وچ رات دے ہنیرے وچ پئیاں ہوئیاں گنڈھاں نہ کھول سکے۔ لال بادشاہ دے دل دی سوچ نوں وی اک گئی گواچی رات دے ہنیرے وچ اک گنڈھ پئی سی تے اوہ اوس سورج نوں اڈیک رہیا سی، جیہدے چٹے سفید چانن وچ اوہ وی آپنی اوس گنڈھ نوں کھول لوے۔ تے پھیر اک دن اوہ سورج وی چڑھ پیا۔ لال بادشاہ نے آپنے شہر دی اک کھلی سڑک تے ٹری جاندی اک کلی شہزادی نوں ویکھیا''

ایہہ کیہ کے تے باؤ اک واری پھیر رک گیا۔ اوہدا خیال سی کہ اوہدا پتر اینی کو کہانی سن کے ضرور سوں گیا ہونا ایں پر اوہ بال حالی وی جاگ رہیا سی۔ اوہدیاں کھلیاں اکھاں ویکھ کے باؤ نوں انج لگا جیویں اج اوہ کہانی سن ای نہیں رہیا، سگوں سنن دے نال نال ویکھ وی رہیا اے۔

بال نے ساہ روک کے پچھیا۔

''اگے باؤ جی؟''

تے باؤ اک لما ٹھنڈا ساہ بھردیاں ہویاں پھیر بولن لگ پیا:

''تے اوس شہزدی نوں کلیاں ویکھ کے لال بادشاہ نوں انج لگا جیویں ایہہ آپنا ملک چھڈ کے تے دوجے شہر وچ آ کے رستہ بھل گئی اے تے جے کسے کولوں پچھے بغیر ای ایہہ سڑک تے انج ای ٹردی رہی تے پھیر ایہہ کدی وی آپنے گھر نہیں جا سکے گی۔ ایہدے گھر دا بوہا تے ایہدی اڈیک وچ ہمیشہ ای کھلا رہے گا پر ایہدے لئی باقی سارے ای دروازے بند ہو جان گے۔ لال بادشاہ وی آپنے دل دا بوہا کھول کے تے اوہدے نال نال ٹرن لگ پیا۔ ایہہ شہزادی اوہناں شہزادیاں وچوں سی جیہڑیاں کدی کدار بندیاں نوں اوہناں دے خواباں وچ ملن آ جاندیاں نیں تے

پھیر اک واری کسے دے خواب وچ آ کے اوہناں دیاں عمراں دیاں نیندراں حرام کر جاندیاں نیں۔ پھیر اوس شہزادی نوں ہمیشہ لئی آپنے کول بہاون واسطے بندے نوں جناں نال وی لڑنا پیندا اے۔ مکھی بن کے تے کنا کناچر کسے کندھ نال لگ کے کھلونا پیندا اے تے پھیر جدوں اوہ شہزادی اوہنوں مل جاندی اے تے اونے کو چر وچ ساری دنیا ای بدل گئی ہوندی اے۔ جس تخت دا اوہ مالک ہوندا اے اوتھے کوئی ہور آ کے بہہ جاندا اے تے اوہدی باقی حیاتی اوس شہزادی دی حفاظت کردیاں ای لنگھ جاندی اے۔

لال بادشاہ نے جدوں اوس شہزادی نوں اوس سڑک تے کلیاں ٹریاں جاندیاں ویکھیا تے اودوں اوہنے اوہنوں حاصل کرن لئی سارے رستے وی سوچ لئے۔ اوہ اوس شہزادی دے نال نال ٹردا رہیا تے نال ایہہ سبھ کجھ سوچدا وی رہیا۔ ایہہ اوہدی سوچ دی اوہو ای کھیڈ سی جیہڑی اوہ اج تک کلا ای کھیڈ دا رہیا سی۔ اوہ شہزادی اوہنوں اینی کو چنگی لگی کہ اوہ کجھ دیر لئی آپنا ملک، آپنا گھر وی بھل گیا۔ اوس شہزادی دا چہرہ سورج وانگوں روشن سی تے اوہدیاں اکھاں وچ چن دی ٹھنڈی چاننی اتری ہوئی سی۔

آپنی سوچ دے ایس ڈونگھے دریا وچ کدی اوہ چڑھدے ول جاندا تے کدی لہندے ول رڑھن لگ پیندا۔ اوہ ویلا کنا عجیب ہوندا اے جدوں اسمان تے سورج دے نال نال چن وی چڑھ پوے۔ اوہ اکھاں کنیاں پیاریاں ہوندیاں نیں جیہڑیاں ہسدیاں ہسدیاں رون وی لگن پین۔ جے بندے دی حیاتی وچ اک واری وی ایہو جیہیاں مورتاں نہ آون تے پھیر خورے بندے انھا ای پیدا ہویا کرے۔ ایہہ کجھ ویکھن لئی تے اوہ قبردیاں کندھاں تے وی آپنیاں اکھاں کھلیاں

رکھدا اے تے پھیر اوہ مردے جیہناں دیاں اکھاں مر کے وی کھلیاں ای ہوندیاں نیں خورے اوہناں نوں کیہناں دی آس ہوندی اے۔ اوہناں دیاں سوچاں دیاں گنڈھاں تے مر کے وی نہیں کھلدیاں''

اچانک دیوے دی لوکنبی تے اوہدا چانن باؤ دے ساہ وانگوں ڈبن لگ پیا۔ باؤ چھیتی نال اٹھیا تے اک لکڑی دے تختے تے پئی ہوئی تیل دی کپی وچوں اوس دیوے وچ تیل پاون لگ پیا۔ دیوے دا دماں تے آیا ہویا چانن اک واری پھیر ٹھنڈا ساہ بھر کے آپنے پیراں تے کھلو گیا تے اوہدے چانن وچ باؤ نے آپنے پتر ول ویکھیا جیہڑا حالی وی جاگ رہیا سی۔

باؤ دا دل تے کردا سی کہ اوہ کہانی ایتھے ای مکا دیوے پر بال دیاں اکھاں کھلیاں ویکھ کے اوہنے کہانی اگے چلا دتی۔

اوہ ویلا پھیر روز ای آون لگ پیا۔ لال بادشاہ روز اوس شہزادی نوں اوس سڑک تے کلیاں ای ٹردیاں ویکھدا رہیا تے پھیر اک دن خورے اوہنوں کیہ ہویا، اوہ آپنی ساری بادشاہت اوہدے قدماں تے رکھ کے اوہنوں کہن لگا:

جے توں میرے گھر آ جاویں تے پھیر ساڈے دوآں دا ایہہ پینڈا مک سکدا اے۔ شہزادی نے اکھاں نیویاں کر کے اوہدے ول ویکھیا۔ لال بادشاہ نوں انج لگا جیویں اوہ کھلی کھلوتی ای اوہدے دل وچ اتر گئی اے۔ اوہ کجھ دیر اوس طرح ای چپ کر کے کھلوتی کجھ سوچدی رہی۔ ایک شہزادہ اوہنوں پہلے وی ملیا سی تے اوہنے ایہدی بانہہ پھڑ کے ایہہ وی کہیا سی کہ جے سر دا تاج ڈھیہہ پوے تے بندہ دنیا والیاں دیاں نظراں وچ ذلیل ہو جاندا اے۔ پر جے دل دا تاج گواچ جاوے تے پھیر اوہ آپنے آپ کولوں وی نظراں چرا کے لنگھدا اے ________ تے توں

وی میرے دل دا تاج ایں۔ دنیا والے بھانویں جو مرضی کہن پر تینوں چھڈ کے میں آپنے آپ کولوں وکھرا نہیں ہونا چاہوندا۔ پر خورے کیہ گل اے بندہ آپنے دل دی گل مونہہ تے کدی وی نہیں لیاوندا۔ اوہ جو کہندا اے کردا نہیں۔ شہزادی نے اوہدی بانہہ پھڑ لئی تے جدوں اوہ اک بال دی ماں بنی اودوں اوس شہزادے نے آپنے دل دے ایس تاج نوں چھڈ کے سر دے تاج نوں سنبھال لیا۔ جوان کڑی نوں ماں بنا کے تے اوہ بادشاہ ایہنوں بھل گیا۔ ہن اک بادشاہ اوہنوں اودوں ملیا سی جدوں اوہ اک بال دی ماں وی سی۔ شہزادی سوچن لگ پئی، کتے ایہہ بادشاہ وی کوئی اوہو جیہا ای شہزادہ نہ ہووے۔ تے جے سچ مچ وچوں ایہہ وی شہزادہ ای نکلیا تے پھیر اوہ سڑکاں تے کلی ٹر وی نہیں سکے گی۔ پھیر کندھاں دے پرچھانویں وی اوہدے کولوں دور دور نسن گے۔ پھر ہمیشہ ای شکر دوپہراں ہون گیاں تے چن کدی وی نہیں چڑھے گا۔ پر لال بادشاہ دی چھت تے اوہ چن ہر ویلے چمکن لگ پیا۔ اوہ اوس شہزادی دی بانہہ پھڑ کے اوہنوں آپنے گھر وچ لے آیا۔ اودوں اوس شہزادی نال اوہدا ڈیڑھ کو ورھے دا بال وی سی۔ ہن اوس لال بادشاہ وی سوچ دی کھیڈ کھلر گئی سی۔ بڈھی ماں، نکا جیہا بال تے جوان شہزادی اوہدیاں اکھاں ساہمنے اک کھیڈ تناں شکلاں وچ رہن لگ پئی تے پھیر جدوں اک ڈوری نال تن رشتے بجھ جاون اودوں جس ہتھ ڈوری ہووے اوس ہتھ نوں بڑا ای مضبوط ہونا چاہیدا اے۔ لال بادشاہ دا ہتھ تے بڑا پکا سی پر ایہناں رشتیاں نے اوہدا ساتھ نہ دتا۔ اوہ اوس شہزادی نوں اک کالی سیاہ رات نوں راہ وچوں پھڑ کے آپنے گھر لیایا سی، تے اک کالی سیاہ رات نوں اوہ شہزادی ایہناں نوں ستیاں چھڈ کے کسے ہور گھر ٹر گئی۔ اک رشتے نے مونہہ موڑیا تے دوجے دی اپنی اپنی کوڈھلی ہوئی کہ اک دن اوہ وی آپنے آپ ای

کھل گئی۔ شہزادی دے نال نال اوہدی ماں وی اوہدے کولوں وچھڑ گئی۔ ماں مرگئی تے لال بادشاہ نوں انج لگا جیویں، اوہدے ہتھ خالی ڈوری ای رہ گئی اے تے رشتے سارے ای مک گئے نیں‘‘

ایہہ گل کر کے تے باؤ دا ساہ رکن لگ پیا۔ اوہدیاں کھلیاں اکھاں کمرے دیاں کندھاں نوں ویکھن لگ پئیاں تے اوہنوں انج لگا کہ جے اوہ ایس ویلے ای مرگیا تے اوہدی حالت اوس مردے وانگوں ہووےگی، جیہدیاں اکھاں مر کے وی کھلیاں ای رہندیاں نیں۔ اوہنوں اوہ ساریاں ای کندھاں آپنے اُپر ڈگدیاں نظر آون لگ پئیاں۔ اوہ چھیتی نال اٹھیا تے اک کندھ تے آپنے دوویں ہتھ رکھ کے انج کھلو گیا جیویں اوہدے کولوں آپنے آپ نوں بچا رہیا ہووے۔ نکے بال دیاں اکھاں ساہمنے ایہہ سبھ کجھ ہویا پر اوہنوں سمجھ کجھ نہ آیا۔ اوہ کجھ دیر تے آپنے پیو ول ویکھدا رہیا تے پھیر ہولی جیہی اٹھ کے آپنے پیو دی بانہہ پھڑ کے اوہنوں منجی تے لے آیا تے اوہدے سرہانے بیٹھ کے کہن لگا:

’’باؤ جی! مینوں ایہہ کہانی سن کے تے نیندر نہیں آئی، ہن تہانوں میں کہانی سناوناں آں۔ اک سی تے اک سی بادشاہ تے اوہدے گھر اولاد کوئی نہیں سی‘‘

نکا جیہا بال آپنے پیو دے سر تے ہتھ رکھ کے ہولے ہولے بولن لگ پیا تے باؤ نوں انج لگا جیویں اج اوہ رات وی آ گئی اے جدوں جہان دے سارے ای بال وڈیاں نوں کہانی سنا کے سوال رہے نیں۔

ڈونگھیاں شاماں

کجھ دیر پہلے اسمان دا رنگ نیلا نیلا سی تے ہن بالکل کالا ہو گیا اے۔ ایہہ بدل خورے کیہڑے پاسیوں آئے نیں پر ایہناں نے ڈبدے سورج دی لاج رکھ لئی اے۔ لوک آکھدے نیں جیہڑا سورج چڑھدا اے اوہ ڈبدا وی ضرور اے۔ پر اج دا سورج ڈبیا نہیں۔ شکر دوپہر ویلے ایہہ انج بھخ رہیا سی جیویں پاگل ہو گیا ہووے۔ بوہتی خوشی وچ وی بندا آپنے آپ وچ نہیں رہندا تے بوہتا غم وی اوہنوں پاگل کر دیندا اے تے شکر دوپہر ویلے سورج ول ویکھ کے مینوں انج لگدا سی کہ جیہڑا غم سویرے سویرے ہولی جیہی ایہدے کولوں لنگھیا سی شکر دوپہر ویلے اوہنے ایہدے سینے وچ اگ لا دتی سی۔ تے ہن بدل وی چڑھ پئے نیں تے جے بدل گوہڑے ہون تے مینہہ ضرور ورھدا اے۔

اسمان تے بدل گوہڑے ہو گئے نیں تے شہر دیاں سڑکاں تے نمھاں نمھاں ہنیرا ہولے ہولے ودھن لگ پیا اے۔ نمھاں نمھاں ہنیرا تے ہلکا ہلکا چانن میرے دل نوں بڑا ای چنگا لگدا اے۔ تے شاماں ویلے کجھ ایہو جیہا ای موسم ہوندا اے۔

سارے دن دے غم آپنی جھولی وچ پا کے جدوں شام ویلے میں راہواں تے پیر دھرنا آں تے مینوں کجھ حوصلہ جیہا ہو جاندا اے۔ جس طرح بھخے ہوئے لوہے نوں کٹن لئی ٹھنڈے لوہے دی لوڑ ہوندی اے۔ ایس طرح ای جیہڑے زخم دن دے بھخدے ہوئے چانن وچ لگدے نیں اوہناں دے زہر نوں کٹن لئی شام دا ٹھنڈا چانن ای چاہیدا اے۔

پر اج دی شام بڑی ای ڈونگھی اے۔ مینوں انج لگدا اے جیویں میرے غم وچ اج ایہہ وی بے بس ہو گئی اے۔ پہلوں تے ایہہ میرا اسہارا بندی سی پر اج ایہہ وی میرے نال روئے گی۔ بدل گوہڑے ہون تے مینہ ضرور وردا اے۔ ہنیر ابوہتا ہووے تے پرچھانواں وی بندے دا ساتھ چھڈ دیندا اے۔ پر رب دا شکر اے کہ شام کسے بندے دا پرچھانواں نہیں۔

کدی کدی سوچنا آں کہ جے مینوں اوس کڑی کولوں بوہتا پیار ایس شام نال ہوندا تے کنی چنگی گل سی۔ ہر روز رات آون توں پہلوں ایہہ شام سارے بندیاں دے ساہمنے مینوں ملن آوندی تے جدوں ایہہ ڈبدے ساہ لے کے میرے کولوں وچھڑن لگدی تے میرے دل دے نال نال ایس ساری دنیا وچ ہنیر پے جاندا۔ تے پھیر اک کر کے سارے گھراں وچ دیوے بلدے۔ بڈھیاں عورتاں تے جوان کڑیاں ہتھ وچ ڈانگ پھڑ کے ایس دھرتی تے پیر رکھن والے لوک تے ہسدے کھیڈدے چھوٹے چھوٹے بالاں دیاں اکھاں وچ اک پل لئی تے اوس شام دی مورت ضرور آوندی، جیہڑی میری حیاتی وچ ہولی جیہی آئی سی تے اڈول ای چلی گئی سی۔

اج اسمان تے بدل بڑے گوہڑے نیں تے ہن میری حیاتی وچ ڈونگھیاں

شاماں وی آن لگ پئیاں نیں۔ شام دا بھلیا جے ڈونگھی شام وچ گھر آ جاوے تے اوہنوں بھلیا نہیں کہندے۔ اک سدھی سادی شام سی جدوں میں وی رستہ بھل گیا ساں۔ چڑھدا سورج جے اک دن وی رستہ بھل کے اسمان تے نہ آوے تے سارے جہان دا ول ڈولن لگ پیندا اے۔ پر ایس دھرتی تے چمکن والے خورے کنے کو سورج نیں جیہڑے اک دن وچ کنی کنی واری رستہ بھلدے نیں پر کسے دوجے نوں پتہ ای نہیں لگدا۔ اوہ دن کدوں آوے گا جدوں چانن دا اک سرا دھرتی دے سورج دے ہتھ وچ تے دوجا اسمان تے چمکن والے سورج دے ہتھ وچ ہووے گا تے پھیر جدوں کسے اک دا ہتھ وی ڈھلا پئے گا، اودوں دنیا تے ہنیر نہیں ہویا کرے گا بلکہ ایس جہان تے چانن کھلر جایا کرے گا تے پھیر گھر دیاں کچیاں کندھاں تے مٹی دے دیوے نہیں بلن گے۔ لوکاں دے بوہیاں تے اک اک تارا چمکے گا تے جدوں ایہناں تاریاں دا نمھا نمھا چانن چار چوپھیرے کھلریا ہووے گا اودوں کوئی مسافر رستہ نہیں بھلے گا۔

اک سدھی سادی شام سی جدوں میں رستہ بھل گیا۔ اوس شام نوں اسمان تے تارا وی کوئی نہیں سی چمک رہیا۔ ہلکا جیہا چانن وی ہوندا تے میں اوس کڑی نوں پچھان لیندا۔ بس مینوں اینا یاد اے کہ اوس کڑی دا رنگ بالکل چٹا سی۔ اوہدیاں اکھاں وچ سدا ہاسا رہندا سی تے اوہنوں ویکھ کے مینوں انج لگدا سی جیویں ایہہ کڑی نہیں شکر دوپہر وچ چمکن والا سورج اے۔ بوہتے چانن وچ وی بندے نوں کجھ نظر نہیں آوندا، میں وی اوس کڑی نوں چنگی طرح پچھان نہ سکیا۔ اوس کڑی دا کجھ ناں وی سی، پر ناں تے بندے آپ رکھدے نیں۔ تسیں وی جو تہاڈے دل وچ آوندا اے اوس کڑی دا ناں رکھ لوو۔

میںوں اوہ کڑی بڑی چنگی لگدی سی۔ پر اوہدیاں سدا ہسدیاں ہوئیاں اکھاں میںوں چنگیاں نہیں سی لگدیاں۔ میں اوس گھڑی نوں اڈیک رہیا ساں جدوں اوہدیاں ایہناں اکھاں دے اسمان تے گوہڑے بدل آون تے ورھ پین۔ ورھدے بدل دلاں دی میل دھو دیندے نیں تے اوہ بدل جیہڑے دن نوں ورھن تے اوہ بدل جیہڑے شام نوں ورھن، ایہناں وچ بڑا فرق ہوندا اے تے میں ایہہ وی نہیں سی چاہوندا کہ ایہہ بدل اوہدی حیاتی دی کسے سویر نوں ای ورھن۔ میں کسے شام نوں اڈیک رہیا ساں۔ کدی کدی میں جان کے اوہنوں ستاوندا ساں۔ اوہ ہسدی ہسدی میرے کول آوندی سی تے میں روندی شکل لے کے اوہدے کول بہہ جاناں ساں۔ پر خورے کیہ گل سی کہ میری روندی شکل ویکھ کے اوہنوں ہور ہاسا آجاندا سی تے جدوں بیٹھے بیٹھے اوہ بوہتا ای ہسن لگ پیندی تے میں اوہدے مونہہ تے ہتھ رکھ دیندا۔

"ایڈا نہ ہس، میں رستہ بھل جاواں گا"

میری ایہہ گل سن کے اوہ کجھ دیر لئی میرے ول ویکھدی تے پھیر کہندی:

"میں تینوں واج مار کے بلا لواں گی"

میںوں انج لگدا جیویں اوہ سچ مچ ای اوازاں مارن لگ پئی اے۔ میرے ویکھدیاں اوہ ہور دی ہور ای ہو جاندی۔ شکر دوپہر دے سورج وانگوں اوہدا ہسدا ہویا چہرہ اوس دھرتی وانگوں اجاڑ ہو جاندا جیہدے تے کدی مینہہ نہیں ورھیا۔ میرے دل دیاں سوچاں دیاں نکیاں نکیاں بدلیاں ہولے ہولے اوہدیاں اکھاں ول ودھن لگ پیندیاں، بدل آوندے پر مینہہ پھیر وی نہ ورھدا ـــــــ میری روندی شکل ویکھ کے تے اوہ کھڑ کھڑا کے ہسن لگ پیندی۔ اوس ویلے میں

اوہدا نہیں آپنے دل دا ساتھ دیندا۔ میںوں انج لگدا جیویں شکر دوپہر وی اے تے مینہہ وی ورھ رہیا اے۔ تے نالے کدی کدی ایہہ وی تے ہوندا اے کہ اسمان تے سورج وی چمک رہیا ہوندا اے تے دھرتی تے بدل دی ورھ رہے ہوندے نیں ـــــــ اوہدیاں اکھاں دے اسمان تے شکر دوپہر دا سورج سی تے میرے دل دی دھرتی تے شام دے بدل ورھ رہے سن۔ میںوں روندیاں ویکھ کے اوہ کہن لگی:

"وے ـــــــ تیریاں اکھاں وچ تے اتھرو نیں"

اوس ویلے میںوں ہور تے کجھ نہ سجھیا، چھیتی نال میرے مونہوں ایہو ای نکلیا۔

"سچے پیار دی ایہو ای پچھان ہوندی اے۔ جھوٹے پیار دے بدل گجدے تے ضرور نیں پر ورھدے نہیں"

اوہ کجھ دیر سوچن لگ پئی تے پھیر کہن لگی:

"لوکیں تے اودوں روندے نیں جدوں کوئی وچھڑ جائے، پر میں تے تیرے کول آں"

ایہہ کہہ کے اوہ کھلو گئی۔ میںوں انج لگا کہ جے میں ہن چپ رہیا تے ایہہ چلی وی جائے گی۔

میں ہولی ہولی کہن لگ پیا:

"دلاں دے پینڈے پل وچ گھٹ دے تے پل وچ ودھ جاندے نیں۔ تے میںوں وی ہن ـــــــ"

"وے اڑیا تیریاں ایہہ گلاں میںوں نہیوں چنگیاں لگدیاں"

اوہنے میری گل کٹ دتی تے نال ہسن وی لگ پئی۔ اوہنوں ایس طرح ہسدیاں ویکھ کے میںوں خورے کیہ ہویا کہ میں اوہنوں والاں توں پھڑ کے زور نال

آپنے ول کھچیا۔ اوہنے ہولی جیہی ''سی'' کر کے میرے ول تکیا تے پھیر ہسن لگ پئی۔

ایہہ روندی کیوں نہیں؟

میں کجھ اوازار جیہا ہو گیا ساں۔ اج تک کڑیاں نوں دوروں ہسدیاں ویکھدا ریہا ساں تے اج میں کول بیٹھی کڑی نوں روندے ویکھنا چاہندا ساں۔

''خورے توں ایہہ نہیں جاندی کہ میں اج دے بعد تینوں کدی نہیں ملاں گا''

میرا خیال سی کہ ایہہ وار بڑا ای تکھا ہووے گا۔ اوہ وی چپ ای کر گئی تے پھیر رون ہاکی ہو کے کہن لگی

''سچ آکھنا ایں؟''

''بالکل سچ''

''توں وی چھڈ جائیں گا؟''

''بالکل چھڈ جاواں گا''

''میں تیرے پیار نوں ریشم دی گنڈھ دے دیواں گی''

''ایہہ سبھ پرانیاں گلاں نیں''

''تے میں وی کوئی نواں پیار تے نہیں کیتا''

ایہہ گل اوہنے کوئی ایڈی کو بجھی ہوئی آواز وچ کہی کہ میرا خیال سی ہن ایہہ ضرور روپئے گی۔ اوہ ہولی جیہی اٹھی تے کہن لگی:

''اج میں وی تینوں اک گل دساں''

''ہاں دس''

''میرے ویاہ ہوئے نوں پنج ورھے ہو چلے نیں تے میں دو بالاں دی ماں وی

آں''

ایہہ گل کہہ کے اوہ میرے کولوں نس گئی۔ کجھ دور جا کے اوہنے میرے ول تکیا تے اوہ ایڈے زور دی ہسی کہ میں آپنے کناں تے ہتھ رکھ لے __________

تے ہن اوہدے ہاسے دیاں کندھاں میرے آلے دوالے اچیاں ہون لگ پئیاں نیں۔ میرے کولوں وچھڑیاں اوس کڑی نوں بوہتی دیر نہیں ہوئی۔ جدوں اوہ مینوں ملی سی، اودوں اسمان دا رنگ نیلا سی تے ہن کالا ہو گیا اے۔ اج دا سورج ڈبیا نہیں۔ ایہہ بدل خورے کیڑے پاسیوں آئے نیں، پر ایہناں نے ڈبدے سورج دی لاج رکھ لئی اے۔

اج اسمان تے بدل گوہڑے نیں تے ہن میری حیاتی وچ ڈونگھیاں شاماں وی آون لگ پئیاں نیں۔ اج دن رات ویلے توں پہلوں آ گئی اے تے اج دی رات لوکیں آپنے گھراں وچ ویلے توں پہلوں ای دیوے بالن گے۔ ہنیر ابو ہتا ہووے تے پر چھانواں وی بندے دا ساتھ چھڈ دیندا اے پر رب دا شکر اے کہ شام کسے بندے دا پرچھانواں نہیں۔

ایویں جیہی کہانی

جے سچ پچھو تے میں اپنی کہانی وچ کہنا تے ایہوای چاہوناں کہ حامد دا پیو مر گیا اے۔ پر ایہہ تے کوئی کہانی نہیں۔ پیو کیہڑا نہیں مردا۔ بندے دی زندگی وی زمین وانگوں بھوندی اے۔ زمین دے جیہڑے حصے تے سورج دی پہلی کرن اتر دی اے اوس حصے تے ہنیرے دا پرچھانواں وی ضرور پیندا اے، جیہڑا بندہ پیدا ہوندا اے اوہ مرداوی ضرور اے۔ جے حامد دا پیو مر گیا اے تے کیہڑی نویں گل اے۔ انج وی تے ہوندا اے کہ پیو پہلے مر جاندے نیں تے پتر پچھوں جمدے نیں۔ تے انج وی ہوندا اے کہ پتر اکھ کھولدا اے تے ماں پیو دوویں اوہنوں نظر نہیں آوندے۔ حامد نوں تے خوش ہونا چاہیدا اے کہ اوہدی ماں جیوندی اے۔ لوک آکھدے نیں کہ حشر وہاڑے بندیاں نوں اوہناں دیاں ماانواں داناں لے کے بلایا جاوے گا۔ پر حامد خوش نہیں ہے۔ اوہ رورہیا اے۔ بالاں وانگوں۔

اج توں پہلاں حامد نوں روندیاں کسے نہیں سی ویکھیا۔ سارے ای اوہنوں اک پتھر سمجھدے سن تے حامد دا خیال سی کہ ایس دنیا وچ بندہ پتھر بن کے ای جیوں

سکدا اے۔

کجھ دیر پہلاں حامد اپنے پیو نوں گھر وچ ساہ لیندیاں چھڈ کے گیا سی پر ساہواں دی گنتی کوئی نہیں جاندا کہ بندے دا اخیری ساہ کیہڑا اے۔

حامد دا پیو منجی تے پیا سی۔ اچانک اوہدے ساہواں دیاں لہراں تیز ہوئیاں تے فیر اک ایہو جیہی اچھل آئی کہ اوہ منجی توں تھلے ڈگ پیا۔ ساہ کمزور ہو جان تے بندے دا جسم وی کمزور ہو جاندا اے۔ زمین تے منجی دا فاصلہ کوئی ایڈا اچا تے نہیں سی پر فیر وی حامد دے پیو نوں متھے تے ڈاہڈی سٹ لگی تے اوہدے سر وچوں خون وگن لگ پیا۔ جے جسم وچ طاقت ہندی تے حامد دا پیو وی اک تکھی چیک مار کے اپنی سٹ دا رونا روندا پر اوہدے پیودے تے ساہ ہی کمزور ہو گئے سن تے جے ساہ کمزور ہو جان تے فیر بندہ چیک نہیں ماردا، ساہ لینے ای چھڈ دیندا اے۔ کول بیٹھی حامد دی ماں تے بھین نے اوہنوں چک کے منجی تے پایا تے اوس بندے نے اخیری ساہ لے کے اکھاں بند کر لیاں تے فیر جدوں حامد نے گھر آکے پیو نوں بلاونا چاہیا تے اوہدی ماں نے کہیا۔

''کیہنوں بلا رہیا ایں پتر۔ تیرے باؤ جی گھر نہیں ہیگے''

حامد دی جوان بھین بالاں وانگوں اپنے بھرا دے سینے نال لگ کے رون لگ پئی بھین رو رہی سی، ماں رو رہی سی، پر حامد دیاں اکھاں وچ کوئی اتھرو نہیں سی۔

گلی وچ چدر وچھ گئی۔ لوکیں آونے شروع ہو گئے سارے کجھ روئے وی پر حامد دی اکھ وچ اتھرو نہ آیا۔ اک عورت نے حامد ول ویکھیا تے دوجی نوں کہن لگی۔

''ایہہ منڈا تے پتھر اے۔ ایہنوں کسے نال پیار ای نہیں۔ تے سچ پچھیں تے

مرن والا وی اپنے پتر دے دکھ ہتھوں ای مریا اے''

گل سنن والی عورت نے نفرت نال حامد ول ویکھیا تے ایہو ای گل تیجی عورت نوں کہن لگ پئی۔ بندے دی زندگی وانگوں ایس عورت دی گل دا سفر وی شروع ہو گیا۔ ہن جنے مونہہ اونیاں ای گلاں۔ پر ساریاں گلاں وچ اک گل سانجھی سی کہ حامد پتھرا اے۔ ایہنوں کسے نال پیار نہیں۔

حامد نے ایہو ای گل اک واری اپنے پیو کولوں وی پچھی سی۔

''باوجی! ایہہ سارے لوکیں اک دوجے نال پیار کیوں نہیں کردے'' تے اوہدے پیو نے حقہ پیندیاں ذرا کو سوچ کے اوہنوں کہیا سی۔

''ایہہ سارے لوک اک دوجے نوں وڈا چھوٹا سمجھدے نیں پتر۔ تے ایتھے وڈا بندہ اوہی اے جیہدے کول پیسے ہون''

حامد نوں ایہہ بڑی وقیانوسی جیہی گل لگی سی پر فیر وی اپنے پیو دی گل سن کے اوہنے سوچیا سی کہ میں وی پیسے کماواں گا۔ پیار لین لئی۔

خواہش جے پوری ہو جاوے تے دل وی سپ وچوں موتی بن کے اپنے گھر والے تے دوجے لوکاں دی جھولی وچ ڈگدی اے۔ پر جے خواہش پوری نہ ہووے تے پتھر بن جاندی اے۔ فیر خواہش وی پتھر۔ دل وی پتھر تے بندہ وی پتھر۔ حامد نال وی ایہو ای ہویا۔ اوہنے بوہت کجھ چاہیا۔ پر اوہنوں کجھ نہ ملیا۔ اوہنوں اپنے پیو دی گل یاد آئی۔ ایہہ سارے لوک اک دوجے نوں وڈا چھوٹا سمجھدے نیں پتر۔ تے ایتھے وڈا بندہ اوہو اے جیہدے کول پیسے ہون'' تے حامد نوں انج لگا جیویں ایس دنیا وچ سارے ای بندے وڈے نیں تے اوہ سب توں چھوٹا اے۔ تے حامد پتھر ہو گیا۔ تے جے سچ پچھو تے حامد پتھرا اپنے لئی ہویا سی پر لوکاں نے اوہنوں اپنے

لئی سمجھیا۔ تے کسے نے وی ایہہ نہ سوچیا کہ لوکاں لئی پتھر تے ہر کوئی ہو جاندا اے پر اپنے لئی کوئی کوئی ہندا اے ________ گلی وچ چدر وچھی سی۔ کسے دے پیو دی موت تے آئے ہوئے لوک اپنی اپنی زندگی دیاں گلاں کر رہے سن تے حامد نوں اج اک واری فیر اپنے پیو دی گل یاد آ رہی سی۔

پتھر ہوئے حامد نوں ویکھ کے اوہدی ماں نے سوچیا کہ کدھرے میرا پتر پاگل ای نہ ہو جاوے۔ ایہہ تے رویا ای نہیں۔ ''میرے پتر دیاں اکھاں وچ اتھرو لیا دے ربا! میں موئے ہوئے نوں تے بھل جاواں گی پر پاگل پتر دا کیہ کراں گی۔ جیہنے ہر ویلے میریاں اکھاں دے ساہمنے رہنا اے'' بندے دے دل دیاں خواہشاں وی کنیاں عجیب ہندیاں نیں جے کوئی رووے تے کہندے نیں رو کے جیونا وی کوئی جیونا اے۔ تے ویلا بدل جاوے تے جیون لئی رواون دی دعا منگدے نیں۔

ماں دعا منگدی رہی پر حامد دیاں اکھاں وچ کوئی اتھرو نہ آیا۔ اوہ تے پتھر سی۔

اک بندے نے کہیا۔ ''لاش دفناون دا بندوبست کرو۔ شام پین لگی اے''

چٹے کپڑے وچ لوٹیا ہویا حامد دا پیو ہتھو ہتھیں گھروں باہر آون لگ پیا۔ نکیاں وڈیاں سچیاں جھوٹھیاں چیکاں دی پکار پئی۔ گھر دے آلے دوالے آوازاں دا رون کھلر گیا تے ہوا وچ ہوکیاں دی ہواڑ بھر گئی۔ دو بندیاں نے منجی بوہے دے کول رکھ دتی۔ سارے اٹھ کے کھلو گئے تے گلی وچ وچھی ہوئی چدر کلی رہ گئی۔

حامد دا پیو ہولی ہولی گھروں باہر نکل رہیا سی، جیویں کسے بوہت ای ضروری کم جا رہیا ہووے تے نال سوچ دی رہیا ہووے۔ خورے میرا ایہہ کم ہونا اے کہ نہیں

ہونا۔ حامد حالی وی پتھر سی۔ اوہدے پیونوں منجی دے کول لیا کے لوکاں نے حامد ول ویکھیا جیوں کہہ رہے ہون۔ ایہہ تے سارے جان دے نیں کہ توں پتھر ایں تینوں کسے نال کوئی پیار نہیں۔ پر ہن تے اپنے پیونوں اپنے ہتھیں ایس منجی تے پادے۔

حامد بت وانگوں اگانہہ ودھیا۔ پتھر ورگیاں بانہواں وچ پیونوں پھڑیا تے فیر جس ویلے اوہ اوہنوں منجی تے پاون لگا تے اوہنوں پچھوں اک کوکدی ہوئی آواز آئی۔

''بھائی جان''

حامد نے مڑ کے ویکھیا۔ بوہے تے اوہدی بھین کھلوتی سی جیہڑی ہو کے بھردی اوہنوں کہہ رہی سی______ ''بھائی جان! باؤجی نوں خیال نال منجی تے پاونا اینہاں نوں سر تے سٹ لگی ہوئی اے''

بھین دی ایس گل نے ایہو جیہی سٹ ماری کہ پتھر ہویا حامد ٹوٹے ٹوٹے ہو گیا۔ اک بندہ بولیا۔

''چھیتی کرو بھئی شام پین لگی اے''

حامد دیاں اکھاں وچ اتھرو آ گئے تے ایہہ پہلا دن سی جدوں اوہ لوکاں دے سامنے بالاں وانگوں رو رہیا سی۔ (بشکریہ ریڈیو پاکستان)

بیری دی چھاں

اوس بیری دی چھاں نہیں سی!

دن سردیاں دے سن تے ویلا دوپہر دا۔ سورج دا چانن اوس بیری دیاں نکیاں سکیاں ٹہنیاں تے آ کے ایویں اکھ جیہی جھمکدا سی تے فیر اوہدے آلے دوالے تے زمین تے کھلر جاندا سی۔ اوسے ای چانن وچ کھلوتا اک منڈا اخبار پڑھ رہیا سی۔ سبھ توں پہلوں اوہنے اس اخبار دی سبھ توں وڈی سرخی پڑھی تے فیر دوجہاں خبراں انج ویکھدا رہیا جویں کوئی بندہ چل دی ریل گڈی وچوں باہر دا نظارا کر دا اے۔ اکھ کدھرے نہیں ٹکدی۔ خورے ایس لئی کہ گڈی بڑی تیز چل رہی ہندی اے۔ تے فیر جدوں کوئی نکا جیہا ٹیشن آوندا اے تے گڈی دے پہیاں دا چکر ذرا ہولا ہوندا اے اودوں اوہ بندہ ہور تے کجھ نہیں پر ٹیشن دا ناں ضرور پڑھ لیندا اے۔ ایس سارے ای کم وچ نہ تے بندے دی اکھ دا کوئی قصور ہوندا اے تے نہ ای دل دا۔ ساری گل تے گڈی دے اوس پہیے دی ہوندی اے، جیہدی اپنی نہ ای تے کوئی اکھ ہوندی اے تے نہ ای دل ________ تے کنی عجیب گل اے کہ اکھ تے دل

والا بندہ لوہے دے اک نکے جیہے پرزے اگے بے دس ہو جاندا اے، جیہنوں دل چاہوندا اے اوہنوں اکھ ویکھ نہیں سکدی تے جتھے اکھ کھلونا چاہوندی اے اوتھے نظر نہیں ٹکدی۔ ایہہ سبھ مشین دیاں کھیڈاں نیں۔ تے اج کل کجھ ایہو جیہیاں ای۔ کھیڈاں کھیڈیاں جاندیاں نیں۔ دل دی کھیڈ اول تے بندہ بھل ای گیا اے تے جے کدی کھیڈ داوی اے تے ایس طرح جیویں کوئی انھا بغیر لاٹھیوں چل رہیا ہووے۔

اوس بیری دی چھاں نہیں سی تے اوہدے ہیٹھاں اک منڈا اخبار پڑھ رہیا سی۔ اوہدے ہتھ وچ خبراں دا بھریا ہویا کاغذ دا پرزا سی تے اوہنوں انج لگ رہیا سی جیویں اوہ کاغذ وی ریل گڈی وچ بیٹھا ہووے۔ اوہدی اکھ کسے اک خبر تے نہیں سی ٹکدی۔ خورے ایس لئی کہ اوہ بڑے تھوڑے وقت وچ ساریاں ای خبراں پڑھ لینیاں چاہوندا سی۔ کجھ بندیاں دی ایہہ خواہش ہوندی اے کہ ایدھر اوہ دریا وچ پیر رکھن تے اکھ جھمکدیاں ای اوہ دوجے کنڈھے تے کھلوتے ہون۔ دریا پار وی کر لین تے اوہناں دے اپنے کپڑے وی گلے نہ ہون۔ ایہو جیہے بندیاں دے ہتھ وچ نہ ای تے سچا موتی آوندا اے تے نہ ہی کوئی خالص پتھر۔ اس ویلے اوس منڈے دی وی کجھ ایہو جیہی حالت سی۔ اوہدے ہتھ وچ اخبار سی تے اوہ کوئی اک خبر وی چنگی طرح نہیں سی پڑھ سکیا۔ کاغذ دی ایس ریل گڈی دے پہیے کجھ ہولے ہو گئے تے اوس منڈے دیاں اکھاں اگے خبر دا اک نکا جیہا ٹیشن آن کھلوتا۔ گڈی چونکہ کاغذ دی سی ایس لئی اوہنوں کھلارن لگے اوہنوں کوئی مشکل نہ پئی۔ اوہ بڑے غور نال اوس خبر نوں پڑھن لگ پیا۔ اوہ خبر پڑھدا رہیا۔ تے اک کڑی چپ چپیتے اوہدے کول آ کے کھلو گئی۔ ایہہ کڑی اک نہیں سی ایس دنیا وچ ایہو جیہاں ہور کڑیاں وی ہون

گیاں پر جدوں کوئی کڑی کسے اک منڈے کول آ کے کھلو جاوے اودوں اوہ باقی ساریاں ای کڑیاں کولوں وکھری ہو جاندی اے۔ تے جے سچ پچھو تے جدوں تک کوئی بندہ ایس دنیا توں وکھرا نہ ہووے اوہدا ایس دنیا نال کوئی رشتہ نہیں ہندا۔ بارش دا قطرہ جے بدلاں وچ ای رہوے تے اوہ ایک بیکار جیہی چیز اے۔ اوہ قطرہ موتی اوسے ویلے بندا اے جدوں اوہ وکھرا ہو کے کسے سپ دے مونہہ وچ آ ڈگدا اے ______ ایہہ کڑی وی باقی کڑیاں توں وکھری ہو گئی سی تے ہن اوہ ایہو ای چاہوندی سی کہ ایہہ منڈا اپنے دل دے بوہے کھول دیوے تے ایہہ کڑی ہتھاں تے مہندی نک وچ نتھ، متھے تے جھومر تے پیراں وچ جھانجھراں پا کے اڈول ای اوہدے دل دے گھر وچ بہہ جاوے ______ بندے دا دل وی تے سپی ورگا ای ہوندا اے۔ جیہدے وچ کوئی دوجا بندہ بارش دے قطرے وانگوں ڈگدا اے تے فیر موتی بن جاندا اے۔

ایہہ کڑی دی باقی کڑیاں توں وکھری ہو کے ہن موتی بننا چاہوندی سی۔ پتھر بن کے تے ہر کوئی جیوں لیندا اے پر موتی بن کے کوئی کوئی جیونا چاہوندا اے۔ ایسے لئی ایہہ کڑی دنیا نوں چھڈ کے ایس منڈے کول آ کے کھلو گئی سی ______ اوہ پہلے تے چپ کر کے کھلوتی رہی پر فیر خورے اوہنوں کیہہ ہویا کہ اوہنے اوس منڈے دے ہتھوں اخبار کھوہ لیا۔ منڈا بڑے پیار نال اوہدے ول ویکھن لگ پیا۔ تے فیر ہولی جیہی بولیا۔

''مینوں پتہ سی توں آ گئی ایں''

''سواہ تے مٹی پتہ سی۔'' کڑی اکھاں جھمکدیاں ہویاں کہن لگی۔ توں تے میرے ول تکیا ای نہیں''

''میں تیرے پیراں دی آواز سن لئی سی''

''توں جھوٹھ بولنا ایں جے بندہ گلی مٹی تے ٹرے تے اوہدے پیراں دی آواز نہیں آوندی''

کڑی دے موہنوں سچی گل سن کے منڈے کولوں ہور تے کجھ نہ ہویا اوہ وی اکھاں جھمکن لگ پیا۔ کڑی پیار نال بولی۔

''ہر گیاں ایں ناں؟''

منڈے نے سر ہلا کے ہاں کر دتی۔ اچانک کڑی دا رنگ بدل گیا۔ اوہنے اکھاں نیویاں پائیاں تے شرم وچ بجھی رون ہاکی آواز نال کہن لگی۔

''توں میرے کولوں روز ای ہرنا ایں۔ اکو واری مینوں جت کیوں نہیں لیندا۔ مینوں اپنے گھر لے جا''

اینی گل کہہ کے کڑی اوہدے ول انج تکن لگ پئی جیویں اوہنے ہار من لئی ہووے۔ ہن منڈے دا رنگ بدل گیا۔ ہن اوہنے اکھاں نیویاں پائیاں تے بڑا کجھ سوچدیاں تے کجھ وی نہ سوچدیاں ہولے ہولے بولن لگ پیا۔

''میں تینوں پہلے وی کہیا سی کہ میں تینوں گھر نہیں لے جا سکدا۔ میرا کوئی گھر نہیں تے جس گھر وچ میں رہنا آں اوتھے اوہ کڑی آوے گی۔ جیہنوں میری ماں لیاونا چاہوندی اے۔ ایس لئی کہ میرے پیو دے گھر وی میری ماں ایس طرح ای آئی سی''

''جے ایہہ گل اے تے فیر گھر بدل لے'' کڑی نے منڈے ول گھور دے ہوئے کہیا تے منڈا بولیا۔

''میں گھر بدلنا نہیں چاہوندا گھر بناونا چاہندا واں''

''کلا رہویں گا تے گھر کدی نہیں بنے گا''

''میں کلا نہیں آں۔ توں میرے نال ایں''

''تے فیر توں مینوں اپنے گھر کیوں نہیں لے جاندا''

''میں سب کجھ کر سکنا آں پر ایہہ نہیں کر سکدا ___ میں پرائے گھر دا قیدی آں''

منڈے دی ایہہ گل سن کے کڑی نے اوہدے ول انج تکیاں جیویں کہہ رہی ہووے۔

''اک واری فیر ہر گیا ایں ناں''

ہن منڈے دا رنگ بہت بدل گیا سی۔ اوہنوں کجھ سمجھ نہیں سی آوندی کہ اوہ کیہہ گل کرے۔ اوہنے اوس کڑی دے ہتھوں اخبار پھڑیا تے دھیان کسے ہور پاسے لان لئی کہن لگا۔

''میں اک عجیب خبر پڑھی اے۔ اک منڈے نوں اک کڑی بڑی چنگی لگدی سی۔ پر کڑی دے ماں پیو اس کڑی دا ویاہ کسے ہور منڈے نال کرنا چاہوندے سن۔ تے فیر پتہ کیہہ ہویا، اوہ منڈا زبردستی اوس کڑی نوں کڈھ کے لے گیا''

ایہہ خبر سنا کے اوہدا خیال سی کہ کڑی نوں بڑا افسوس ہووے گا تے فیر اوہ باقی ویلا ایس خبر دیاں گلاں کردیاں ای گزار لین گے۔ پر اوہ کڑی بولی۔

''ایہو جیہیاں خبراں تے روز ای اخبار وچ ہوندیاں نیں''

اینی گل کہہ کے اوہ کڑی چلی گئی ___ چلی گئی تے اوہنے اک واری وی پچھانہہ مڑ کے ایہنوں نہ ویکھیا حالانکہ روز جان لگے اوہ ایہنوں مڑ مڑ کے ویکھدی ہندی سی۔

اوس بیری دی چھاں نہیں سی!

دن سردیاں دے سن ویلا شام دا۔ سورج دا چانن نہیں سی ایس لئی بیری دیاں

ننگیاں سکیاں ٹہنیاں دا پرچھانواں وی کوئی نہیں سی۔ اوس ویلے تے اوہ بیری آپ ای اک پرچھانواں لگ رہی سی۔ منڈا اوسے ای بیری نال لگ کے کھلوتا ہویا سی۔ اوہدے اپنے دل وچ وی کوئی سوچ نہیں سی۔ سوچاں دے پرچھانویں سن۔ کدی کدار انج وی تے ہوندا اے کہ کندھ نال لگ کے کھلوتے بندے نوں چن نظر نہیں آوندا پر چاننی اوہدے آلے دوالے کھلری ہوندی اے۔ دل وچ کندھاں بہتیاں ہون تے سوچاں دا چن وی اکھوں اوہلے ای رہندا اے ———— اوہ منڈا بہت کجھ سوچدیاں ہویاں وی کجھ نہیں سی سوچ رہیا۔ تے فیر اوہ ہوای کڑی اک واری فیر اوہدے کول آئی۔ اج اوہدیاں اکھاں وچ چڑھدے سورج دا چانن سی۔

اوہ بہت خوش سی تے ایہہ خوشی اوہنوں اپنے دل نے ای دتی سی۔ منڈے کول کھلو کے اوہ بڑے پیار نال اوہدے ول تکن لگ پئی تے فیر ہولے جیہی بولی۔

''اج میں اک عجیب خبر پڑھی اے''

''اوہ کیہ؟'' منڈے نے پیار نال پچھیا۔

''اک کڑی نوں اک منڈا بڑا چنگا لگدا سی پر منڈے دے ماں پیو اوس منڈے دا ویاہ کسے ہور کڑی نال کرنا چاہوندے سن، تے فیر پتہ کیہ ہویا ———— اوہ کڑی زبردستی اوس منڈے نوں کڈھ کے لے گئی''

ایہہ خبر سنا کے اوہدا خیال سی کہ روز ہرن والا منڈا اج ضرور جت جاوے گا۔ پر اوہ منڈا کھڑ کھڑا کے ہس پیا تے ہسدیاں ہسدیاں کہن لگا۔

''جھوٹھ۔ ایہہ کس طرح ہوسکدا اے۔ بالکل جھوٹھ۔ کدی کڑی وی کسے منڈے نوں کڈھ کے لے جاسکدی اے''

اینی گل کہہ کے اوہ منڈا فیر ہسن لگ پیا۔

تے ایہہ وی نہیں ہوسکدا! ———— کڑی نے اپنے دل وچ سوچیا تے فیر اوہ اپنا دھیان کسے ہور پاسے لاون لئی منڈے نوں کہن لگی۔

''ویکھ۔ ایس بیری دی چھاں ای نہیں!''

ایہہ کہہ کے اوہ کڑی وی کھڑ کھڑا کے ہس پئی ———— ہن منڈا وی ہس رہیا سی۔ کڑی وی ہس رہی سی تے اوس ویلے کولوں لنگھدے اک تیجے بندے نے ویکھیا کہ ہسدی کڑی دیاں اکھاں وچ اتھرو وی سن۔

پرانے پانیاں دی بارش

کمرے وچ کوئی نہیں سی۔

اوس کڑی نے شیشے اگلے کھلو کے اپنیاں دونویں بانہواں چک کے کمان بنائی پر اوس کمان چوں تیر کوئی نہ چھڈیا۔ اوہدیاں بانہواں آپے ای ڈھے پئیاں۔ اک دو پل لئی اوہ چپ کر کے شیشے اگے کھلوتی رہی۔ فیر اوہنے اپنے موڈھے تے ڈگی چنی نوں ٹھیک کر کے سر تے لیا۔ شیشے ول تکیا نویں ووہٹی وانگوں شرمائی تے کھلی کھلوتی نویاں سوچاں وچ ڈب گئی۔

اوہ کڑی روز کسے نہ کسے ویلے ایس کمرے وچ ضرور آوندی سی۔ کندھ تے لگے شیشے ول ویکھدی سی، فیر اپنیاں دوویں بانہواں چک کے کمان بناوندی سی۔ فیر اوہدیاں نظراں تکھیاں ہو جاندیاں سن۔ فیر اوہ کمان چوں اک تیر چھڈ دی سی تے فیر______ تے فیر پیار وچ بھجی ہوئی اک جوان آواز اوس شیشے دے اندروں ہولی ہولی باہر آوندی سی، چپ کر کے اوہدے دل وچ اتر دی سی تے اوہ کڑی چھیتی نال اپنے مونہہ تے ہتھ رکھ لیندی سی کہ ایہہ آواز ہن باہر نہ جا سکے۔

اوہ کڑی ایہہ کھیڈ پچھلے کئی سالاں توں کھیڈ رہی سی۔ اوہ کیہ ایہہ کھیڈ تے ہر کڑی کھیڈ دی اے۔ بڑی سوادی ہوندی اے۔ پر جے ایہہ کھیڈ ساری زندگی کھیڈنی پوے تاں فیر ایہہ سوادی نہیں رہندی، بڑی زہری ہو جاندی اے۔

اوس کڑی دی ایس کھیڈ دے مکن دے دن آ گئے سن۔ اوہدی ماں اوہدا ویاہ کر رہی سی۔ کجھ چر پہلے جدوں اوس کڑی دا ایس کمرے وچ آون دا ویلا ہویا سی تاں اوہدی ماں نے ایہدے ول ویکھدے جیویں اپنے آپ نوں کہیا سی۔

''میرا گھر تے خالی ہو جائے گا''

تے ماں دی ایہہ گل سن کے اوس کڑی دے پیر اوتھے ای گڈے گئے سن۔ بس اک پل لئی______ دوجے پل اوہ تیز واء وانگوں اوس کمرے وچ آئی سی، جس کمرے وچ آ کے اوہ اپنا گھر وساندی ہوندی سی۔

''میرا گھر تے خالی ہو جائے گا'' ایہہ ماں نے سوچیا سی۔

''میرا گھر ہن وس جائے گا۔'' ایہہ کڑی نے سوچیا سی۔ تے جدوں گھر وسن لگے تاں فیر بندہ اوس گھر لئی ون سونیاں شیواں کٹھیاں کرنیاں شروع کر دیندا اے۔ شیشے اگے کھلو کے اوس کڑی نے وی ایہو سوچیا سی۔ ایسے لئی اوہنے اپنیاں بانہواں دی کمان تاں بنائی پر تیر کوئی نہ چھڈیا۔ ہن اوہ اپنے پیار دیاں ساریاں شیواں اپنے گھر لئی سانبھ لینا چاہوندی سی۔ دل دی جیہڑی کھیڈ اوہ اج تک کلی کھیڈ دی رہی سی، اوہ کھیڈ اکدم کسے دوسرے دی قیمتی امانت بن گئی سی۔

کھیڈ وی امانت بن جاندی اے! ایہہ خیال اوہنوں پہلے کدی نہیں سی آیا۔ تے ایہہ خیال آوندیاں ای اوہدیاں بانہواں ڈھے کے اوہدے گل وچ پے گئیاں سن تے اوہ نویں ووہٹی وانگوں شرما گئی سی۔

اوس کڑی دا ویاہ جس منڈے نال ہوئے گا اوہنوں اوہنے اج تک نہیں سی ویکھیا۔ پر اوہ کڑی بڑے چرتوں اپنے ناں نال اک ناں ضرور سندی آ رہی سی۔ کدی کدی جدوں اوہدے کول کوئی نہیں سی ہندا اوہ بڑے پیار نال اوہ ناں لیندی ہندی سی۔ پہلے پہل اوہنوں ایہہ ناں بڑا اوپرا جیہا لگدا سی۔ فیر ہولے ہولے اوس کڑی نوں ایہہ ناں اپنا جیہا لگن لگ پیا۔ بندہ ٹردا رہوے تاں دور دی شے نیڑے آ ای جاندی اے۔ اوس کڑی نے وی ایہو کجھ کیتا سی۔ پہلی واری اپنے ناں دے نال اپنی ماں دے موہنوں اک دوسرا ناں سن کے اوہنے اگے ودھنا شروع کر دتا سی۔ اوہ کڑی اک ایہو جیہا سفر کر رہی سی، جیہدے وچ ویکھن والے نوں تے مسافر کھلوتا ہویا لگدا اے پر اوہ کول کھلوتے بندیاں کول بوہت اگے لنگھ گیا ہندا اے۔

گھر وچ اک عورت بیٹھی سی۔ اوہ آپ تاں بوہت بڈھی سی پر اوہدے کپڑے بڑے جوان سن۔ لشکاں ماردے سوٹ اتے کتے درزی دے چھڈے ہوئے دھاگے وی نظر آ رہے سن۔ کپڑا وی باہر لے ملک دا لگدا سی۔ جس ویلے اوہ کڑی ٹھنڈی بوتل لے کے اوہدے کول گئی تاں اوس عورت نے پیار نال اوہدے سر تے ہتھ پھیریا تے اوہدے کولوں بوتل لے کے اوہنوں اپنے نال لا لیا تے فیر اپنے پتر دا ناں لے کے کہن لگی:

''اوہنے ایہدے لئی باہروں درجن سوٹاں دا کپڑا لے کے گھلیا اے، بڑے ای سوہنے رنگ نیں'' ——— عورت دی ایہہ گل سن کے ماں دے چہرے تے نمھی جیہی لالی آ گئی تے اک نواں ناں سن کے اوس کڑی دا رنگ مٹی ورگا ہو گیا۔ اوہدے پیراں وچ جیویں ہنیری جیہی آ گئی۔ کمرے وچ آ کے اوہنے شیشے ول ویکھیا۔

عورت دے سوٹ دا اک دھاگہ اوہدی گلھ نال چمڑیا ہویا سی۔ ویکھن نوں تاں اوہ چٹے رنگ دا اک ہولا جیہا دھاگہ سی پر اوس کڑی نوں انج لگا جیویں کسے زہریلے سپ دی جیبھ اوہدی گلھ وچ چبھ گئی اے۔ چبھ ای نہیں گئی، گلھ وچ آ کے ٹٹ گئی اے تے سپ اپنا کم مکا کے خورے کیہڑے پاسے چلا گیا اے۔ اوہ کڑی اوس چٹے ڈھاگے نوں سپ دی اوس جیبھ نوں ویکھدی رہی تے اوہدی ماں نے اوہنوں آ کے کہیا:

''ہن والاں نوں تیل نہ لائیں۔ اللہ میاں نے میری سن لئی اے۔ سبھ کجھ بوہت چھیتی ہو رہیا اے............''

خوشی نال ماں کولوں گل وی نہیں سی ہو رہی تے اوہدے پیر وی زمین نے نہیں سن ٹکدے۔ اینی گل کہہ کے اوہ چھیتی نال کمریوں باہر چلی گئی۔ اوس کڑی نے اک لمبا ساہ لیا جیویں ہوکا بھریا ہووے تے پتہ نہیں کیہڑے ویلے اوہ دھاگہ اوہدی گلھ توں اڈ کے کدھرے ایدھر اودھر ہو گیا ——— اوہ دھاگہ ہے تاں اوسے گھر وچ سی پر اکھوں اوہلے ہو گیا سی۔

ہر کسے دیاں اکھاں وچ جیویں چانن بھریا ہووے۔ ہر کسے دے پیراں وچ جیویں پازیباں لکیاں ہون۔ اینی خوشی اوس گھر وچ کدی نہیں سی آئی۔ باہر گلی وچ جنج بیٹھی ہوئی سی تے اندر اوہ کڑی ووہٹی بنی، چانن دے لشکارے تے پازیباں دے چھنکارے وچکار انج بیٹھی سی جیویں اوہ کوئی کڑی نہیں صدیاں دی چپ وچ گھنی مٹی دی ڈھیری اے۔ فیر جیویں کسے نے مٹی دی اوس ڈھیری وچ پوری طاقت نال کہی ماری ہووے۔ اک آواز نے اک ناں لے کے اوہدے کولوں پچھیا:

''تینوں قبول اے؟''

مٹی دی ڈھیری وچ جیویں تریڑ جیہی پئی۔ چلد اچلد اساہ جیویں کھلو جیہا گیا۔

جیہڑا ناں اوہ کدی کدی چوری چوری لیندی ہندی سی، ایہ ناں اوہ نہیں سی۔

اوس کڑی نوں اک دم اوہ ویلا وی یاد آ گیا جدوں اوہنے اپنی دسویں جماعت دی کاپی اتے پتہ نہیں کیوں اپنے ناں دے نال اوہ ناں وی لکھیا سی۔ کجھ چر اوہنوں ویکھدی وی رہی سی تے فیر پتہ نہیں کیوں اوہنے اوہدے تے سیاہی پھیر دتی سی____ اج اک نواں ناں سن کے اوہنے سوچیا، خورے میریاں کیتیاں ای میرے اگے آئیاں نیں۔ مینوں اوس ناں تے سیاہی نہیں سی پھیرنی چاہیدی۔

''بول دھیے! تینوں قبول اے، تینوں قبول اے''

کڑیاں نال بھرے ہوئے کمرے وچ شرماں وچ بھجے ہوئے ہاسیاں دا بھانبڑ جیہا بلیا۔ سارے جہان دا چانن جیویں اوس کمرے وچ کٹھا ہو گیا۔

اک ہتھ نے نکاح دا کاغذ اوس کڑی دے اگے ودھایا تے پیار نال کہیا۔

''اپنے دستخط کر دے'' اوس کڑی دی ماں وی کول ای کھلوتی سی۔ اک نواں ناں! اک ہور ناں!!

اوس کڑی نوں اک واری فیر اوہ ناں یاد آ گیا، جیہنوں لیندیاں اوہ بڑا ای شرماوندی سی۔ جیہڑا اوہنوں پہلے پہل اوپرا جیہا وی لگا سی، پر جیہڑا ناں اوہدا اپنا جیہا ہو گیا سی۔

ہن نکاح دا کاغذ اوس کڑی دے ہتھ وچ سی تے اوہ ایہنوں کہہ رہی سی____ ''ایتھے دستخط کر دے''

ایہہ عورت کیہو جیہی اے۔ ایہنے تاں میرے ناں دے نال اک ہور ناں لایا ہویا سی۔ اج اک نواں ناں لے کے میرے کولوں قبول کروا رہی اے۔ اج تک

میں تے اوسے ناں نوں اپنے ناں نال لا کے زندگی دا سفر کر رہی ساں۔ ایہنے آرام نال تاں ریل گڈیاں دے سامان اتے لگی ہوئی ناں دی پرچی وی نہیں بدلی جاندی۔ میں تے جیوندی جاگدی ساہ لیندی کڑی آں۔ ایس عورت دی دھی آں۔ کلی دھی!!

''چل دستخط کر دے کڑیئے، توں کیہڑا اوس ناں والے نال پیار کرنی سیں'' ایہہ اوہدی اپنی آواز سی۔

''توں تاں اوس ناں والے نوں ویکھیا وی نہیں ہویا۔ خورے اوہدا چر و کنا ویاہ ہو گیا ہووے! خورے اوہ مر ای گیا ہووے''

اوس کڑی دے متھے تے آیا مڑھکا اوہنوں چبھن لگ پیا۔ اوہدے دل وچ اک ٹیس جیہی پئی تے سارے گھر وچ اک دم ہنیر پے گیا۔

''نی بڑے زور دا دھماکہ ہویا اے۔ لگدا اے ٹرانسفارمر سڑ گیا اے'' ایہہ گل کمرے وچ بیٹھی اک کڑی نے کہی سی تے باہروں آوندے بندے نے ایہدی تصدیق وی کر دتی۔ سارے علاقے دی بتی چلی گئی سی۔

ہن ایہدے سوا کوئی چارہ نہیں سی کہ موم بتی بال لئی جاوے اک ہتھ وچ موم بتی لے کے اوس کڑی دی ماں نے نکاح دا کاغذ اوہدے ول ودھایا تے اک تھاں تے انگلی رکھ کے کہن لگی____ ''ایتھے دستخط کر دے''

نمھے نمھے چانن تے نمھے نمھے ہنیرے وچ اوس کڑی نے ویکھیا کہ نکاح دے اوس کاغذ اتے نیلے رنگ دی سیاہی نال اک انگوٹھا وی لگا سی____ اوس کڑی دیاں اکھاں اگے ہنیرا جیہا آ گیا____ انگوٹھے دا نشان اوہنوں داغ نظر آ رہیا سی۔

اوہنوں انج محسوس ہویا جیویں نکاح نامے دا اوہ چٹا کاغذ ایہد ابدن اے جیہدے اتے کسے زوراور دی سٹ نال نیل پے گیا اے!

''کمزور میں وی نہیں۔'' ایہہ خیال تیز ہنیری وانگوں اوس کڑی دے دل وچ آیا تے فیر پتہ نہیں اوہنوں کیہ ہویا کہ اوہنے چھیتی نال اوس کاغذ اتے لکھیا ''قبول نہیں'' تے دستخط کر دتے ـــــ نکاح نامے دا اوہ کاغذ خورے کسراں موم بتی دی لاٹ نوں چھوہ گیا، جے کولوں اک عورت ماں دے ہتھوں موم بتی لے کے پرے نہ کردی تاں اگ اوس کڑی دی ماں دے دوپٹے نوں وی لگ جانی سی۔ ماں بچ گئی، نکاح دا کاغذ سڑ گیا۔

تے فیر اوہوای ہویا جو ایہو جیہے وقتاں تے ہندا اے۔ چھیتی چھیتی اک نواں نکاح نامہ بھریا گیا۔ انگوٹھے دے نشان تھلے حرفاں دے دستخط ہوئے۔ اک وہٹی قبر ورگی ڈولی وچ پئی تے شہر وچ اک گھر ہور وس گیا۔

اوس کڑی دا گھر وسے اج کئی ورھے ہو گئے نیں۔ پر ہن وی کدی کدی اوہدے دل وچ ایہہ خیال آوندا اے کہ نکاح دا کاغذ رب سببوں نہیں، اوہدی ماں نے جان بجھ کے ساڑیا سی ـــــ جے اوہ کاغذ نہ سڑدا تاں خورے عزت دی مورت، مٹی وچ مل جاندی تے اوہ کڑی دھوانکھی ہوئی کندھ وانگوں اج وی اپنی ماں دے گھر دی چھت ہیٹھ ای کھلوتی ہندی۔ تے اوہدا اپنا کوئی گھر نہ ہندا۔